

*Zveza Prijateljev Mladi
Mladine Slovenije*

PASTI MLADOSTNIŠTVA

**Zbornik za mentorje/-ice in organizatorje/-ice
otroških parlamentov**

Ljubljana, september 2015

Izdala: Zveza prijateljev mladine Slovenije (ZPMS), Miklošičeva 16, Ljubljana
Tel: 01/ 23 96 720, Faks: 01/23 96 722
E-pošta: info@zpms.si
Spletna stran: www.zpms.si

Predsednica: Darja Groznik
Generalna sekretarka: Breda Krašna
Predsednik Nacionalnega odbora za otroške parlamente: Uroš Brezovšek

Oblikovanje naslovnice: Alenka Trotovšek
Priprava gradiva: Petra Zega

Naklada: 200 izvodov
Leto izida: 2015

Publikacija je brezplačna.

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

37.048(082)
321.7-053.2(082)

OTROŠKI parlament (26 ; 2015 ; Ljubljana)

Pasti mladostništva : zbornik za mentorje/-ice in organizatorje/-ice otroških parlamentov /
26. otroški parlament, Ljubljana, september 2015 ; [priprava gradiva Petra Zega]. - Ljubljana :
Zveza prijateljev mladine Slovenije (ZPMS), 2015

ISBN 978-961-6331-55-5
1. Gl. stv. nasl. 2. Zega, Petra
281089792

KAZALO

Breda Krašna

UVODNE BESEDE3

Albert Mrgole

VARNOST ODZIVANJA ODRASLIH ZA MLADE V DRUŽBI TVEGANJ4

Tilka Jamnik

BRANJE JE LAHKO V POMOČ: PASTI MLADOSTNIŠTVA V
MLADINSKIH KNJIGAH13

Anton Toni Klančnik

INTERNET: MLADOSTNIKI, NASILJE IN TRENDI – VSE VEČ
SKUPNIH IZZIVOV44

Helena Jeriček Klanšček

VEDENJA, KI LAHKO VODIJO V TEŽAVE, MOTNJE IN ZASVOJENOSTI
MED MLADOSTNIKI – predstavitev podatkov mednarodne raziskave60

Jan Peloza

PASTI MLADOSTNIŠTVA – KAKO LAHKO MLADI POMAGAJO?65

Breda Krašna
Generalna sekretarka ZPMS

UVODNE BESEDE

Spoštovani mentorji in mentorice, koordinatorji in koordinatorice otroških parlamentov!

Lepo vas pozdravljamo v novem šolskem letu 2015/2016. Pričenjajo se 26. otroški parlamenti, katerih osrednja tema je PASTI MLADOSTNIŠTVA. Temo so na zadnjem nacionalnem otroškem parlamentu izbrali otroci sami, in sicer izmed osmih predlaganih tem.

Menim, da se lahko ob letošnji temi tudi odrasli veliko naučimo o naših mladostnikih, predvsem o tem, kako oni to obdobje doživljajo, kaj jim predstavlja največje težave, ovire, izzive in kaj od nas potrebujejo. Omogočimo jim, da spregovorijo o svojih doživljanjih brez obsojanja in zmajevanja z glavo. Odgovore na pasti, ki jih prinaša mladostništvo, lahko učenci z vašo pomočjo gotovo najdejo.

V pričujočem zborniku boste tako našli različne prispevke, ki vam bodo v pomoč pri pripravi na delo z vašimi učenci. Vabimo vas tudi, da obiščete našo spletno stran <http://www.zpms.si/programi-in-projekti/otroski-parlament/>, kjer boste našli dodatne informacije o programu in uporabna gradiva. Še posebej bi izpostavili E-priročnik, ki je sicer nastal v letu 2012, a smo ga posodobili.

Veseli smo, da so izobraževanja za otroške parlamente vsako leto dobro obiskana. To pomeni, da ste na šolah aktivni in da v okviru programa izvajate z otroki različne aktivnosti. Naj se na tem mestu zahvalim vsem mentorjem in mentoricam ter koordinatorjem in koordinatoricam (ki delujejo v okviru društev in zvez prijateljev mladine), da izvajate program na šolskih, mestnih, občinskih in regijskih ravneh. Brez vas in predhodnih srečanj otroških parlamentov ne bi mogli izvesti nacionalnega parlamenta.

Želimo vam uspešno šolsko leto in veliko zanimivih debat, razmišljanj in predlogov vaših učencev!

Dr. Albert Mrgole

Predsednik Nacionalne mreže TOM in direktor zavoda Vežal

VARNOST ODZIVANJA ODRASLIH ZA MLADE V DRUŽBI TVEGANJ

Tema tveganih vedenj in z njimi povezanih pasti odraščanja med mladimi je že dolgo prisotna v strokovni literaturi in ob njej se med odraslimi, ki imajo vpliv na odraščajočo mladino (starši, učitelji, trenerji, vzgojitelji, mentorji,...) ponavljajo večna vprašanja: kako bi mlade zaščitili, kako bi jim preprečili stik s tveganimi situacijami, kako bi umaknili tvegane situacije iz sveta mladih. Vse navedene strategije ne vodijo k dokončni rešitvi, ne k zmanjšanju skrbi odraslih, niti k večji varnosti med mladimi. Mladi pač morajo pridobiti izkušnje, s katerimi bodo prerasli otroško odvisnost od odraslih in prešli v dobo lastne odraslosti, kjer bodo v svojem življenju samostojni, neodvisni, odgovorni, avtonomni. Mladi potrebujejo izkušnje, prek katerih se učijo in hkrati ustvarjajo zavedanje ter dajejo vrednost tem izkušnjam. Temu rečemo tudi pridobivanje življenjske modrosti, kjer velja načelo, da imajo težko pridobljene izkušnje praviloma večjo vrednost. Mladi imajo tudi svoje razvojne potrebe, ki jim morajo slediti. In v svetu, ki se prav tako spreminja, morajo izoblikovati in najti svoje mesto, svoj *modus vivendi*. Iz perspektive odraslih seveda vidimo pasti, ki jih čakajo na tej poti in se čutimo dolžni, da jih nanje vsaj opozorimo in jih obvarujemo pred škodljivimi in nevarnimi posledicami, ki jih vidimo iz naše perspektive. Vendar, ali nas bodo mladi zmogli in hoteli slišati?

Če se spomnimo svoje poti odraščanja, vemo, da smo lahko bili zelo svojeglavi in tako prepričani v svoj prav, da odraslih nikakor nismo slišali. Kaj šele upoštevali. Vemo, da smo spoznanja morali doživeti na lastni koži kot svoje izkušnje. Vemo, kako zelo smo potrebovali občutek, da smo sami lastniki svojih izkušenj. Vemo, da odraslih, ki so bili vsiljivi, sploh nismo ne poslušali ne upoštevali. Vemo, da so odrasli, ki so prepovedovali, samo še bolj podžigali našo radovednost, da zaužijemo prepovedane sadove. Vemo, da smo se od vsiljivih odraslih umaknili na varno distanco. Vemo pa tudi, da smo potrebovali varni temelj, varno odskočno desko in varno pristanišče.

Odrasli se tega zavedamo in prav to ustvarja našo zadrego o ustreznem odzivu in o nujenju ustrezne podpore mladim v času razvoja. Odrasli, ki jih skušamo spomniti, da nekatere strategije in načini za mlade preprosto niso niti učinkoviti niti ustrezni (prigovarjanje, prepovedovanje, moraliziranje, podučevanje, grožnje, zalezovanje, manipuliranje, podkupovanje, pogojevanje, kaznovanje, zastraševanje), bodo videli samo še dve skrajni možnosti:

- Ali naj jih torej pustimo, da sami prebrodijo to težko obdobje in upamo, da bodo imeli srečo in ga preživeli s čim manj poškodb, tako glede fizičnega kot psihičnega zdravja?
- Ali naj jih umaknemo iz družbe in jih v izolaciji pripeljemo v dobo odraslosti?

Odrasli imamo pravico, da nas skrbi za zdrav razvoj naših otrok. Imamo pravico, da razmišljamo o oblikovanju varnega okolja za odraščanje. Imamo pravico, da smo našim odraščajočim otrokom varna opora na njihovi poti doživljanja razvojnih izkušenj. Imamo tudi pravico do tega, da smo sami varni v svoji vlogi odraslih. Kako torej združiti in uravnotežiti toliko različnih vzgibov, silnic in tokov?

V svojem razmišljanju se bom osredotočil na to, da pokažem, kaj so v odnosu z odraščajočimi mladimi možnosti za odrasle, iz katerih pozicij lahko delujemo preventivno in s katerimi odzivi imamo več možnosti, da nas bodo mladi slišali, upoštevali in sledili našim vzgojnim vsebinam.

Pri uporabi pojma mladi, se bom za potrebe naše teme osredotočil na starostno skupino med 11 in 15 let, torej na razvojno obdobje, ki je povezano z začetkom pubertete (nastopa znakov odraščanja v biološkem smislu) ali pred-začetka adolescence (obdobja odraščanja v družbenem smislu).

Pogled, preko katerega gledam na vprašanje mladih v družbi tveganja in ob tem razmišljam, kakšna je lahko ob tem vloga odraslih, temelji na nekaj pomembnih predpostavkah, ki jih bom najprej na kratko predstavil, nato pa njihovo uporabo pokazal prek konkretnih primerov iz življenja.

1. Vpliv odraslih na mlade poteka prek kakovosti odnosa, v katerem smo drug z drugim. Kakovost odnosa je ključni temelj, iz katerega izhajajo stik, motiviranost, upoštevanje meja, pravil, avtoritete, reda, pripravljenost slediti moralnim načelom, poslušanje dobronamernih nasvetov,...
2. V odnosu z mladimi (kakor tudi v vseh odnosih) velja načelo krožnega vplivanja, kjer ima vsaka stran svoj delež, ki ga vnaša v odnos in ta delež potuje (vpliva) v odnosu po načelu povratnega odzivanja (feed-back zakonitosti). Na ta način sooblikujemo medsebojne interakcijske vzorce, ki postanejo ponavljajoči plesi naših medsebojnih vedenj.
3. Odrasli v vzorec odnosa z mladimi vnašamo svoje izkušnje in zgodbe lastnega odraščanja, svoja prepričanja, strahove, naučena vedenja, čustva, vse, kar imamo v zavedanju (svojo vlogo, odgovornost, moralna načela, vrednote) in tudi kar nimamo v zavedanju (uporabo moči, strategije, ki smo jih oblikovali v drugih odnosih, obrambna vedenja). Zavedanje lastnega deleža, s katerim sooblikujemo odnos z mladimi, je ključnega pomena pri oblikovanju kakovosti odnosov.
4. Odrasli moramo pri odnosih z otroki in mladimi poznati in upoštevati njihove razvojne potrebe. Razvojne potrebe moramo ločiti od želja, ki jih izražajo otroci.

5. Mladi so motivirani za izbiro vedenj, kjer vidijo smisel. Smisla pa v glavnem ne vidijo v vsebini (ne v šolski snovi, ne v sporočilih, ki so jim namenjena), ampak v kakovosti odnosa do oseb, ki jim te vsebine posredujejo.

Stik in povezanost nasproti plesom, ki ne povezujejo

Teorija navezanosti (Bowlby) nas je opozorila na pomen izkušnje varnosti, ki otroku od prenatalnega obdobja dalje omogoča doživljanje bližine do podpornih drugih. To so v prvi vrsti starši in skrbniki, v nadaljevanju pa tudi druge pomembne osebe in živa bitja, na katere se ljudje navežemo. Z izkušnjo navezanosti in s figurami navezanosti (*attachment figures*) so povezane izkušnje pripadnosti, bližine, empatije, stika. Izkušnja varne navezanosti in bližine ima funkcijo ustvarjanja varnosti (zaščite) v instanci selfa, tako pred fizičnimi kot pred psihološkimi grožnjami. S tem je povezan razvoj pomembnih psiholoških funkcij odpornosti (rezistentnosti), notranje moči, samozavesti, ustvarjalnosti, prodornosti, vztrajnosti,... Vsa vedenja, ki so povezana s stikom, medsebojno povezanostjo, z iskanjem bližine in pripadnosti, so organizirana v psihološkem sistemu navezovalnih vedenj. Iz klasične teorije navezanosti, na kateri temelji razumevanje otrokovega čustvenega razvoja, izhajajo moderne znanstvene smeri, ki pojasnjujejo človekovo vedenje s pomočjo nevroznanosti (Siegel), prav tako pa v tej perspektivi lahko razumemo dinamiko partnerskih odnosov in druge odnose, v katerih ljudje zadovoljujemo pomembne čustvene potrebe (Johnson). V vseh paradigmah lahko najdemo stične točke, ki poudarjajo pomen občutka varnosti, bližine, varne odzivnosti na zdrav otrokov razvoj in posledično na otrokovo odzivnost, občutek integracije, čustvene uglasenosti in ustvarjanje smisla. Podobno naravnost lahko zasledimo tudi v konceptih razlikovanja med povezovalnimi in nepovezovalnimi vedenji v teoriji izbire (Glasser).

Navezanost kot temeljna potreba, ki nas določa kot človeško vrsto in zakonitosti, ki jih nevrobiologi pojasnjujejo okoli pojma integracije, so splošno veljavne tako za otroke, odrasčajoče in odrasle. Siegel (2001; 2004; 2014) pojasnjuje zdrav razvoj otrokovih možganov okoli osrednjega pojma integracije. Otroci za zdrav razvoj potrebujejo izkušnje, s katerimi lahko razvijejo integracijo (funkcionlano povezavo) med levo in desno možgansko polovico, kar imenujemo horizontalna integracija. Prav tako potrebujejo izkušnje, prek katerih se naučijo integracije med limbičnim delom možganov, v katerem so zapisani prvotni obrazci, ki so pomagali pri preživetju biološke vrste (plazilski možgani) in med frontalnim režnjem, ki predstavlja razvojno višjo stopnjo in omogoča razsodnost, kontrolo močnih impulzov, upoštevanje preteklih izkušenj, racionalno presojo, kultivirano vedenje. To je druga vrsta integracije, ki jo poenostavljeno imenujemo notranja integracija med pritličjem in prvim nadstropjem. Tretja vrsta integracije poteka v odnosu do drugih ljudi, s katerimi smo v odnosu.

Kateri odzivi pomembnih drugih ustvarjajo izkušnjo varne navezanosti?

V literaturi se je uveljavil izraz *varni krog navezanosti*. Gre za odzivnost navezovalnih oseb (staršev v prvi vrsti), ki otroku omogočijo različne izkušnje, povezane z občutkom varnosti. Izhodišče pomeni varni temelj, kar pomeni, da ima otrok dovoljenje s svojimi razvojnimi potrebami, da je sprejet kot tak. To je občutek varnega naročja, v katerem se otrok počuti varno in ima v njem zadovoljene temeljne življenjske in razvojne potrebe.

Slika 1: Kaj zagotavlja varni temelj?

Kot naslednji korak v izkušnji varnega odziva otrok potrebuje, da mu dovolimo izkušnjo. Da zaupamo v njegove sposobnosti in ga podpiramo pri njegovem raziskovanju, pri pridobivanju izkušenj. Starši, ki so vsiljivi, imajo težave, da bi otroku pustili lastno izkušnjo, v skrbi po zaščiti otroka, naredijo težje stvari namesto njih. Tako ostanejo otroci brez pomembnih izkušenj, ki bi jim pomagale k samostojnosti v razvoju.

Ko je otrok doživel lastno izkušnjo, potrebuje v krogu varne navezanosti odziv, ki ga potolaži, če je potrebno, ali spodbudi. Skratka, odziv, ki je za otrokovo izkušnjo varno pristanišče, odziv, ki je otrokovi izkušnji dobrodošlica, podpora, zavetje.

V smislu funkcije delovanja pomembnih drugih, čustvene dinamike in dinamike navezanosti, lahko podobne mehanizme prepoznamo tudi v odnosih, ki se oblikujejo v vzgojnih in izobraževalnih kontekstih¹.

Za popolnejše razumevanje dinamike medsebojnih odnosov ni dovolj le perspektiva odzivnosti, ki se nanaša na delovanje povratne zanke (feed-back) in pojasnjuje dogajanje iz perspektive znotraj posameznika. Medsebojni odnosi vedno potekajo tudi v sistemski perspektivi, kjer ljudje v interakciji sodelujejo v krožnem soustvarjanju (Dalos; Dalos &

¹ Pri tem ne gre za poenostavljeno enačenje družinskega, partnerskega in šolskega polja. Pozornost velja prenašanju struktur, ki delujejo v ljudeh (tako pri otrocih kot pri odraslih) na področju intra- in inter-psihičnih dogajanj, na način vzpostavljenih nevronske povezav zaradi preteklih izkušenj.

Draper), kar lahko ponazorimo z metaforo plesa (Johnson). Vsak akter sodeluje s svojimi »plesnimi koraki« in sooblikuje izid vedenja. V krožnem sistemu sta vedno prisotna dva plesalca, vsak s svojim deležem vplivanja. Plesi so ponavljajoče (repetitivne) oblike medsebojnih interakcij, odvijajo pa se na podlagi čustvene »glasbe«. To z drugimi besedami pomeni, da izhaja izbira vedenj (zavestna ali nezavedna) iz psihične dinamike, ki se spleta okoli s čustvi nasičenih in ovrednotenih informacij. Ples, ki bi ga vsi želeli za sodelujoče in uglašene odnose, je ples kroga varne odzivnosti (Hoffman in dr., 2006). Vendar odzivnost odraslih ni vedno naravnana v smeri integracije in v praksi prepoznavamo nekaj ponavljajočih oblik, ki bi jih lahko opisal kot tipične, so v glavnem nefunkcionalne in se ponavljajo v vzgojnih situacijah tako doma kot izven doma.

Vedenje na strani odraslih (starši, učitelji)	Vedenje na strani najstnikov
Strah pred konfliktnostjo, strah pred najstnikom	Ekspanzija moči, kršitve meja, neupoštevanje avtoritete
Pregovarjanje	Pregovarjanje v slabo neskončnost
Prošnje, prijazno rotenje	Ignoriranje
Zalezovanje	Izmikanje, prikrivanje, skrivnosti
Vsiljivost	Prikrito uporništvo (motnje hranjenja)
Nadzor	Uporništvo na način neupoštevanja, kršitve pravil
Odkrito prepovedovanje	Odkrito uporništvo
Igra na moč (kaznovanje)	Dokazovanje neomajne moči (stopnjevanje uporništva)
Izbiranje nepovezovalnih vedenj (kritika, obtoževanje, pritoževanje, nerganje, poniževanje, primerjanje, grožnje, podkupovanje, kaznovanje)	Umik iz stika, nepovezovalna naravnost
Ignoriranje	Molčečnost, čustvena odsotnost, tesnoba
Kaos	Kaos
Zloraba	Zatik

Navadno se opisanih plesov odrasli ne zavedamo in v njih sodelujemo na način neskončnega ponavljanja istega, npr. bolj nas najstnik zapre v ples pregovarjanja, bolj intenziviramo lastne strategije pregovarjanja in ne pomislimo, da je možna bolj konstruktivna pot na način izstopa iz nefunkcionalnega interakcijskega kroga.

Mnogo tveganih vedenj pri mladih lahko izvira iz nefunkcionalnih interakcij s pomembnimi drugimi, kjer mladi izberejo nevaren ali škodljiv odziv, s katerim verjamejo, da bodo sporočili drugi strani, kako težko jim je v odnosih, ki niso povezovalni in razumevajoči.

Varni temelj odzivnosti kot preventivni dejavnik

Če se vrnemo k dejavnikom, ki bi jih lahko označili za preventivne na področju tveganih vedenj za mlade, se srečamo z veščinami, prepričanji, naravnostmi, odzivnostjo. Torej z učinki, ki nastanejo pri mladih kot posledica izkušenj v pomembnih odnosih. Rečeno drugače, pomembni odrasli z načinom svoje odzivnosti, sooblikujemo to, kar lahko pri mladih deluje kot preventivno v vedenju.

Kdaj nas bodo mladi slišali, upoštevali, spoštovali? Ključni pojem pri tem je stik, ki ga imamo z mladimi. V kakovosti stika s pomembni drugimi se oblikuje smiselnost: smisel, da mladi upoštevajo avtoriteto, meje, pravila, da upoštevajo red, da pomislijo na posledice, da poznajo odgovornost, da kdaj naredijo kaj proti svojim prepričanjem, zaradi odnosa do pomembnih drugih. To so ključne veščine, ki tudi na strani odraslih pomenijo varnost in pomirjenost, ko se mladi nahajajo v tveganih situacijah.

V vlogi staršev in vzgojiteljev se lahko odzivamo na različne načine. Vemo, da se kdaj odzovemo premišljeno in umirjeno, drugič nas neka situacija spravi iz notranjega ravnotežja, v nas prebudi intenzivna čustva in odziv je določen iz impulzivnosti, neuravnoteženosti in v glavnem kot nezaveden izbor iz nabora obrambnih vedenj. Siegel (2014) pojasnjuje, kako so naša vedenja, ko se znajdemo izven področja notranje integracije, ali toga (rigidna) ali pa kaotična.

Na drugi strani so mladi s svojimi razvojnimi potrebami. V biološkem smislu moramo omeniti štiri področja potreb, ki pomembno vplivajo pri razvoju možganov in oblikujejo hormonsko dinamiko pri odraščajočih. Najprej gre za potrebo po novostih, nato so tu potrebe po druženju z vrstniki, pa ustvarjalno raziskovanje in čustvena angažiranost. Vse te potrebe zahtevajo konkretne življenjske izkušnje, s katerimi mladi stimulirajo možganske nevronske povezave, da se razvijajo.

Zavedanje, da je pomembnim drugim mar za odraščajoče, je še eden od pomembnih in vplivnih preventivnih dejavnikov. Zavedanje nastane kot izid v odnosu, v katerega odrasli vlagajo povezovalne načine komunikacije (Glasser), upoštevajo razvojne potrebe odraščajočih in se odzivajo tako, da ohranjajo stik, ter hkrati skrbijo za varnost (tudi prek avtoritete, meja, trdnosti, doslednosti). O tem je več opisano na konkretnih primerih v knjigi *Izštekanji najstniki in starši, ki štekajo* (Mrgole in Mrgole).

Vzorci vedenja, v katerih potekajo družinski odnosi, mladim oblikujejo odnos do lastnega telesa, do zdravja, načine, kako se znajo postaviti zase (vzorci asertivnosti), kako znajo reči »ne«, kako ohranjajo avtonomnost ob pritiskih drugih, koliko imajo samozaupanja in koliko cenijo sebe, koliko so podredljivi ali znajo uveljaviti svoje mišljenje... Seveda se ti vzorci spet oblikujejo v vzdušju medsebojnih odnosov, ki so lahko povezovalni ali pa mlade nagovarjajo k uporništvu, odklonilnosti, nasprotovanju vrednotam, brezbržnosti, apatiji...

Mladi v kontekstu tveganih vedenj

Iz perspektive razvojnih značilnosti mladih bodo mladi raje izbirali vedenja in doživetja (izkušnje), v katerih sta hormona adrenalin in dopamin glavna akterja njihovega doživljanja, torej izkušnje, v katerih je polno vznemirljivosti, ugodja, napetosti, novosti, raziskovanja, čustvenih vzgibov, nevarnosti, nepredvidljivosti, in podobne. Z razumevanjem nevrobiološkega poteka v možganih, lahko razumemo, zakaj mladi izbirajo bolj tvegana vedenja in pri tem ne zaznavajo realne nevarnosti. Teh izkušenj in mikavnosti, ki jo mladi v njih vidijo, jim bližnji odrasli preprosto ne moremo ne prepovedati ne preprečiti, saj se bomo takoj zapletli v ples upornega eksperimentiranja s povečano intenziteto.

Obstajajo vedenja in okoliščine, v katerih so mladi seveda v nevarnosti in je tudi dolžnost odraslih, da jih zavarujemo pred škodljivimi posledicami. Vendar vemo, da ne obstaja univerzalnega preventivnega zdravila, kot tudi ni univerzalnih pravil, kako potekajo posamezne zgodbe. Zato lahko iz svoje prakse in izkušenj svetovalnega dela (tako v zasebni praksi kot na TOM telefonu), zgoščeno orišemo nekaj izbranih tveganih področij in navedem večine in druge okoliščine, ki lahko delujejo ob že opisanih mehanizmi kot varnostne varovalke v nevarnih situacijah.

- **Vedenja, v katerih je ogroženo zdravje (motnje hranjenja, nezdrav odnos do hrane, zloraba alkohola in drog, prebadanje telesa (piercing), kajenje tobaka.** Odnos do zdravja je povezan s tem, koliko se imamo radi, koliko imamo radi sebe in svoje telo, kako se sprejemamo. Povezan odnos z bližnjimi zagotavlja občutek varnosti, pripadnosti in sprejetosti. Iz tega se razvija smisel, iz tega izhaja motiviranost za premagovanje ovir, tudi za odrekanje neposrednemu in takojšnjemu ugodju. Mladi z alkoholom in drogami eksperimentirajo, kadar potrebujejo intenziviranje čustvenega doživljanja. To potrebo lahko zmanjšajo domača komunikacija o čustvih in odzivi odraslih, ki razvijajo empatijo do čustvenih dogajanj pri mladih. Ko gre za regulacijo ugodja, mladi potrebujejo izoblikovan odnos do meja. Ko gre za vpliv vrstnikov in pomen pripadnosti, so v igri večine vrednotenja sebe, postavljanja meja do zunanjih vplivov, zaupanje vase in zavedanje lastne vrednosti.
- **Zlorabe v neposrednih odnosih v živo – zmerjanje, dajanje žaljivih imen – fizično, čustveno ali seksualno. Elektronsko zlorabljanje, spletno nadlegovanje (Cyber Bullying). Nasilje v šolah. Medvrstniško nasilje. Nasilje do odraslih. Tvegana seksualna vedenja.** Vsa opisana vedenja so povezana z izkušnjo varnosti v odnosu do bližnjih. Pomanjkanje empatije in sposobnost razumeti mentalne procese pri drugih, ki potekajo na drugačen način, so podlaga za medsebojne zaplete. Uporaba in zloraba moči so vedenja, ki jih mladi izbirajo iz nemoči, da bi medsebojne zaplete rešili na drugačen način. Gre tudi za pomanjkanje stika z lastnim doživljanjem in razumevanje lastnih psihičnih, zlasti

pa čustvenih procesov in logike. Tisti, ki zlorablajo (čustveno, fizično ali seksualno), so v mnogih primerih ljudje z lastno izkušnjo zlorabe.

- **Samodestruktivna in samomorilna vedenja. Nevarna vedenja najstnikov v prometu.** Potrebne veščine, ki jih morajo mladi razviti: meje do ugodja, odnos do sebe, vrednotenje sebe. Smisel v odnosih z bližnjimi.

Vse zgoraj opisano so le orientacijski namigi. Vsak primer je seveda potrebno raziskati v konkretnem kontekstu. Prikazani so bili nekateri načini, kako lahko pomirimo in pridobimo mlade v sodelovanje, v upoštevanje, v spoštovanje naših vzgojnih in varnostnih pravil, navodil, priporočil ali nasvetov. Ta del, ki govori o zagotavljanju varnosti s strani odraslih, ostaja z vsebinskega vidika nujni in nespremenjeni del odnosa odraslih do odraščajočih. Vendar je pred nastopom tega dela potrebno pripraviti tla, na katerih bo seme lahko vzklilo. In o tem sem skušal v prispevku prikazati nekaj smernic za delovanje v prihodnje.

Dr. Albert Mrgole

Psihoterapevt v zavodu Vežal, z ženo Leonido avtor vzgojne uspešnice Izštekani najstniki in starši, ki štekajo, predsednik NM TOM, zunanji predavatelj na SFU – fakulteti za psihoterapevtsko znanost.

LITERATURA

- Bowlby, J. (1969). *Attachment and loss: Attachment*. New York: Basic Books.
- Coleman, J., Hagell, A. (2007). *Adolescence, Risk and Resilience: Against the Odds*, Chichester: John Wiley & Sons Ltd.
- Dallos, R., & Draper, R. (2010). *An Introduction to Family Therapy: Systems theory and practice* (3rd ed.). Maidenhead: Open University Press.
- Fonagy, P., & Target, M., (1997). Attachment and reflective function: their role in self-organization, *Development and Psychopathology*, 9, 679 -700.
- Fonagy, P., Gergely, G. & Elliot, L. J. (2004). *Affect regulation, mentalization, and the development of the self*. London: Karnac.
- Glasser, W. (1998). *Ostati skupaj: vodnik teorije izbire za trajen zakon*. Radovljica: TOP, Regionalni izobraževalni center.
- Glasser, W. (2002). *NEsrečni najstniki: kako naj starši in učitelji poiščejo stik z njimi*. Radovljica: Mca.
- Glasser, W. (2007). *Nova psihologija osebne svobode: teorija izbire*. Ljubljana: Louisa.
- Goleman, D. (2010). *Socialna inteligenca*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Grienemberger, J., Kelly, K., Slade, A. (2005). Maternal reflective functioning, mother-infant affective communication and infant attachment: Exploring the link between mental states and observed caregiving behavior in the intergenerational transmission of attachment. *Attachment and Human Development* 7(3), 299-311.

- Hazan, C., & Shaver, P. (1987). Romantic love conceptualized as an attachment process. *Journal of Personality and Social Psychology*, 52, 511–524.
- Hoffman, K.T., Marvin, R.S., Cooper, G., Powell, B. (2006). Changing Toddlers' and Preschoolers' Attachment Classifications: The Circle of Security Intervention. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 74 (6), 1017–1026.
- Hughes, Daniel A. (2009). *Attachment-Focused Parenting: Effective Strategies to Care for Children*. New York, London: W.W. Norton & Company.
- Hughes, D. A., Baylin, J. (2012). *Brain - based Parenting. The neuroscience of caregiving for healthy attachment*. New York, London: W.W. Norton & Company.
- Johnson, S. (2004). *The Practice of Emotionally Focused Marital Therapy. Creating Connection*. New York: Brunner/Mazel.
- Johnson, S. (2008). *Hold me tight: Seven conversations for a lifetime of love*. New York: Little, Brown and Company.
- Johnson, S. (2013). *Love Sense: The Revolutionary New Science of Romantic Relationships*. New York: Little, Brown and Company.
- Johnson, S. M., & Whiffen, E. V. (ed.) (2006). *Attachment Processes in Couple and Family Therapy*. New York, London: Guilford.
- Mrgole, A. in Mrgole L. (2014). *Izštekani najstniki in straši, ki štekajo. Starši – tukaj in zdaj*. Kamnik: Vežal.
- Schofield, G. in Beek, M. (2009). Growing up in foster care: providing a secure base through adolescence, *Child and Family Social Work*, 14, str. 255–266.
- Siegel, J. D. (2001). Toward an interpersonal neurobiology of the developing mind: attachment relationships, 'mindsight,' and neural integration. *Infant Mental Health Journal*, Vol. 22(1–2), 67–94.
- Siegel, J. D. (2011). *Mindsight, The new science of personal transformation*, New York: Bantam Books.
- Siegel, J. D. (2014). *Vihar v glavi. Moč najstniških možganov*, Domžale: Družinski in terapevtski center Pogled.
- Siegel, D., & Solomon, M. (2003). *Healing Trauma: Attachment, Mind, Body and Brain*, New York: W.W. Norton & Company Inc.
- Siegel, J. D., & Hartzell, M. (2004). *Parenting from the inside out*. New York: Penguin.
- Siegel, J. D., & Bryson, T. P. (2014). *Celostni razvoj otroških možganov: 12 revolucionarnih metod, s katerimi spodbujamo razvoj otroških možganov*, Domžale: Družinski in terapevtski center Pogled.
- Watzlawick, P., Bavelas, J. B., & Jackson, D. D. (1967). *Pragmatics of human communication: a study of interactional patterns, pathologies, and paradoxes*. New York: W.W. Norton.
- Watzlawick P.; Weakland J.H. (ed.) (1977). *The interactional view. Studies at the Mental research Institute Palo Alto, 1965 – 1974*. New York: W.W. Norton & Company.
- Weinberg, M.K. & Tronick, E.Z. (1998). Emotional Characteristics of Infants Associated With Maternal Depression and Anxiety, *Pediatrics*, 102 (5), 1298 – 1304.

mag. Tilka Jamnik

Podpredsednica Društva Bralna značka Slovenije - ZPMS

BRANJE JE LAHKO V POMOČ: PASTI MLADOSTNIŠTVA V MLADINSKIH KNJIGAH

Šolski otroški parlamenti 2015: PASTI MLADOSTNIŠTVA

Spoštovani mentorji, priporočilni seznam mladinskih knjig na temo otroških parlamentov vam – že vrsto let! – posredujemo iz več razlogov:

- da bi vi in učenci bolje, širše in globlje spoznali izbrano temo otroških parlamentov in se lažje pripravljali na razpravo; predvsem pa zato, da bi mladi v literaturi spoznavali različne »pasti« in se jim v dejanskem življenju znali izogniti (zato pravimo, da so takšne knjige lahko v pomoč),
- da bi hkrati spodbujali bralno kulturo in pismenost učencev ter jih opozorili na kakovostne mladinske knjige,
- da bi povezali priprave na otroške parlamente z drugimi šolskimi predmeti in dejavnostmi ob pouku, predvsem z bralno značko ali drugimi bralnimi projekti na šoli (npr. vsaj ena prebrana knjiga za parlamente je lahko priznana kot opravljena obveznost za bralno značko).

Osrednja tematika mladinske književnosti je vsekakor mladostništvo in odraščanje, pa seveda pasti mladostništva oz. vsi problemi, ki so povezani z »bolečino odraščanja«. Tako je tema otroških parlamentov v tem šolskem letu – razumljivo – tesno povezana z nekaterimi temami iz prejšnjih let: Odraščanje (2012/2013), Junaki našega časa (2011/2012), Vpliv družbe in medijev na oblikovanje mladostnika (2010/2011), Ljubezen in spolnost (2008/2009) idr., ko smo mladim udeležencem in mentorjem otroških parlamentov ponudili v pomoč pri delu tudi mladinske knjige. Ker so kakovostna literarna dela kompleksna in se v njih prepleta več tem, se zgodi, da jih tako navajamo večkrat, namreč ob različnih temah otroških parlamentov. Naj vas to ne moti: vedno novi učenci sodelujejo v otroških parlamentih, tudi mentorji se menjate, kakovostna literarna dela pa je vredno vedno znova jemati v roke.

V sodobnem času so tudi v mladinskih knjigah osrednje obravnavane naslednje pasti mladostništva: alkohol, droge, moderne oblike zasvojenosti (npr. z internetom, nakupovanjem idr.), nasilje, nadalje mobing in cyberbullying; in v pogovorih v parlamentih naj bi izhajali iz vzrokov, ki pripeljejo do raznoraznih pasti (npr. družinske

razmere, odnosi s starši, sprejetost/nesprejetost v družbi, med vrstniki itd.). Pri tokratnem izboru smo se tako namenoma izognili mladinskim knjigam, ki obravnavajo sicer vedno aktualne mladostniške teme kot so ljubezen, spolnost in spolne identite, spolne zlorabe, bolezni v družini, večkulturnost, različne drugačnosti idr. Seveda boste o le-teh naleteli tudi v izbranih knjigah, vendar niso osrednje teme. (Prav tako nismo vključili knjig, ki obravnavajo mladostnike v času vojne ali v povojnem času, ki prinašata mladostnikom še druge težave in pasti, nadalje begunstvo, zdomstvo idr., ki postajajo v sodobnem času hudi problemi in zahtevajo tudi od mladih medkulturno razumevanje, sočutje idr. Morda bo to tema otroških parlamentov že v naslednjem letu?!)

Vsebinska gesla, ki so navedena pri vsaki knjigi, vam bodo pomagala izbrati knjige na določeno pod-temo, o tisti »pasti mladostništva«, o kateri se boste pogovarjali.

Pasti mladostništva so obravnavane predvsem v mladinskih knjigah 3. stopnje (učenci tretjega triletja OŠ) in 4. stopnje (srednješolci). Ker pa v parlamentih sodelujejo tudi učenci nižjih razredov OŠ, smo dodali tudi nekaj knjig 1. stopnje (prvo triletje OŠ) in 2. stopnje (drugo triletje OŠ), v katerih so obravnavane teme odraščanja, odnosi v družini in med vrstniki idr. Seveda te knjige lahko ponudite tudi starejšim učencem, ki so manj navdušeni bralci ali pa knjige vključite v pogovor tudi zato, da vas potrdijo v prepričanju, da v zdravih in razumevajočih medsebojnih odnosih odraščajo otroci, ki bodo lažje prepoznali in se tudi izognili »pastem mladostništva«. Dodali smo tudi nabor poučnih knjig in priročnikov o tej temi.

Pri izboru knjig smo uporabili Priročnike za branje kakovostnih mladinskih knjig (prej: Priporočilne sezname mladinskih knjig), ki jih vsako leto pripravlja MKL, Pionirska – center za mladinsko književnost in knjižničarstvo. Izbirali smo predvsem med knjigami, ki so izšle v zadnjih petih letih, in seveda med kakovostnejšimi (v Priročnikih so ocenjene z dobro, prav dobro in odlično); med njimi so nekatere tudi lažje berljive in humorne. Večina knjig je predstavljenih z anotacijami; manjkajo pri nekaterih starejših in tistih iz leta 2014 in 2015. (Priročnik za kakovostno branje knjig 2014 bo namreč izšel novembra letos.)

Pričujoči seznam izbranih knjig vsekakor dopolnjujte tudi po svoji presoji z drugimi knjigami iz preteklih let in predvsem z novostmi, pri čemer upoštevajte želje in zanimanja vaših učencev. Pri tem so tudi vam lahko v pomoč Priročniki za branje kakovostnih mladinskih knjig Pionirske, ki so dostopni na domači strani:
<http://www.mklj.si/prirocnik/item/451>.

Iskreno želimo vam in vašim učencem uspešne priprave na otroške parlamente in veliko spoznanj ter užitkov pri branju mladinskih knjig! Medgeneracijsko branje mladinskih knjig in pogovor o njih vas bosta medsebojno povezala in obogatila.

Legende in opombe

C = leposlovje do 9. leta
 P = leposlovje od 10. leta dalje
 M = leposlovje od 13. leta dalje
 L = ljudsko slovstvo

A-stopnja = primerno tudi za starost do 3 let
 B-stopnja = primerno za starost 3–6 let
 1. stopnja = primerno za 1., 2. in 3. razred OŠ
 2. stopnja = primerno za 4., 5. in 6. razred OŠ
 3. stopnja = primerno za 7., 8. in 9. razred OŠ
 M⁺-stopnja = primerno za srednješolce

Zaporedna številka zapisa, vodilka za
 vsa kazala v tej publikaciji

Kratki bibliografski podatki o knjigi
 se začnejo s priimkom avtorja

Oznaka knjižnične zbirke (postavitve) za mladino

Oznaka stopnje bralnih sposobnosti

75. KOVAČ, Polonca: Ptičje leto.

Ilustr. Alenka Vuk. Radovljica: Didakta, 2005, 28 str.

| C | 1. stopnja | slikanica, velike tiskane črke

| letni časi, ptice, živali v domišljiji

Slikanica priljubljene slovenske pisateljice prinaša v mladinsko leposlovje
 novo...

Oblikovna ali
 tehnična gesla in
 opombe

Kratka predstavitev knjige
 (anotacija)

Vsebinska gesla

LEPOSLOVNE KNJIGE, 3. in 4. stopnja

Adam, Olivier: **Na morje.**

Prev. Ante Bračić. Radovljica: Didakta, 2009, 82 str.

| M | 4. stopnja | o avtorjih

| dekleta, družina, fantje, jeza, ljubezen, nasilje, odraščanje, osamljenost, smrt, šola, žalovanje

Olivier in Lorette sta nerazdružljiva najstnika, "dvojčka po duši", ki se poznata že od petega razreda dalje in od tedaj tudi sanjarita, da bosta skupaj odšla na morje. Živita v mestni četrti neprofitnih stanovanj na robu velemestnega vrveža Pariza, kjer zaradi nestrpnosti med revnejšimi prebivalci različnih kultur pogosto izbruhnejo nemiri. Odraščata v delno neurejenih družinskih razmerah, kjer so člani odtujeni tudi zaradi različnih izgub in stisk, ki jih prebolevajo vsak zase. Posebno Lorette je na zunaj zelo problematična najstnica, ki z nasilnim vedenjem do sebe in do okolice skuša utišati svoje bolečine. Edino samotarskemu Olivieru zaupa, ker je ne obsoja, jo sprejema takšno kot je in ji povsod sledi. Silovita pripoved o bolečini odraščanja je izpod peresa francoskega pisatelja, scenarista in literarnega urednika, ki piše knjige tako za odrasle kot tudi za mladino. V zadnjem desetletju je v Franciji izšlo več kot petnajst njegovih del, med njimi jih je več prejelo književne nagrade. Založbo Didakta velja pohvaliti, da je poskrbela za prvi prevod enega njegovih del. Pisateljeva sodobna pisava je zelo izčiščena, nekako fragmentarna in neizprosna. Morje je seveda do neke mere tudi simbol svobodnega življenja, z vso globino in širino. (TJ)

Amato, Mary: **Kitara za dva.**

Prev. Višnja Jerman. Izola: Grlica, 2013, 251 str. Dodatek: Dodani kitarski prijemi in besedila pesmi

| M | 3. stopnja | [ZELO DOBRO]

| glasba, glasbila, izguba, ljubezen, mladostniki, odraščanje, prijateljstvo, starši, uspeh

Mladostniški roman, v katerem ima pomembno vlogo glasba; ta je tudi tista motivacija, ki združi sicer dva značajsko popolnoma različna najstnika, srednješolca Lylo in Trippa, popolno dekle, in čudaškega samotarja, za katera se vsaj na začetku zdi, da ne bosta nikoli mogla skleniti prijateljstva, kaj šele postati zaljubljenca. Novo šolsko leto, s katerim se roman začne, in naključje, ko sta si prisiljena deliti glasbeno sobo, ju počasi vodita drug k drugemu. Najprej so to drobna, tudi pikra, sporočila, nato pa se iz njih razvije pravo dopisovanje in spoznavanje interesov drug drugega, pogledov na glasbo, življenje ... Ob tem tudi sama zorita, rasteta, se brusita, upata si prevzeti odgovornost za lastno življenje, pa čeprav to ni lahko, ker s svojimi izbirami lahko razočarata tudi svoje bližnje. Psihološka profila obeh sta prepričljivo izdelana, avtorica zmore predstaviti čustvovanje dveh mladih ljudi, ki ju je zaznamovala izguba enega od staršev, počasno zbliževanje, razumevanje, tudi kljubovanje okolici. Delo je prepričljiv razvojni roman s sporočilom mladostnikom, da je potrebno biti zvest samemu sebi, ne pa idealom družbe, ki ceni površnost, lepo fasado in plitkost, in ne biti zgolj poustvarjalec, temveč tudi avtor, če to

seveda znaš in zmoreš. Glasba iz knjige "oživi" na spletnem naslovu, ki je naveden na začetku knjige. (DLV)

Ammaniti, Niccolò: **Jaz in ti.**

Prev. Vera Troha. Ljubljana: Študentska založba, 2011. (Žepna Beletrina), 82 str.

| M | 4. stopnja | [ODLIČNO]

| fantje, odraščanje, samopodoba, strah

Niccolò Ammaniti (1966) je italijanski pisatelj, ki v svojih delih obravnava predvsem mladostnike, njihovo odraščanje, odnose s starši in z vrstniki, ljubezen, spolnost, nasilje in smrt. Takšen je tudi kratki roman o 14-letnem Lorenzu, ki se sprašuje, zakaj bi moral biti tak kot drugi, zakaj ga vrstniki ne pustijo pri miru in se med vrstnike poskuša vključiti s pretvarjanjem. Obenem ga bremeni odnos z materjo, ki je preveč skrbna, avtoritativna, premalo razumevajoča. Da bi se ji vsaj za nekaj časa izmaknil, se zlaže, da so ga sošolci povabili na smučanje med zimskimi počitnicami, v resnici pa ta teden preživi skrit v kleti domače večstanovanjske vile. K njemu se zateče devet let starejša polsestra, odvisnica od drog, in med njima se počasi razvije pristen odnos. Roman preveva silovito adolescenčno občutenje, oba mladostnika sta poglobljena psihološka lika, ki nihata med dobrim in zlim v tem svetu, vendar sta še sposobna sanjati in si predstavljati drugačno prihodnost. Tako pride Lorenzo iz kleti svetlo naravnani v prihodnost, v svet, ki ga čaka ... Po romanu je italijanski režiser Bernardo Bertolucci posnel film (Cannes, 2012). (TJ)

Brooks, Kevin: **iBoy.**

Prev. Metka Osredkar. Dob pri Domžalah: Miš, 2014. (Srečanja), 345 str.

| M | 4. stopnja | [ODLIČNO], za pogovore o knjigah

| babice, etika, internet, izsiljevanje, kiborgi, ljubezen, maščevanje, mladostniki, mobilni telefoni, nadnaravno, nasilje, posilstvo, prestopniki, računalništvo, stroji, superjunaki, tehnika, telefoni, tolpe

Roman je sodoben znanstvenofantastični triler s primesjo ljubezenske zgodbe. Avtor v besedilo vključuje sodobno tehnologijo (internet, pametno telefonijo, računalniške vdore ipd.), filozofijo (v obliki moralnih dilem, s katerimi se srečuje glavni junak), vzporedno s tem, ko Tom, ki odrašča v zelo nepriviligiranem okolju, vedno bolj obvladuje svoje nove sposobnosti (mdr. se maščuje klapi nasilnežev, ki so posilili njegovo dekle). Poglavja so oštevilčena po binarnem sistemu, kar je povsem v skladu z vsebino in bo še posebej privlačno za računalniške navdušence. Osrednje vprašanje pa je: Kaj se zgodi/bi se zgodilo s človekom, čigar možgani so povezani s svetovnim spletom, ki zna uporabljati vse podatke, toda odvzeta so mu čustva, moralno presojanje in vse drugo bistveno, kar danes razumemo kot človeško? Kaj sploh še lahko poveže /preseže običajnega fanta Toma Harveya in njegovo super identiteto – iBoya?

Burgess, Melvin: **Nicholas Dane.**

Prev. Jure Potokar. Ljubljana: Cankarjeva založba, 2010. (Najst), 399 str.

| M | 4. stopnja | [ODLIČNO], za pogovore o knjigah

| družina, fantje, maščevanje, mladostniki, nasilje, odraščanje, pedofilija, posilstvo, prestopniki, prevzgojni domovi, sirote, učitelji, ustrahovanje, zlorabe

Burgessov zadnji roman je postavljen v Anglijo osemdesetih let tega stoletja. V središču je zgodba štirinajstletnega Nicka, ki ga po mamini smrti socialne službe »z najboljšimi nameni« pošljejo v deški dom, kjer je edina alternativa vsakodnevnomu nasilju, ki ga mora deček prenašati tako s strani vzgojiteljev kot »sojetnikov«, okrilje ravnateljevega namestnika, ki se začne s številnimi ugodnostmi in konča s spolnim nasiljem. Burgess celotno dogajanje trdno umesti v natančno predstavljene mehanizme družbenega okolja, ki, vsaj pred Nickovim odhodom v dom, ni tako zelo drugačno od vsakdana sodobnih mladostnikov. Natančen psihološki oris poglavitnih likov je celovit temelj fabulativnih mehanizmov in premikov. Prikaz zlorab in nasilja je vpet v večplastno zgodbo, ki ne omogoča sentimentalnega pogleda, temveč brutalno objektivno videnje kroga nasilja, v okviru katerega sadistično izživljanje in brezizhoden položaj najstnikov brez prihodnosti privedeta do oblikovanja novih mučiteljev, ki naraščajoče sovraštvo do samih sebe prekrijejo z nasiljem nad šibkejšimi. Rock'n roll modernizacija Oliverja Twista, če parafraziramo ocene, podane na slovenskih spletnih portalih. (TB)

Burke, J. C.: **Zgodba Toma Brennana.**

Prev. Marta Graj. Dob pri Domžalah: Miš, 2007. (Zorenja +), 237 str.

| M | 4. stopnja

| družina, fantje, invalidnost, mladostniki, nesreče, odgovornost, predsodki, promet, smrt, šport

Avstralski roman poglobljeno in večplastno razpira spreminjanje medosebnih odnosov v družini, ki jo pretrse tragični dogodek. Najstniški Daniel – čustveno labilen in pod vplivom alkohola – zagreši nesrečo, v kateri umreeta dva njegova prijatelja, bratranec pa postane invalid. Zgodbi sledimo s perspektive njegovega mlajšega brata Toma, ki mu bratova nesreča svet, prej temelječ na športu, prijateljih in trdnih družinskih odnosih, postavi na glavo. Avtor prikazuje tematiko večplastno, ne da bi pri tem izgubil rdečo nit ali popustil napetost. Družinski liki, ki se vsak po svoje soočajo z nastalo situacijo – mati zapade v depresijo, babica se zateče k molitvi, sestra k preoblikovanju osebne identitete... – so psihološko prepričljivo izdelani. Prepričljivo prikazan in utemeljen je tudi razvoj glavnega junaka, ki se sooči z dano situacijo, se otrese bratovega nasledstva in vzornišтва, vzpostavi lastno identiteto in odraste. (tb)

Coleman, Michael: **Čudakov boj.**

Prev. Anja Kokalj. Spr. beseda Jana Zirkelbach. Ljubljana: Grlica, 2006. (Na robu), 152 str.

| M | 3. stopnja | za pogovore o knjigah

| dečki, drugačnost, nasilje, samopodoba, šola, učitelji

Zgodbo o neizprosni in pogumnem boju za preživetje precizno in razsodno pripoveduje prvoosebni pripovedovalec Daniel, ki se skupaj z nasilnim vrstnikom Tozerjem in učiteljem telovadbe Axelmannom znajde ujet v podzemni jami. Daniel je bister, nadarjen fant, matematični genij, ki se ga zavoljo samotarstva oprime vzdevek Čudak. Za to je kriv Tozer, šolski nasilnež, za katerega pa se v teku zgodbe izkaže, da je pravzaprav tudi sam žrtev oziroma zgolj lutka v rokah dveh 'sposobnejših' manipulatorjev, ki izkoriščata njegovo fizično moč in željo po pripadnosti skupini vrstnikov. Hkrati sta oba fanta žrtvi Axelmanna; učitelj si namreč pozornost in naklonjenost razreda zagotavlja z nedoraslim norčevanjem iz učencev, ki jih posebej v ta namen vzame na piko. V pasti pod zemljo se hierarhija odnosov spremeni; v temi se stvari pokažejo v novi luči: Axelmann je nemočen, Tozerja je strah, Daniel pa mora svoje samotarstvo zamenjati s timskim delom. Napeta, večplastna zgodba (avtor se loti tudi družinskega ozadja junakov, npr. razmerja Daniel – oče) razkriva mehanizme delovanja vrstniškega nasilja, pri čemer se Coleman izkaže predvsem kot pretanjen psiholog, saj mu uspe izrisati prepričljiva (in zanimiva!) psihološka profila glavnega junaka in Tozerja.

D'Avenia, Alessandro: **Stvari, ki jih nihče ne ve: roman.**

Prev. Mojca Premrl. Ljubljana: Družina, 2012, 319 str.

| M | 4. stopnja | [ZELO DOBRO], o avtorjih, za pogovore o knjigah
| dekleta, družina, etika, književnost, ljubezen, mladostniki, odraščanje, vrednote, življenje

De Goldi, Kate: **Ob desetih zvečer.**

Prev. Sonja Benčina. Ljubljana: Družina, 2013, 251 str.

| M | 3. stopnja | [ZELO DOBRO], o avtorjih, za pogovore o knjigah
| družina, duševne bolezni, fantje, mladostniki, odraščanje, prijateljstvo, strah

To je prva knjiga novozelandske pisateljice Kate de Goldi (1959) v slovenskem prevodu, ki je doživela prevode v več jezikov in prejela kar nekaj domačih in tujih literarnih nagrad. Govori o dvanajstletnem Frankieju, čigar življenje se zdi na začetku čisto v redu. Počasi, stran za stranjo, pa spoznavamo, da ga je pogosto zelo strah in je v skrbeh za "vse na svetu", zato so pogovori z njegovo mamo, da bi ga pomirila, vedno ob desetih zvečer. Ob novi sošolki Sydney in njenih številnih vprašanjih pa se mora Frankie soočiti s tem, da je njegova družina disfunkcionalna, "čudna": mama ima agorafobijo, starejša sestra ga ne razume, starejši brat je čuden po svoje, očeta kličejo stric George, tu so še tetke, ki so čudne na svoj način. Toda tudi izredno bistra deklica Sydney prihaja iz nenavadne družine: njena mama živi zelo "nomadsko" življenje, sestrici Galway in Calcutta sta tako kot Sydney dobili ime po mestih, nobeni ni ime Amsterdam, kjer živita Sydneyjin oče in ljubeča babica. Dobro napisana in ganljiva zgodba o "bolečini odraščanja" in o čudnih ljudeh, ki so obenem čudoviti, in o lepoti življenja; kakovostno branje tako za mlade bralce kot za odrasle! (TJ)

Dowd, Siobhan: **Barjanski otrok.**

Prev. Tina Mahkota. Spr. beseda Tina Mahkota. Hlebce: Zala, 2014, 327 str.

| M | 4. stopnja | [ODLIČNO], o avtorjih, spremna beseda

| arheologija, barje, bratje, dekleta, družina, etika, Irska, matere, mladostniki, mumije, nasilje, očetje, politika, prazgodovina, smisel, smrt, solidarnost, stoletje, 2. pol. 20., terorizem, upori, zgodovina, žrtvovanje

Zgodba se dogaja v pogorju Severne Irske, leta 1981, ko Irsko pretresa politična in humanitarna kriza (v zaporu zaradi gladovne stavke umirajo pripadniki Irske republikanske armade, ki zahtevajo status političnih zapornikov, med njimi je tudi Fergusov starejši brat). 18 - letni Fergus na visokem barju v šoti po naključju naleti na dekliško truplo; arheologi ugotovijo, da je bilo dekle žrtvovano v času železne dobe. Fergusova odkritje zelo pretrese, doživlja občutenja sočasnosti in eksistencialno stisko ob soočenju s smrtjo: »je to edina pot, po kateri bomo šli vsi. Sredi življenja se nahajamo v smrti.« To spoznanje pa ga odločno usmeri na njegovo pot v odraslo življenje: po maturi zapušča ljubečo družino in nesrečno okolje ter se poln načrtov odpravlja na študij na Škotsko. Vrhunski mnogoplasten over-cross roman je kljub težkim temam obenem tudi humoren in predvsem »svetlo« naravn, izraža toplo in etično držo pisateljice irskih korenin Siobhan Dowd (1960 – 2007). Roman – naslovnica je v slovenski izdaji vendarle manj posrečena – je večkrat nagrajen, prejel je tudi najuglednejšo nagrado Carnegiejevo medaljo, kritiki pa so ga uvrstili v ožji izbor za irski roman desetletja. (T.J.)

Dowd, Siobhan: **Čisti krik.**

Prev. Jaka A. Vojevec. Hlebce: Zala, 2015, 255 str.

| M | 4. stopnja | o avtorjih

| alkoholizem, dekleta, družina, Irska, mladostniki, nosečnost, očetje, odraščanje, smrt

Odraščanje 16-letne Shell (leta 1984 na Irskem ali pa danes in tukaj, kot je zapisano na hrbtni strani knjige) je še posebno težko: nenadoma ji umre mamica, kar očeta popolnoma zlomi in pahne v alkoholizem. Shell, ki ima še mlajšega brata in sestro, prevzame obveznosti za družino. Obenem se spopada s težavami v šoli, prijateljstvom, prvo ljubeznijo, prezgodnjo nosečnostjo, hudimi obtožbami vaščanov, ki pa so njej in njeni družini že prej obrnili hrbet. Vse to so teme, ki ne le Shell, ampak tudi bralcem izvabijo »čisti krik«. Vrhunski mnogoplasten mladinski roman (ki jezaradi odličnosti lahko polnokrvno branje tudi odraslim!) kljub težkim temam obenem izraža življenjsko radost - izraža toplo in etično pisateljčino držo. To je prvi mladinski roman irske pisateljice Siobhan Dowd; prejel je več nagrad, mdr. nominacijo za prestižno Carnegiejevo medaljo.

Frančič, Franjo: **Let.**

Spr. beseda Denis Poniž. Ljubljana: Alba 2000, 2014. (Pišemo, rišemo, beremo slovensko), 32 str.

| M | 3. stopnja | [ZELO DOBRO], spremna beseda

| družina, mladostniki, nasilje, odraščanje, odtujenost, samopoškodovanje

Frey, Jana: **Prividi sreče.**

Prev. Alenka Veler. Spr. beseda Jana Zirkelbach. Ljubljana: Mladinska knjiga, 2006. (Odisej), 172 str.

| M | 3. stopnja | za pogovore o knjigah
| dekleta, mamila, mladostniki, odvisnosti

Gardner, Sally: **Črviva luna.**

Prev. Jaka A. Vojevec. Spr. beseda Sabina Burkeljca. Hlebce: Zala, 2014, 176 str.

| M | 4. stopnja | [ZELO DOBRO], spremna beseda
| dedki, disleksija, drugačnost, družba (skupnost), laž, luna, nasilje, politika, prijateljstvo, šola, tehnika, totalitarizem, upori

Deček Standish, neobičajen, bister dislektik, z dedkom živi v obubožani sedmi coni nekakšnega nadrealističnega vojaškega režima. Učitelji in sošolci ga brutalno ustrahujejo, le Hector, novi deček v tej coni, ga vzame pod svoje okrilje. Zaradi svojih težav Standish vidi svet z drugačnimi očmi in prijatelja se pred grozotami vsakdana pogosto zatečeta v svet domišljije. Neke noči pa Hector nenapovedano izgine, in ko Standish po naključju odkrije Lunamoža in skrite stavbe, kjer naj bi vlada pripravljala svetovno potegavščino, se odloči dokončno upreti zatiralcem. Standishev glas upora proti nasilnemu svetu, v katerem vladata strah in enoumje, je klic k svobodi in pravičnosti, je zahteva po prostoru za vsakršno drugačnost, in je obenem poklon prijateljstvu, ljubezni in lepoti. Zgodba je silovito in privlačno branje ne le mladim, ampak tudi odraslim bralcem; tudi spremna beseda je vredna vse pozornosti. (T.J.)

Glazebrook, Chrissie: **Norolescenti.**

Prev. Irena Duša. Ljubljana: Cankarjeva založba, 2003. (Najst), 348 str.

| M | 4. stopnja | za pogovore o knjigah
| mladostniki, odraščanje, odvisnosti, prestopniki, smrt, starši, stiske

Goobie, Beth: **Punca, ki nekaj velja.**

Prev. Metka Osredkar. Dob pri Domžalah: Miš, 2011. (Iziberi), 107 str.

| M | 4. stopnja | [ODLIČNO]
| dekleta, družina, nasilje, samopodoba, strah

Pretresljiva prvoosebna pripoved petnajstletne Sophie je poglobljen prikaz družinskega nasilja, ki je skrbno prikrito pred javnostjo v na videz urejeni, skorajda popolni družini. Bralcu se počasi odstira zapletena problematika nasilja, njegovi vzvodi delovanja; odnosi med mučiteljem (oče), žrtvijo (hčerka) in možu popolnoma podrejeno in nemočno materjo, ki si zatiska oči pred resnico. Pisateljica je prepričljivo literarizirala ta družbeni problem, brez stereotipnosti, didaktičnosti, sentimentalnosti in patetičnosti, tako da presega nivo zgolj terapevtske knjige. Književne osebe so psihološko verjetne, prikazi njihovega čustvovanja, delovanja ter njihovih medsebojnih odnosov pa psihološko poglobljeni in pretanjeni. Pisateljičin slog je skoraj minimalističen, tokrat gre za bralno manj nezahtevno, toda odlično besedilo v domišljeno zasnovani zbirki Iziberi, ki je namenjena manj navdušenim bralcem v starejših najstniških letih. Kanadska avtorica Beth Goobie (1959) se je po študiju literature več let ukvarjala s psihično in spolno zlorabljenimi otroki, kar je tema tudi v treh drugih njenih romanih, prevedenih v slovenščino, ki so prav tako vsi izšli pri založbi Miš: Ranjena krila (2006), Loterija (2007) in Močnejša od besede (2007). (TJ in DLV)

Harvey, Sarah N.: **Plastika.**

Prev. Metka Osredkar. Dob pri Domžalah: Miš, 2011. (Iziberi), 112 str.

| M | 3. stopnja | [DOBRO], o avtorjih
| dekleta, lepota, mladostniki, zlorabe

Jack je bister, motiviran in zagnan fant, ki odrašča v nekonvencionalni, aktivistični, toda ljubeči družini. Star skoraj šestnajst let "ni edini obseden z ženskimi prsmi, samo bolj organiziran od večine tipov". Zgrožen ob novici, da je njegova prijateljica dobila od mame kot darilo za rojstni dan kirurško povečanje prsi, začne na spletu raziskovati lepotno plastično kirurgijo, odpre svoj blog in celo obišče nekaj plastičnih kirurgov. Spozna, da ima plastična kirurgija lahko škodljive posledice in da gre večini kirurgov le za denar, zato se odloči za miren protest proti lepotni kirurgiji mladoletnih oseb. Njegovo delovanje je uspešno: vznemiril je javnost, zainteresiral medije, pridobil nazaj prijateljico in dobil celo dobro ponudbo za dijaško delo na TV. Mimogrede je tudi bolje spoznal člane svoje družine! Besedilo je kratko in bralno nezahtevno (zbirka Iziberi!), toda zelo dobro napisano, humorno in večplastno: poleg aktualne teme, ki v mladinski literaturi še ni pogosto obravnavana, opozori tudi na možnosti, ki jih ima (mlad) človek za angažma v sodobni potrošniški družbi, in na to, da Jackova družina podpira oba sinova, čeprav sta zelo različna idr. Odlično, kakovostno besedilo za starejše najstnike, ki sicer ne berejo radi (daljših zahtevnejših besedil). (TJ)

Hartnett, Sonya: **Metulj.**

Prev. Dušan Ogrizek. Spr. beseda Dragica Haramija. Dob pri Domžalah: Miš, 2010.

(Najnaj), 285 str.

| M | 3. stopnja | [ZELO DOBRO], o avtorjih, spremna beseda, za pogovore o knjigah
| dekleta, družina, mladostniki, odraščanje, prijateljstvo, skrivnosti

Avstralska pisateljica, prejemnica številnih nagrad s področja (mladinske) književnosti, med drugim prestižne nagrade Astrid Lindgren Memorial Award (2008), piše literaturo za otroke, mladostnike in odrasle, oziroma literaturo, ki je hkrati vznemirljiva za različne starostne skupine bralcev. Takšna »crossover literatura« je tudi roman o najstnici Rozini, pravzaprav o zelo kratkem obdobju njenega življenja. Godi se namreč v času priprav na praznovanje njenega štirinajstega rojstnega dne, ki ga slavljenka občuti kot neki mejnik, prestop v svet odraslosti. Dekle je na robu svojega otroštva, sooča se z odnosi s starši in bratoma, predvsem pa z vrstnicami in tudi z elegantno sosedo, ki ji je za vzgled. Od vsega pa je Rozini najtežje soočanje s samo seboj, z lastnimi pomanjkljivostmi in s koncem svojih sanjarjenj. Gre za odraščanje, realnejše sprejemanje ljudi, sveta in življenja, za sprijaznjenje s tem, kakršni smo. Rojevanje metulja iz varne bube otroštva in domišljije je boleče in težko. Iluzij je skorajda konec, ne pa tudi pričakovanj in hrepenenja. Roman, ki je tako predvsem psihološki portret odraščajoče štirinajstletnice, pripoved o njeni »bolečini odraščanja«, je obenem subtilno stkan iz cele vrste drobnih dogodkov, občutenj in misli drugih oseb ter iz nians v njihovih medsebojnih odnosih. Čeprav po obrtni plati (literariziranju teme) ne prinaša ničesar zares novega, ga priporočamo v branje občutljivejšim bralcem, tudi odraslim, ne le mladostnikom. (TJ)

Heneghan, James: **Povračilo.**

Prev. Kristina Dečman. Ljubljana: Koleda, 2009, 163 str.

| M | 3. stopnja

| mladostniki, nasilje, odraščanje, priseljenci, smrt, stiske

Charley se mora soočiti z veliko težkimi spremembami, saj se je družina z Irske preselila v Kanado; med drugim zelo pogreša svoje stare prijatelje. Najhuje je, ker mu je umrla mama, globoko žaluje za njo (zapira se v omaro z njenimi oblačili); zdaj mora skrbeti tudi za mlajšo sestro, ker je oče veliko službeno odsoten. V novi šoli ima Charley težave z vključevanjem med vrstnike, ki se norčujejo iz njegovega naglasa. Zato mu kar odleže, ko se pojavi novi sošolec Benny in se vsi nasilneži spravijo nanj. Charley opazuje, kaj se dogaja, zaveda se, da fant potrebuje pomoč, vendar ne naredi ničesar, ne pomaga fantu in na zadevo ne opozori učiteljev. Toda ko Benny naredi samomor, začnejo Charleyja preganjati močni občutki krivde, ker ga ni branil. Zdaj se s svojimi dejanji poskuša odkupiti pri njegovi mami in Bennyjevemu polbratu. Charley v prvoosebni pripovedi prepričljivo opozarja na težave pri vključevanju tujcev v novo okolje in na posledice nasilja med vrstniki, kritično ocenjuje reakcije odraslih. Zelo pretresljivo je njegovo soočenje z občutki krivde in njegova prizadevanja po očiščenju (povračilu). Prav s slednjim roman izpostavlja problem, ki je v mladinski literaturi redko obravnavan in ga velja zato priporočiti tako mladostnikom kot njihovim vzgojiteljem, ne le v branje, ampak tudi za pogovor ob njem. Opozoriti pa velja na ne ravno brezhiben prevod. (TJ)

Herrndorf, Wolfgang: **Čik.**

Prev. Brane Čop. Ljubljana: Cankarjeva založba, 2013. (Najst), 244 str.

| M | 3. stopnja | [ODLIČNO], o avtorjih, za pogovore o knjigah

| avtomobili, Berlin, drugačnost, družina, mladostniki, Nemčija, odraščanje, počitnice, potovanja, prijateljstvo, pustolovščine, tatvine

Roman v letu 2013 umrlega nemškega pisatelja je izšel leta 2010 in takoj vzbudil veliko pozornost. Prejel je številne literarne nagrade, med drugim tudi prestižno nagrado Deutsche Jugendliteraturpreis za leto 2010. Gre za prvoosebno pripoved štirinajstletnega gimnazijca Majka iz sicer dobro stoječe, a nefunkcionalne družine. Njegova mama se vdaja alkoholu, njegov oče je povečini odsoten, Majk, ki ga kličejo Psihič, pa ima težave s svojo samopodobo, saj je zadržan, tih in neviden fant, ki ga poleg družinske tragedije teži tudi neizpovedana ljubezen do razredne lepotice Tatjane. Sprememba se zgodi ob prihodu novega sošolca ruskega porekla, Čihačova, ki si nemudoma prisluži ime Čik. Fant je nenavadnega obnašanja, drzen in samosvoj, med poletnimi počitnicami ukrade staro lado in fanta se odloči za popotno avanturo. Brez zemljevida, kompasa ali turističnega vodiča se iz Berlina odpravita na Vlaško, k Čikovim sorodnikom. Kako na Vlaško, se fantoma niti ne sanja, a se kljub temu brez predsodkov prepustita potovanju, ki ga lahko razumemo tudi kot iniciacijo – in simbol Majkovega zorenja. Nekonvencionalen popotni in hkrati razvojni roman prinaša opis vseh pomembnih postaj mladostništva (prijateljstvo, ljubezen, spolnost, osamljenost, problem samopodobe, slo po "resničnem" življenju, avanturizem in odkrivanje lastne življenjske poti) skozi oči štirinajstletnika, ki pošteno in odkritosrčno razkriva svoje dvome v "vrednote" odraslih: "Že ko sem bil majhen, mi je oče dopovedoval, da je svet umazan. Svet je umazan in ljudje so umazani. Ne zaupaj nikomur ... /... /In morda je to bilo res in

so ljudje v 99 % res umazani. Najbolj nenavadno pa je bilo to, da sva s Čikom na potovanju srečevala skoraj izključno tisti en odstotek, ki ni bil umazan". Avtor je odličen stilist, s pravo mero krmari najstniški govor in z njim lucidno izriše psihološki zemljevid mladostniškega zorenja. Roman je poklon mladostnemu pogumu, tudi naivnosti, radoživosti, odprtosti do sveta in zaupanju v ljudi.

Hill, David: **Vračanje**.

Prev. Marta Poljanšek. Dob pri Domžalah: Miš, 2007. (Zorenja), 223 str.

| M | 3. stopnja | o avtorjih

| družina, krivda, mladostniki, nesreče, odgovornost, odpuščanje, promet

Prometna nesreča združi šestnajstletno Taro in prav toliko starega Ryana: fant z avtom nesrečno zadene dekle, ki v dežju teče ob cestišču. Tara trpi za hudimi posledicami nesreče in s fizioterapijo poskuša premagati invalidnost. V rehabilitacijski program se vključi tudi Ryan; ne zgolj zato, da bi pomagal ponesrečenki, ampak tudi zato, da bi se sam spoprijel s posledicami nesreče. Zgodba je kombinacija dnevniških zapisov obeh protagonistov, dveh prvoosebni pripovedi, ki sta obe močno čustveno nabiti, doživljajsko poglobljeni in razmišljujoči. Najprej je hud šok, tako za oba protagonista kot za njune sorodnike in za sošolce. Toda v spodbudnem okolju obeh ljubečih družin in širšega razumevajočega okolja se postopoma soočita, najprej predvsem kot žrtev in krivec, nato pa se korak za korakom spopadata s svojimi čustvi, jih premagujeta, vse bolj zrelo sprejemata in jih poskušata pozitivno usmerjati, kajti – kljub vsemu – življenje teče dalje in sleherno izkušnjo velja sprejeti kot izziv za osebno rast. V zgodbi bolj kot psihološko pronicljivo izrisani liki preseneti prav ta podoba demokratične novozelandske družbe, katere člani zmorejo tako nenavadno strpne in razumevajoče medsebojne odnose, ki spodbujajo "vračanje" v življenje tudi po hudih preizkušnjah. (tj)

Hill, David: **Prav tam, kjer boli**.

Prev. Tamara Bosnič. Dob pri Domžalah: Miš, 2004. (Zorenja), 175 str.

| M | 3. stopnja | za pogovore o knjigah

| bolezni, mladostniki, odgovornost, prijateljstvo, samopoškodovanje, starši, stiske, šola, zlorabe

Homes, A. M.: **Jack**.

Prev. Simonca Cesar. Spr. beseda Jana Zirkelbach. Izola: Grlica, 2011. (Na robu), 208 str.

| M | 4. stopnja | [DOBRO], spremna beseda

| drugačnost, družina, homoseksualnost, ločitve, očetje, razumevanje, starši

Hornby, Nick: **Štala!**

Prev. Nataša Müller. Ljubljana: Mladinska knjiga, 2009. (Žepnice), 256 str.

| M | 3. stopnja

| fantje, mladostniki, nosečnost, starši

Nicka Hornbyja poznamo predvsem kot pisatelja za odraslo publiko, z romanom Štala pa se je prvič preizkusil tudi v mladinskem žanru. Osrednja tema tega, v prvi osebi napisanega romana, je najstniška nosečnost, s katero se mora nenadoma soočiti glavni junak, šestnajstletni najstnik Sam. Njegova punca namreč nepričakovano zanosi in Samov svet se nenadoma obrne na glavo. Kljub v literaturi že nič kolikokrat uporabljeni temi najstniške nosečnosti, knjiga prinaša svež in edinstven pristop k obravnavi osrednjega problema. K temu največ pripomore pisateljev slog pisanja ter iskri in ironični dialogi, ki nas popeljejo v mešanico jeze, zmedenosti, humorja, ljubezni in nepričakovanih in presenetljivih dogodkov. Knjiga o napakah in ključnih življenjskih odločitvah, knjiga o tem, kako te lahko samo pet sekund nepazljivosti spravi v največje težave. (PP)

Hribar, Grega: **Hotel sem samo**

Ilustr. Luka Umek. Ljubljana: Cankarjeva založba, 2009. (Najst), 150 str.

| M | 4. stopnja

| mamila, mladostniki

Silovit prvenec nas skozi prvoosebno pripoved najstnika Žaka priključi na adrenalinski spust v "rave-movement", kjer v enem samem ekstatičnem "flešu" podoživimo ves blišč in bedo "pred-, ob- in after-partyjev". Besedilo, ki na prvi pogled deluje kaotično, z vsakim novim poglavjem razkriva drzno in premišljeno zgradbo, ki vzporedno s postopnim odpadanjem zavor in rušenjem struktur najstniškega sveta odvzema gramatiki njena pravila (drugo poglavje odvzame velike začetnice, tretje vsa ločila, v četrtem ostane le še tok zavesti). Povsem skladna z izbrano tematiko je tudi izbira jezika – izdatno začinjen sleng v svoji pristno sočni verziji omogoči gladek zdrs v samo jedro podoživljanja elektronske meke. Eruptivni izbruhi omame, podloženi z ilustracijami in s posebno tipografijo črk, ustvarjajo vrhunec, ki s svojo prvinskostjo in svežino intenzivirajo suspenz in pospešujejo tempo. Kolaž nanizanih izsekov iz "masovk" (partyjev s po nekaj tisoč rejverji) psihološko spretno poveže tragično družinsko zgodbo, ki kljub pretresljivosti ne izzveni patetično. Aktualno, pristno, osupljivo. Roman se je uvrstil med finaliste za večernico za leto 2009, nagrado za najboljšo otroško in mladinsko leposlovno delo v preteklem letu. (KP)

Jägerfeld, Jenny: **Tu ležim in krvavim.**

Prev. Danni Stražar. Dob pri Domžalah: Miš, 2014. (Zorenja +), 281 str.

| M | 4. stopnja | [ODLIČNO], za pogovore o knjigah

| Aspergerjev sindrom, avtizem, bolezni, čustva, dekleta, družina, hčere, ločitve, matere, mladostniki, nesreče, skrivnosti

Kilbourne, Christina: **Dragi Zaza.**

Prev. Alenak Perger. Dob pri Domžalah: Miš, 2008. (Zorenja), 184 str.

| M | 3. stopnja

| dekleta, internet, kriminal, mladostniki, ugrabitve, zlorabe

Kodrič, Neli: **Solze so za luzerje.**

Spr. beseda Majda Mramor. Ljubljana: Mladinska knjiga, 2013. (Odisej), 313 str.

| M | 4. stopnja | [ZELO DOBRO], spremna beseda, za pogovore o knjigah
| družina, ljubezen, ločitve, nasilje, pogum, prijateljstvo, šola, vrstniki

Glavna junakinja romana Ajda je čisto vsakdanja osnovnošolka, dokler se ji ravno v devetem razredu življenje ne obrne na glavo. Njena mama se namreč ločuje od nasilnega moža, zateče se v varno hišo v oddaljenem kraju, kamor morata z njo tudi Ajda in mlajši bratec. Ajda mora torej zapustiti dom in očeta, ki ga ima vendarle rada, pogreša sošolce, prilagajati se mora pravilom v novem bivališču, najhuje pa doživi v novi šoli, kjer se nanjo spravi sošolka s svojimi podaniki. Toda Ajda je upornica in borka, s pomočjo dveh sošolcev in prostovoljke v varni hiši se postavi zase, razredu dokaže, da ni "luzerka" in jim celo ponudi svoje prijateljstvo. Mladostniški roman obravnava torej nasilje, oz. dve temi, družinsko in medvrstniško nasilje, in opozarja, da nikakor ni prav, da se oboje še kako pogosto prikriva. Avtoričina pripoved je silovita in prepričljiva, dotakne se tako mladih kot odraslih bralcev. Nedvomno bo sprožila "pogovore o prebranem", še posebej, ker je knjigi dodana tehtna strokovna beseda. Knjiga se je uvrstila med finalistke za nagrado večernica 2014. (TJ)

Konc Lorenzutti, Nataša: **Lica kot češnje.**

Spr. beseda Breda Sobočan. Ljubljana: Mladinska knjiga, 2015. (Odisej), 210 str.

| M | 4. stopnja | spremna beseda, za pogovore o knjigah
| alkoholizem, čustva, dijaški domovi, družina, glasba, izguba, mladostniki, nesreče, očetje, odraščanje, prijateljstvo, skrivnosti, smrt, starši, šola, vrstniki, zaljubljenost

Kristina je dijakinja prvega letnika srednje glasbene šole. Nova šola, dijaški dom in novo življenje jo zelo vznemirjajo. Zaljubi se v sošolca in izkaže se, da je naklonjenost obojestranska. Prvi hip se zdi, da je vse tako, kot mora biti. A Davidovo družinsko življenje je vse kaj drugega kot njeno in tudi če se sprva zdi, da to na njun odnos ne bo vplivalo, temu ni tako. Še posebej po pretresljivem razkritju, ki ju še bolj usodno poveže ... Gre za večplastno besedilo, ki obravnava vrsto problemov, ki je zelo primerno za pogovore; dodana mu je tudi strokovna spremna beseda.

Koren, Majda: **Julija je zaljubljena LOL.**

Spr. beseda Tadeja Zupan Arsov. Ljubljana: Karantanija, 2008, 110 str.

| M | 3. stopnja | o avtorjih
| internet, ljubezen, mladostniki, zlorabe

Kovač, Polona: **Loverboy: mladinski roman.**

Ilustr. Luka Čop. Spr. beseda Mateja Štirn, Katjuša Popović. Ljubljana: Društvo Ključ, 2014, 120 str.

| M | 4. stopnja | [DOBRO], spremna beseda, spremno besedilo
| kriminal, Ljubljana, mladostniki, nasilje, prostitucija, trgovina z ljudmi, zlorabe

Kreller, Susan: **Slonov ne vidimo.**

Prev. Alexandra Natalie Zaleznik. Izola: Grlica, 2014. (Na robu), 160 str.

| M | 3. stopnja | [ZELO DOBRO]

| dekleta, družba (skupnost), družina, nasilje, očetje, pomoč, reševanje, sosedje, stiske, ugrabitve, zanemarjanje, zapostavljenost

Marchetta, Melina: **Piskačev sin.**

Prev. Nataša Grom, Marko Zupančič. Dob pri Domžalah: Miš, 2011. (Zorenja +), 289 str.

| M | 4. stopnja | [ZELO DOBRO], o avtorjih

| družina, fantje, mladostniki, odraščanje, odtujenost, prijateljstvo, samopodoba, težave

McCaffrey, Kate: **Uničimo jo!**

Prev. Diana Ramšak. Dob pri Domžalah: Miš, 2011. (Zorenja +), 218 str.

| M | 3. stopnja | [DOBRO], spremno besedilo

| internet, mladostniki, nasilje, samomor, smrt, stiske, ustrahovanje, vrstniki

Muck, Desa: **Lažniva Suzi.**

Ljubljana: Mladinska knjiga, 2012. (Žepnice), 155 str.

| M | 3. stopnja | [ZELO DOBRO], ponatis

| dekleta, domišljija, družina, laž, Ljubljana, mladostniki, odraščanje, Slovenija

Partridge, Sally Ann: **Črna zanka.**

Prev. Tanja Goršič. Izola: Grlica, 2013, 157 str.

| M | 3. stopnja | [DOBRO]

| dekleta, internet, zlorabe

Pregl, Slavko: **Car brez zaklada.**

Spr. beseda Dragica Haramija. Novo mesto: Goga, 2009. (Lunapark), 165 str.

| M | 3. stopnja | o avtorjih, spremna beseda

| mamila, mladostniki, odraščanje, zlorabe

Roman v že načrtanem slogu zbirke Lunapark razgrinja kompleksno zrcalo sodobni najstniški populaciji. Naslovni junak se po končanem prvem letniku odloči za dobro plačano počitniško delo smetarja. Prva smetarska vožnja pa je hkrati tudi sprožilni moment poletne avanture, ki vsebuje tako prvo ljubezen, kot vstop v svet preprodajanja drog, razpre problem medgeneracijskih konfliktov, predvsem pa ponudi podlago za kompleksno samoanalizo junaka, zaradi česar bi lahko govorili tako o problemskem kot o razvojnem romanu. Avtorju uspe ustvariti žive in domišljene like, jih vpeti v aktualne situacije brez pretiravanja in pretiranega dramatiziranja, v katera pogosto zapada sodobni problemski roman ter hkrati v dialoge prepričljivo ujeti jezik mlajših generacij. Le "kolikor toliko spodoben" izkupiček glavnega lika na srednji kovinarski šoli, ki se skozi zgodbo vedno bolj izrisuje kot nedvomno inteligenten, iznajdljiv in trdno stoječ na tleh, izpade nekoliko presenetljivo. (TB)

Procházková, Iva: **Goli.**

Prev. Irena Samide. Spr. beseda Bojan Dekleva. Ljubljana: Mladinska knjiga, 2011. (Odisej), 292 str.

| M | 4. stopnja | [ODLIČNO], o avtorjih, spremna beseda

| bogastvo, mladostniki, odraščanje, revščina, samopodoba, zapostavljenost

Iva Procházková, češka pisateljica, ki piše v nemškem jeziku, je leta 1988 dobila nemško nagrado za mladinsko književnost (Deutscher Jugendliteraturpreis) za knjigo Die Zeit der geheimen Wünsche (Čas skritih želja), v letu 2008 pa je bila za to nagrado nominirana z romanom Goli. Virtuozen preplet petih zgodb razpira kolaž nanizanih drobcev iz življenja petih najstnikov, ki se, deloma skupaj, predvsem pa vsak zase, spopadajo z osnovnimi bivanjskimi vprašanji in izgrajevanjem lastne samopodobe, ki jo zahteva integracija v družbeno življenje. Simbolika "golosti" se navezuje na ranljivost, izpostavljenost in nezaščitenost, ki naj bi bile temeljne značilnosti obdobja dozorevanja. Kljub temu pa se zdi, da je končna sporočilnost romana nekoliko drugačna – plasti, ki se skozi življenjske izkušnje kopičijo in nalagajo, prejkone hromijo kot ščitijo. To vsekakor dokazujejo odrasli, torej starši, ki so kljub debelemu plašču še kako ranljivi in negotovi. Želja po trganju spon in razgaljanju je tako hrepenenje po svobodi in neposrednem stiku z življenjem. Pripoved je prvenstveno mladostniški roman o nevrvalgičnih točkah odraščanja in iskanju osebnostne integritete, hkrati pa vzporedno branje omogoča vstop v metaforično zgodbo o iskanju najglobljih idealov človeške duše. Ob tem ne smemo pozabiti na izčiščene lirične vstavke in študijsko preiščljene jezikovne rešitve, kjer se posamezne vsebinske niti inovativno spogledujejo z jezikovnim preigravanjem. Bralcu v pomoč bo zagotovo tudi spremna beseda psihologa dr. Bojana Dekleve. (KP)

Reece, Gordon: **Miši.**

Prev. Metka Osredkar. Dob pri Domžalah: Miš, 2012. (Bisernice), 325 str.

| M | 4. stopnja | [ZELO DOBRO], za pogovore o knjigah

| dekleta, etika, matere, mladostniki, nasilje, strah, šola, uboj, ustrahovanje, vrstniki

Reed, Amy: **Lepa.**

Prev. Eva Majdič. Izola: Grlica, 2012. (Na robu), 174 str.

| M | 3. stopnja | [DOBRO], za pogovore o knjigah

| dekleta, mladostniki, nasilje, samomor, samopodoba, spolnost, zlorabe

Sachar, Louis: **Korak za korakom.**

Prev. Jakob K. Kenda. Ljubljana: Mladinska knjiga, 2007. (Bum!), 260 str.

| M | 3. stopnja

| fantje, mladostniki, prestopniki, zlorabe

Sachar, Louis: **Zeleno jezero.**

Prev. Jakob J. Kenda. Ljubljana: Mladinska knjiga, 2006. (Žepnice), 280 str.

| P | 2. stopnja | nova izdaja, za pogovore o knjigah

| fantje, mladostniki, nasilje, prestopniki, zlorabe

Simukka, Salla: **Rdeča kot kri: prva knjiga trilogije Sneguljčica.**

Prev. Julija Potrč. Ljubljana: Mladinska knjiga, 2014. (Sneguljčica; 1), 260 str.
| M | 4. stopnja | [ZELO DOBRO], knjiga je del nanizanke, o avtorjih
| Finska, kriminal, mamila, mladostniki, nasilje, šola

Simukka, Salla: **Bela kot sneg: druga knjiga trilogije Sneguljčica.**

Prev. Julija Potrč. Ljubljana: Mladinska knjiga, 2015. (Sneguljčica; 2), 221 str.
| M | 4. stopnja | knjiga je del nanizanke, o avtorjih
| mladostniki, počitnice, Praga, samomor, sestre, verske skupnosti

Sokolov, Cvetka: **Kar ne ubije.**

Spr. beseda Darinka Novak Jerman. Ljubljana: Mladinska knjiga, 2013. (Odisej), 245 str.
| M | 4. stopnja | [DOBRO], spremna beseda, za pogovore o knjigah
| mladostniki, odraščanje, posilstvo, samopodoba, spolnost, stiske, zlorabe

Sugg, Zoe: **Spletna punca.**

Prev. Marta Graj. Tržič: Učila International, 2015, 335 str.
| M | 4. stopnja | o avtorjih
| internet, ljubezen, mladostniki, New York, potovanja, prijateljstvo, samozavest, slava

Swindells, Robert: **Zadeti.**

Prev. Jaka Andrej Vojevec. Spr. beseda Jana Zirkelbach. Ljubljana: Mladinska knjiga, 2003. (Odisej), 231 str.
| M | 3. stopnja | za pogovore o knjigah
| alkoholizem, družina, mladostniki, odvisnosti

Štefanec, Vladimir P.: **Sem punk čarovnica, debela lezbijka in ne maram vampov.**

Ljubljana: Modrijan, 2014, 209 str.
| M | 4. stopnja | [ZELO DOBRO]
| drugačnost, glasba, koncerti, mladostniki, očetje, punk, strpnost

Tratnik, Suzana: **Ime mi je Damjan.**

Ljubljana: ŠKUC, 2001. (Lambda), 153 str.
| M | 3. stopnja
| drugačnost, družina, mladostniki, nasilje, zlorabe

Kratki roman Tratnikove se bo vsekakor zapisal za enega osupljivejših poskusov na področju literarnih del za starejše najstnike. Glavni junak, brezkompromisni devetnajstletnik v skupini za samopomoč namreč razgalja svoje življenje – je brez izobrazbe, zamuja v službo, veliko popiva, ime mu je Damjan in je ženska. Odnos okolja do takšnega socialno in še spolno problematičnega lika, kot ga prikazuje roman, se resda zdi neverjeten: družba ga pravzaprav sprejema in resne težave z razumevanjem ima le doma. Toda bistveno je, da avtorica ostaja nekako distancirana od

dogajanja, ne išče vzrokov za dano situacijo in ne moralizira, temveč zgolj opozarja na predsodke. Predvsem s tovrstnim distanciranjem pa tako sama kot njen lik dosežeta nenavadno ponosno držo: zanimivo in vendar naporno branje, ki nikomur ne bo v uteho, a tega si niti ne želi.

Velikonja, Irena: **Življenje brez psa.**

Ljubljana: Mladika, 2014. (Majnice), 148 str.

| M | 3. stopnja | [DOBRO]

| dekleta, družina, matere, nasilje, očetje, odraščanje, podeželje, prijateljstvo, selitve, sošolci, starši, šola, vasi

Neja je osnovnošolka, ki se mora na začetku šolskega leta s svojim »očetom« preseliti na vas, saj Peter ne zmore stroškov, ki jih prinaša življenje v mestu. Nejina mama se namreč ni vrnila s svojega potovanja v Indijo, zato se morata Neja in Peter, ki niti ni njen pravi oče, spopasti z novim načinom življenja. Njuna družinska skupnost na vasi bode v oči, zato imata oba težave. Petra obtožijo celo zlorabljanja otroka, Neja pa se sooča z nesprejetostjo med vrstniki. Na srečo najdeta oba tudi zaveznike, celo prijatelje. Nejin najboljši prijatelj postane ovčar. Psi si je želela že prej, pravzaprav je življenje brez psa metafora za njeno hrepenenje po sprejetosti, domačnosti, družini, materi. Nejina mama se s svojega potovanja vrne, ampak kljub temu se je med njeno odsotnostjo vsem zgodilo toliko stvari, da življenje po njenem prihodu ne more biti več enako.

Vprašaj Alico.

Prev. Lili Potpara. Ljubljana: Modrijan, 2014, 175 str.

| M | 3. stopnja | [ZELO DOBRO], dnevnik

| dekleta, mamila, mladostniki, odvisnosti, smrt

Roman je v ZDA izšel leta 1971 in kasneje se je izkazalo, da ne gre za pristne dnevniške zapise anonimne 15-letne deklice, pač pa je avtorica psihoterapevtka Beatrice Sparks, ki je sprva trdila, da je le urednica knjige. Ime glavne junakinje je izposojeno iz zgodbe Alice v čudežni deželi in se menda nanaša na trenutek, ko Alica poje piškot, zaradi katerega zraste v pravega velikana. Pretresljiva zgodba je – na žalost! – še danes aktualna in prepričljiva; ima več zapletov in razpletov in ko že mislimo, da se je junakinji končno uspelo upreti mamilom, se jim spet preda in vsakič se pogrezne še globlje. Najbolj pretresljivo pa je, da ji okolica in vrstniki, ki se predajajo mamilom, ne dovolijo, da bi se jih rešila! V tem je zgodba tudi »poučno« branje, ki mladino opozorja na nevarnosti mamil, starše pa poskuša vpeljati v miselni in čustveni svet njihovih otrok. Nujno pa bi bilo dodati spremno besedo slovenskega strokovnjaka.

Waite, Judy: **Obsedena z nakupi.**

Prev. Anja Kokalj. Spr. beseda Jana Zirkelbach. Ljubljana: Grlica, 2005. (Na robu), 142 str.

| M | 3. stopnja

| dedki, dekleta, mladostniki, odvisnosti, potrošništvo, prijateljstvo, samopodoba, smrt

LEPOSLOVNE KNJIGE, 2. stopnja

Boyne, John: **Osupljiva zgodba Barnabyja Brocketa.**

Prev. Jure Potokar. Ilustr. Oliver Jeffers. Dob pri Domžalah: Miš, 2013. (Čiv), 269 str.
| P | 2. stopnja | [ODLIČNO], naslovniško odprta pripoved, za pogovore o knjigah
| drugačnost, družina, letenje, odraščanje, samopodoba, vrednote

Irskega pisatelja Johna Boyna pri nas poznamo po njegovem mladinskem romanu Deček v črtasti pižami, tokrat pa se nam predstavlja z nenavadno zgodbo o nenavadnem Barnabyju, ki ima to nesrečo, da se rodi v popolnoma navadno in dolgočasno družino, ki nikakor ne more sprejeti njegove drugačnosti. Barnaby zna namreč leteti. Njegova družina se sicer trudi, da bi ga sprejela medse, a je to za starša preveč naporno in se z njegovo drugačnostjo ne znata soočiti. Barnaby se odloči, da bo odšel na čarobno popotovanje, ki ga popelje vse do vesolja. Na poti sreča navadne kot nenavadne ljudi, ki ga naučijo, kako naj sprejme svojo drugačnost in oprosti tistim, ki njegove drugačnosti ne razumejo oziroma je ne sprejemajo. Na potovanju sprevidi, da v svoji osamljenosti ni sam, ter se nauči, kako lahko ostane zvest samemu sebi, ne da bi postal običajen človek. Iskriava, humorna in nežna zgodba, mestoma grenka in temačna, polna fantazijskih junakov, je namenjena tako odraslim kot mladim bralcem, saj je večplastna pripoved. Vsaka plast zase govori svojo resnico, ki vsakemu bralcu sporoča nekaj drugega. Bistvo zgodbe pa je trditev: "Ker tvoja različica normalnega ni enaka različici nekoga drugega, to še ne pomeni, da je s tabo kaj narobe." (PP)

Gervay, Susanne: **Jaz sem Jack.**

Prev. Alenka Urh. Ilustr. Cathy Wilcox. Ljubljana: Vodnikova založba (DSKG), 2011.
(Modra pomaranča), 83 str.
| P | 2. stopnja | [ZELO DOBRO]
| fantje, nasilje, šola, ustrahovanje, vrstniki

Frančič, Franjo: **O princu, ki mu je počilo srce.**

Ilustr. Adriano Janežič. Spr. beseda Mojca Ramšak. Ljubljana: Modrijan, 2010, 24 str.
| P | 2. stopnja | [ZELO DOBRO], spremna beseda, za pogovore o knjigah
| družina, krutost, odpuščanje, osamljenost, princi, trpljenje, vzgoja

Pretrsljiva zgodba o princu, ki je že od ranega otroštva prikrajšan za toplino in ljubezen staršev, je kljub prostorskemu in časovnemu odmiku aktualen razmislek o družinskih odnosih, njihovi funkciji in usodnih vplivih na nadaljnjo socializacijo posameznika. Mladi princ kmalu po rojstvu izgubi mamo, oče se znova poroči, deček pa ostane sam in zapuščen, kar ima za njegov razvoj neizbrisne posledice. Pomanjkanje čustvene pozornosti se iz leta v leto pogloblja in spreminja v izpraznjenost, otopelost in nasilje, pri čemer obilje materialnih dobrin v luči notranjega opustošenja izzveni povsem izpraznjeno in nepomembno. Ko princ postane oče, se za trenutek zazdi, da se bo njegova pozabljenost in globoko zakopana empatija vendarle prebudila. Brezimnost junakov pravljičnega imaginarija s svojo brezčasno univezalnostjo premišljeno kaže vzporednice z začaranim krogom generacijskih vzorcev. Janežičeve ilustracije z domišljeno igro perspektiv

Otroški parlamenti®

dodatno obtežijo naraščajočo težo odtujenosti in čustvene zatrtosti. Nadvse dobrodošla je tudi spremna beseda, ki jo je prispevala dr. Mojca Ramšak. (KP)

Kolu, Siri: **Ajda in Razbojnikovi.**

Prev. Julija Potrč. Ilustr. Sanja Janša. Ljubljana: Mladinska knjiga, 2012. (Knjižnica Sinjega galeba; 336), 255 str.

| P | 2. stopnja | [ODLIČNO], humor, za pogovore o knjigah

| deklice, drugačnost, družina, pustolovščine, razbojniki, tatvine, ugrabitve, vrline

Malce nenavaden, celo »odštekan« roman (leta 2010 je prejel prestižno finsko nagrado za literaturo Finlandia Junior Award) bo bralca bo prijetno presenetil s svojo svežino, skandinavsko svobodomiselnostjo, pozitivno drugačnostjo, sproščenostjo, pristno duhovitostjo in prešernostjo. Poln je pustolovščin, saj je pravi roman »on the road« za mlade. Hkrati je tudi pejzaž Finske, njene neokrnjene narave, prikaz običajev (savnanje, kopanje v jezerih, počitnice v vikend hišicah na podeželju ...), tudi kulinarike, v kateri pa prevladujejo sladkarije (bonboni, čokolada). Razbojnikovi: mama Hilda, ata, Strašni Karl, sin Klemen, hčerka Helena, njihov prijatelj Zlatozobi Pero, tudi teta Katra, uspešna pisateljica ljubičev, potujejo skupaj z »ugrabljenim osebkom«, deklico Ajdo, ki ji nenavadna ugrabitev omogoči nenavadne počitnice. Mladostniški roman ni zgolj pustolovska in akcijska pripoved, temveč tudi zgodba Ajdine primarne družine, hladnih odnosov med njenimi člani, odtujenosti, kar je čisto nasprotje družini Razbojnikovih, v kateri vladajo prisrčni medsebojni odnosi, razumevanje in medsebojna podpora. Je tudi družbeno kritičen pogled na sedanost, na družbene razmere, ki so Razbojnikove nedvomno prignale k temu, da so zapustili urejeno življenje in stopili na zelo nenavadno življenjsko pot razbojništva in cestnega nomadstva. Pohvaliti velja knjigo kot izdelek, ki s svojo vizualno podobo in oblikovanjem kar vabi mladega bralca, da vstopi v zgodbo, pa tudi dober prevod. Po romanu, ki bi ga lahko razumeli kot hvalnico svobodi, je bil posnet tudi film. (dlv)

Konc Lorenzutti, Nataša: **Društvo starejših bratov.**

Ilustr. Tanja Komadina. Dob pri Domžalah: Miš, 2013, 90 str.

| P | 2. stopnja | [ZELO DOBRO]

| bratje, družine, družina, nesoglasja, šola

Je lahko v življenju odraščajočega fanta kaj hujšega kot nadležno mlajše bitje, ki izkoristi vsako priložnost za nagajanje, draženje in sabotiranje starejšega brata? Nace, ki se je dokončno odločil, da je situacija zrela za korenit poseg, ustanovi Društvo starejših bratov, katerega namen je zaščita pravic in interesov starejših bratov. Prvi ukrep, ki ga od vsega sveta zapostavljena in spregledana družina sprejme, je ignoriranje malih nadlog; ta naj bi ji povrnil izgubljeni ugled, ki jim je bil po krivici odvzet. A vse le ne gre tako gladko ... Avtorica, večja ubesedovanja vsakdanjih družinskih in šolskih (ne)prilic otrok (Enajstnik, Kakšno drevo zraste iz mačka ...), tudi v tej kratki prozni pripovedi z obilico humorja in besednih iger dodobra začini otroške dogodivščine, spretno in tekoče zapisane za vse male knjižne molje, pa tudi za vse tiste malo manj spretno bralce, ki včasih potrebujejo spodbuden odziv v svet branja. Vinjetne ilustracije Tanje Komadina se sproščeno vklaplajo v besedno-situacijsko komiko in prispevajo svoj delež k privlačnosti knjižnega izdelka. (KP)

Otroški parlamenti®

Konc Lorenzutti, Nataša: **Enajstnik.**

Ilustr. Suzana Bricelj. Ljubljana: Mladinska knjiga, 2012. (Deteljica), 100 str.

| P | 2. stopnja | [ZELO DOBRO], humor

| bratje, družina, fantje, sestre

Pet knjig o deklici Polleke:

Kuijer, Guus: **Čez obzorje z vetrom na morje.**

Prev. Mateja Seliškar Kenda. Ilustr. Alice Hoogstad. Dob pri Domžalah: Miš, 2011, 109 str.

| P | 2. stopnja | [ODLIČNO], knjiga je del enotne zgodbe

| bolezni, dekleta, družina, odraščanje, smrt, večkulturnost, zapostavljenost

To je četrta iz zbirke petih knjig o deklici Polleke nizozemskega pisatelja Guusa Kuijera, prejemnika prestižne nagrade ALMA 2012, čigar – po njegovem mnenju – najboljšo knjigo z naslovom Knjiga vseh stvari že tudi imamo v slovenskem prevodu (Miš, 2008). V tej knjigi je Pollekin očka sicer ozdravljen zasvojenosti, toda ob povratku iz Tibeta se ovija v čudaško obleko. Mama in njen novi partner, Pollekin učitelj, se poročita in priredita veliko zabavo. V znanih – v prejšnjih zgodbah že obravnavanih – okvirih večkulturnosti, novih oblik družine, zrahljane vloge staršev idr. pa se tokrat Polleke sprašuje predvsem, kaj ljudje mislijo s tem, ko pravijo, da iščejo svoj jaz, in tudi to, kje se skriva jaz njenega maroškega fanta Mimeona. K razmišljanju o bistvu življenja in o smrti jo sili tudi dejstvo, da je dedek zelo bolan in v bolnišnici. Prvoosebna pripoved razmišljujoče deklice, tudi bodoče pesnice, torej nikakor ne zgublja naboja in čara, nasprotno, celo pogloblja se. V svoji prepričljivosti in privlačnosti (p)ostaja ne le kakovostno branje za mlade, ampak vse bolj tudi za odrasle. Po zbirki so že posneli film (leta 2003) in tudi TV serijo (2005). (T.J.)

Kuijer, Guus: **Ej, moje ime je Polleke!**

Prev. Mateja Seliškar Kenda. Ilustr. Alice Hoogstad. Dob pri Domžalah: Miš, 2012, 99 str.

| P | 2. stopnja | [ODLIČNO], knjiga je del enotne zgodbe, za pogovore o knjigah

| deklice, družina, pesniki, priseljenci, smrt, večkulturnost

V mladinskem romanu Ej, moje ime je Polleke, ki ga je napisal našim bralcem že znani, v domovini in tudi v svetovnem merilu pa priznani nizozemski pisatelj Guus Kuijer (prejemnik nagrade ALMA, 2012), se slovenski bralci znova srečajo s svojo staro znanko, trinajstletno prikupno, zabavno in zvedavo Polleke. V tem delu, ki kot zadnje sledi štirim predhodnim, v slovenščino že prevedenim zgodbam, katerih glavna junakinja je omenjena nizozemska deklica, se Polleke, medtem ko preboleva dedkovo smrt, sooča s tujimi kulturami, ki jih poosebljata dve njej ljubi osebi. Prva je njen fant Mimoen, priseljenec, čigar korenine segajo k Berberom v Maroko, druga pa je njena dobra prijateljica Consuelo, ki je po rodu Mehičanka. Oba jo spoznavata z lastnimi, v romanu duhovito prikazanimi običaji in navadami, ki lahko zaradi svoje drugačnosti pri ljudeh sprožajo začudenje in nerazumevanje ter najstnikom povzročajo preglavice in celo težave, vendar pa na svoj nenavaden način kljub vsemu dokazujejo, kako je kulturno raznovrstnost potrebno

spoštovati, gojiti in ohranjati, predvsem pa mladim bralcem sporočajo pomembno družbeno poanto. Ta je, da so si vsi ljudje v svojem najglobljem bistvu podobni in da se na najpomembnejšem, duhovnem področju življenja zunanjim različnostim navkljub med seboj ne razlikujejo. (zsv)

Kuijer, Guus: **Ko sreča trešči kot strela.**

Prev. Mateja Seliškar Kenda. Ilustr. Alice Hoogstad. Dob pri Domžalah: Miš, 2010, 119 str.

| P | 2. stopnja | [ODLIČNO], humor, knjiga je del enotne zgodbe, za pogovore o knjigah
| dekleta, družina, ljubezen, odraščanje, prijateljstvo, priseljenci, šola, večkulturnost, zapostavljenost

Tretja knjiga o živahni, radovedni in odločni deklici Polleke je, tako kot prvi dve, napisana v prvi osebi in tudi večina junakov je bralčevih starih znancev: dekličina mama in njen novi partner – Pollekin učitelj, njen izgubljeni očka, pa babica in dedek, fant Mimosen in najboljša prijateljica Caro; a vse le ni tako, kot je bilo, kajti Pollekin razred dobi novo sošolko, skrivnostno Mehičanko Consuelo, ki govori in razume le špansko. Knjiga se loteva vprašanj vere, revnega sveta in vojn oziroma drugih in drugačnih kultur in družb, zaljubljenosti, iskanja samega sebe in nevarnosti, ki prežijo na otroke. Kratek, črno-belo vinjetno ilustriran roman *Ko sreča trešči kot strela* je torej besedilo o strahu, upanju, željah, žalosti in veselju, ki v ospredje postavlja pomen prijateljstva, tako kot prejšnja dva pa se pomudi tudi pri družinskih odnosih. Čeprav je knjiga že tretja po vrsti, še ni izgubila svojega začetnega naboja in čara. Nasprotno, je topla, nežna in nabrita (skratka takšna, kakršna je njena protagonistka), na prvi pogled preprosta, na drugega pa posejana z drobnimi modrostmi in spoznanji, ob katerih se bralec lahko tudi globoko zamisli; ali pač ne, kot mu v danem trenutku ustreza. (GK)

Kuijer, Guus: **Naj ljubezen gori kot plamen, amen.**

Prev. Mateja Seliškar Kenda. Ilustr. Alice Hoogstad. Dob pri Domžalah: Miš, 2006, 86 str.

| P | 2. stopnja | knjiga je del enotne zgodbe, o avtorjih, za pogovore o knjigah
| deklice, družina, očetje, odraščanje, večkulturnost, zapostavljenost

Večkrat nagrajeni nizozemski avtor skozi duhovit in iskren samogovor enajstletne Polleke, bodoče pesnice in razmišljujoče najstnice, prepričljivo in z dobršno mero sentimentalno ironičnega humorja predstavi sodobno (nizozemsko) družbo in njene aktualne probleme. To so zlasti večkulturnost in s tem povezana nestrpnost do drugih kultur, razpad klasične družine in pojav njenih novih oblik ter iz tega izhajajoč občutek brezciljnosti in razrahljane vloge staršev, ob katerih se morajo otroci znajti po svoje. Polleke se tako upravičeno sprašuje zakaj odrasli nikoli ne razumejo, kaj se sme in kaj ne, saj se ji ob ločeni mami, ki se svoeglavo zaplete s hčerinim učiteljem, in očetu, sanjaču in delomrznežu, zasvojenemu z mamili, zastavlja kup vprašanj o lastnih starših. Prav tako težavni, a na drugačen način, so starši njenega izvoljenca, sošolca Maročana: ob njem je ne vidijo radi zaradi kulturnih razlik med mladima. Venomer ljubka kritika sodobne razvite družbe in negotovega odraslega, ki ne zmore ali ne zna sprejemati svoje vloge, in na katerega otrok ne more vedno računati, je vendarle izražena prizadeto, prvoosebno, skozi usta odraščajočega otroka, ki se postopoma otresa svoje naivnosti in prihaja do novih spoznanj o svetu

Otroški parlamenti®

odraslih. V tem smislu se da pripoved brati tudi kot najstniški napotek staršem, naj že končno odrastejo.

Kuijer, Guus: **Raj je tukaj in zdaj.**

Prev. Mateja Seliškar Kenda. Ilustr. Alice Hoogstad. Dob pri Domžalah: Miš, 2009, 115 str.

| P | 2. stopnja | knjiga je del enotne zgodbe

| dekleta, družina, očetje, odrasčanje, večkulturnost, zapostavljenost

Prikupno zgodbo o enajstletni Polleke znanega nizozemskega avtorja smo imeli priložnost spoznati že leta 2006 pod naslovom Naj ljubezen gori kot plamen, amen. Tudi tokrat nas nove dogodivščine odločne najstnice ne razočarajo; prve ljubezenske negotovosti, boleča spoznanja o očetu, mamina poroka z učiteljem, vmes pa neskončno drobnih, prismuknjeno igrivih situacijskih spodrsrljajev in zadreg, ki rahljajo težo odločitev, neizrečenih želja in strahov. Prodorne domislice mlade pesnice – "vnaprejški", "domača žival" telička Polleke, nenavadne molitve in seveda poezija – kljub razpršeni spontanosti spretno povezujejo rdečo nit zgodbe in zaokrožujejo njeno celovitost. V nasprotju z negotovostjo in neodgovornostjo, ki jo na vsakem koraku udejanja "odrasli", se v sicer neobvezni in razposajeno dinamični formi odkrivajo Pollekina dejanja kot nadvse zrela, trezna in premišljena. Senzibilna prvoosebna pripoved tako z neposrednim prijemom osvetli nekaj temeljnih problemov in dilem, s katerimi se (prepogosto) srečuje sodobni otrok in mladostnik. (KP)

Kuijer, Guus: **Knjiga vseh stvari.**

Prev. Mateja Seliškar Kenda. Ilustr. Nina Meglič. Spr. beseda Irena Miš Svolfšak. Dob pri Domžalah: Miš, 2008. (Najnaj), 121 str.

| P | 2. stopnja

| družina, nasilje, sreča, upanje, vera

Zgodba nizozemskega pisatelja se dogaja leta 1951 v Amsterdamu. Thomas je občutljiv fant z bujno domišljijo, odrasča v družini z nasilnim očetom, verskim fanatikom, ki nima smisla za humor. Pretepa tako njega kot mamo, ki se mu ne upata upreti; starejša najstniška hči se mu pravzaprav še najbolj postavlja po robu. Thomas ima zvezek, »knjigo vseh stvari«, kjer zapisuje svoja opažanja in občutenja. Med drugim zapiše: »Ko odrastem, bi bil rad srečen človek.« Zdaj pa Thomas trpi in prosi boga, da bi mu pomagal. Na pomoč pa mu priskoči malce nenavadna sosedka, za katero vsi otroci v okolišu mislijo, da je čarovnica. Sluti, kaj se dogaja v njegovi družini; opogumlja ga, da bo lahko srečen le, če se ničesar ne bo bal. Thomasu se tedaj začno dogajati nenavadne, odločilne stvari. Pomembno vlogo ob tem odigrajo tudi knjige in branje! Pripoved, ki skozi otroški pogled delno obravnava tudi tabu temo - religijo, je namenjena sicer najstnikom, toda tako silovito in izjemno branje je, da se bo dotaknilo tudi odraslih. (TJ)

Landa, Mariasun: **Ko so mačke tako same.**

Prev. Barbara Pregelj. Ilustr. Pšena Kovačič. Spr. beseda Barbara Pregelj. Medvode: Malinc, 2013, 123 str.

| P | 2. stopnja | [ZELO DOBRO], spremna beseda

| dekleta, hišni ljubljenci, ločitve, mačke, odraščanje, osamljenost, pogum, žalost, živali v naravi

Mariasun Landa (1949) je ena najpomembnejših baskovskih avtoric, njena dela za mladino so prevedena v več jezikov in pogosto nagrajena. V svoja besedila poleg oseb pogosto vključuje živali, ki so "nosilke" človeških občutenj, čustev idr. V tej zgodbi se dvanajstletna deklica Maider sooča z morebitno ločitvijo staršev in tudi z drugimi težavami sodobnega sveta. V osamljenosti in žalosti zaradi razmer v družini ji je v tolažbo njena mačka Ofelija. Toda njena mama meni, da mačka ne sodi v mestno stanovanje, zato jo preselijo na posestvo na podeželju, od koder pa mačka pobegne. Pisateljica osamljenost, potrebo po varnosti in ljubezni tako predstavi z dvema osebama, pogloblja čustva in dogajanja občutljivo stopnjuje. Sporočilo je tako zgovorno, da se dotakne tako mladih kot odraslih bralcev in je lahko enim in drugim v pomoč pri soočanju s podobnimi problemi. Besedilo zaokrožajo imenitne ilustracije in dodatno pojasnjuje spremna beseda urednice. Knjiga je oblikovana tudi v skladu s priporočili za oblikovanje gradiv za bralce z disleksijo. (TJ)

Tri knjige o družini Casson:

McKay, Hilary: **Indigo: nova zvezda, Permanentno Rožnata: konec poletja, Žafran: izgubljeni angel.**

Prev. Petra Berlot Kužner. Tržič: Učila International, 2006, 264 str.

| P | 2. stopnja | knjiga je del nanizanke, za pogovore o knjigah

| dečki, družina, odraščanje, umetnost

Cassonovi, ki jih ameriška pisateljica opisuje v knjigah Žafran, Indigo ter Permanentno rožnata, so povsem običajna družina potrošniškega sveta, saj so deležni večine običajnih problemov, predvsem prezaposlenosti, stalne priložnosti novih zvez, nejasnosti vlog družinskih članov in odvisnosti od denarja. Pač pa Cassonovi na te probleme reagirajo neobičajno, in sicer na podlagi umetnosti, ljubezni in zavezništva. Z umetnostjo zaznamujejo vse 'njihovo' (tudi imena otrok), z ljubeznijo rešujejo probleme posameznika v družini (z njo tudi kaj zapletejo), z zavezništvom pa se spopadajo z okolico, kadar jih hoče nasilno spremeniti. Poleg tega vsaka od knjig izpostavi še poseben vidik sodobne družine: Žafran je posvojenka, Indigo je primer otroka, ki nase prevzame vlogo starševstva, Permanentno Rožnata pa je otrok-car, ki prevzame krpanje zakona svojih staršev. Vseskozi humorna in dinamična pripoved sporoča, da je družina kljub vsemu 'kul'! (VZ)

Möderndorfer, Vinko: **Kot v filmu.**

Ilustr. Damijan Stepančič. Ljubljana: Mladinska knjiga, 2013, 236 str.

| P | 2. stopnja | [ODLIČNO], o avtorjih, za pogovore o knjigah

| družina, fantje, ločitve, mladostniki, očetje, odraščanje, stiske

Prvoosebni pripovedovalec Möderndorferjevega mladinskega romana je skoraj dvanajstletni Gašper. Senzibilen fant z bujno domišljijo je v stiski, saj čuti, da zveza med mamo in očetom škripa, za nameček pa sta s prijateljem Markom še žrtvi razrednega nasilja. Gre torej za problemsko naravnano pisanje, ki pa sicer resne probleme obravnava z lahkotnejšim pristopom in humorjem.

Potem ko se Gašperjeva mama odseli, oče sina preseli na podeželje k Maksu, ki se izkaže za fantovega pravega očeta. Gašperja to odkritje sprva vrže iz tira, a že kmalu je zmožen treznega razmisleka. Če avtor pred razpletom Gašperjevo stisko opisuje prepričljivo in si za to vzame čas, pa prepričljivost na koncu izpuhti – vse niti so povezane na hitrico, odpravljene z levo roko. Berljivo delo, ki ga je z domiselnimi vinjetami na začetku vsakega poglavja opremil Damijan Stepančič, je avtorju prislužilo nagrado modra ptica Založbe Mladinska knjiga 2012, ter nagradi desetnica in večernica 2014. (GK)

Nöstlinger, Christine: **Tako in tako in sploh: roman.**

Prev. Ana Grmek. Celovec; Ljubljana; Dunaj: Mohorjeva založba, 2006, 114 str.

| P | 2. stopnja | o avtorjih, za pogovore o knjigah

| bratje, družina, ločitve, očetje, sestre

Krajši, problemsko naravnani roman Nöstlingerjeve naseljujejo (in izmenično upovedujejo) trije glavni junaki – petnajstletna Karli in njena brata, trinajstletni Ani in sedemletni Spidi. Avtorica se z njihovo pomočjo loti skrhanih družinskih odnosov, ki pripeljejo do tega, da iz ene družine nastaneta dve. Pri tem njena pozornost velja predvsem otrokom in njihovem spoprijemanju z družinsko krizo in rošadami družinskih članov. Z (iz)menjavo pripovedovalcev avtorica doseže večplastno karakterizacijo likov in zanimivo dinamiko, tako na kompozicijski kot na vsebinski ravni. Škoda je le, da je trojica prepovršno izoblikovana na jezikovno-slogovni ravni; po tej plati namreč Karli in Ani delujeta kot en in isti pripovedovalec. Nöstlingerjeva sicer resno temo mehča z duhovitostjo in bralcem, ki so se nemara znašli v podobnem položaju kot njeni junaki, ponuja optimistično vizijo življenja z ločenima staršema.

Palacio, R. J.: **Čudo.**

Prev. Boštjan Gorenc. Zagorje ob Savi: Ocean, 2014, 320 str.

| P | 2. stopnja | [ODLIČNO]

| drugačnost, družina, invalidnost, mladostniki, modrost, pogum, prijateljstvo, samopodoba, sestre, šola

August (Auggie) Pullman, ima zaradi redke mešanice genskih okvar popolnoma iznakažen obraz. Že od rojstva je bil podvržen številnim operacijam in zdravniki menijo, da je čudež, ker je sploh preživel. Do petega razreda ga je mama šolala doma, zdaj pa je star deset let in je čas, da gre v običajno šolo, ker starša ne želita, da bi bil »otrok s posebnimi potrebami«. Že popolnoma običajnega dečka bi bilo strah novega okolja, kaj šele ta korak pomeni za takšnega »čudnega fanta«! Augustovo zgodbo doživljamo v prvoosebni pripovedi, potem skozi pripoved njegove starejše sestre Vie, njenega fanta Justina, sošolca Jacka, prijateljice Summer in Viine prijateljice Mirande. Tako skozi različne perspektive spoznavamo, kakšno je življenje s »čudom«, kako vpliva na njih in jih sooblikuje. »Čudo« je res čudovita knjiga! Lepa pripoved, imeniten prevod, privlačno oblikovanje ... žlahtno sporočilo: spodbuja k sprejemanju drugačnosti, opozarja na pomen prijaznosti, nas »mehča« ... branje tako za mlade kot za odrasle bralce!

Parr, Maria: **Tonja iz Hudega brega.**

Prev. Darko Čuden. Ilustr. Jure Engelsberger. Ljubljana: Mladinska knjiga, 2014.
(Knjižnica Sinjega galeba; 339), 232 str.

| P | 2. stopnja | [ODLIČNO], humor

| deklice, družina, pomoč, prijateljstvo, skrivnosti, sosede, vragolije

Pregl, Slavko: **Spričevalo.**

Ilustr. Arjan Pregl. Ljubljana: Mladinska knjiga, 2007. (Knjižnica Sinjega galeba; 318),
169 str.

| P | 2. stopnja | ponatis, za pogovore o knjigah

| družina, fantje, prestopniki, šola, tatvine

Avtor postavi v ospredje pripovedi povprečno slovensko družino: pre zaposlena starša z dvema najstnikoma, ki ju sumljiva družina zaplete v krajo koles. Starejši Matej se ob tem sooči z neprijetno življenjsko preizkušnjo, ki ga hipoma stregne in postavi v realnost: ločiti mora zrnje od plev in urediti odnose s svojimi najbližjimi, zlasti s starši in »prijatelji«. Roman je zanimiv zlasti zaradi pripovedne perspektive, ki je humorna in skuša na prvi pogled zmanjšati težo problema, ob tem pa razkrije avtorjevo nesporno simpatijo in zaupanje v mladega človeka, ki zaradi svoje naivnosti zabrede v težave. Kljub humornim poudarkom je pripoved kritika nemoči sodobne družbe, zlasti družine in šole, ki najstnika izgubljata s svojega zornega kota in ga prepuščata samemu sebi. V tem smislu je veriga, ki jo vodja tatinske tolpe na koncu zgodbe podari Matejevemu mlajšemu bratu Lenartu, simbol, ki napoveduje ponavljajočo se zgodbo.

Spinnen, Burkhard: **Konrad, Fridz in kunec.**

Prev. Tamara Bosnič. Dob pri Domžalah: Miš, 2013. (Zorenja), 249 str.

| P | 2. stopnja | [ODLIČNO], o avtorjih, za pogovore o knjigah

| dekleta, družina, fantje, ločitve, odraščanje, prijateljstvo, pripovedovanje, sosede

Selitev v novo hišo sredi nedograjenega naselja kjer, razen svoje družine, prav nikogar ne poznaš, je težavna za vsakogar. Tudi za značajsko družabnega in komunikativnega desetletnika Konrada, ki mu je glavna skrb v novem domu, da si v soseski čim prej najde prijatelje. Pri tem, kljub velikemu trudu, ni prav uspešen. Edini vrstnik s katerim se mu uspe malce bolj zblížati je rdečelas in še deklica povrhu. Friderika ji je ime, a vsi, ki jo poznajo, ji pravijo Fridz. Deklica je precej odločna in malo posebna, zato se ji skoraj moški vzdevek kar dobro poda. Med Konradom, ki živi v t. i. 'urejeni družini' in Fridz, katere starši so se pred kratkim razšli, se začne plesti odnos, ki sčasoma preraste v pristno prijateljstvo. V njune dogodivščine, kjer ima posebno vlogo od Fridzinega odsotnega očeta 'pozabljeni' orjaški belgijski kunec, avtor spretno vtke tudi zahtevne in boleče vidike odnosov med starši, vendar pri tem ostaja na strani mladega bralca, saj uporablja njegovo govorico. Knjiga se zdi najbolj prepričljiva prav v opisovanju otroškega pogleda na probleme odraslih. Ob tem pa pisatelju uspe natrositi pravo mero humorja, tako da problemi ostanejo resni, življenje pa znosnejše. (TO)

Pelseneer, Reine De: **Sponka.**

Prev. Amanda Mlakar. Ilustr. Hilde Schuurmans. Hoče: Skrivnost, 2011, 109 str.

| P | 2. stopnja | [ZELO DOBRO], o avtorjih

| bolezni, deklice, namišljeni prijatelji, odraščanje, samopodoba, strah, šola, zaljubljenost

Sachar, Louis: **Zeleno jezero.**

Prev. Jakob J. Kenda. Ljubljana: Mladinska knjiga, 2006. (Žepnice), 280 str.

| P | 2. stopnja | nova izdaja, za pogovore o knjigah

| fantje, mladostniki, nasilje, prestopniki, zlorabe

Santos, Care: **Prodaj mam.**

Prev. Barbara Pregelj. Ilustr. Andrés Guerrero. Spr. beseda Milena Blažič. Medvode: Malinc, 2014, 137 str.

| C | 1. stopnja | [ODLIČNO], o avtorjih, spremna beseda

| bratje, družina, ljubosumje, matere, prijateljstvo, problemi najmlajših

Vidmar, Janja: **Ta slavna Nuška.**

Ilustr. Suzana Bricelj. Dob pri Domžalah: Miš, 2012, 39 str.

| P | 2. stopnja | [ZELO DOBRO], humor, strip

| dekleta, odraščanje, samopodoba

LEPOSLOVNE KNJIGE, 1. stopnja

Kodrič Filipič, Neli: **Punčka in velikan.**

Ilustr. Tomislav Torjanac. Ljubljana: Mladinska knjiga, 2009. (Velike slikanice), 23 str.

| C | 1. stopnja | naslovniško odprta pripoved

| družina, nasilje, otroštvo, razumevanje, strah, velikani, žalost

Izjemna slikanica z mojstrsko upodobitvijo neujemljivih intimnih svetov odstira vpogled v najgloblja trenja človeške duše. Izgorelost odraslega, ki vstopa v konflikt z otroško svežino in razigranostjo, brezkompromisno razkriva boleče točke medgeneracijskih odnosov. Nosilec nasilja, ki se prenaša iz generacije v generacijo, je odrasli – velikan, ki prav s svojo predimenzioniranostjo pooseblja premoč nad otrokom. Kompleksnost razprtja medgeneracijskih odnosov zrcalijo pretresljivo avtentične ilustracije, prignane do skrajnih meja tragike, hermetično užete v past bolečine, in končno: neskončno žareče ob vzpostavitvi ravnovesja. Izbira barv je več kot dramatična, kontrastnost pospešuje čustveno vrenje. Determiniranost preži na vsakem koraku: pretirana nasprotja (majhno/veliko, igrivo/otopelo, nežno/grobo) zgovorno izpostavijo usodnost razmerja med otrokom in odraslim. Par čevljev – simbol robustne odraslosti – odsoten v idiliki srečnega otroštva poudarja lahkotnost, prikljčen v življenje ob usodnem trenutku končuje brezskrbnost, (do)končno odložen ob razrešitvi in pomiritvi vzbuja upanje v svetlejšo prihodnost.

Dragoceno osebno noto prispeva ročno izpisano besedilo in vse drobne aluzije (Van Goghov Parčevljev, Groharjev Sejalec) in igrarije perspektiv (kamen/skala, blizu/daleč), subtilno vtkane v homogenost celote. Slikaniška stvarnost, ki neizprosno vibrira v skrajnostih, odpira širok manevrski prostor samospraševanju o preseganju bolečine in iskanju bližine. (KP)

Santos, Care: **Prodaj mam.**

Prev. Barbara Pregelj. Ilustr. Andrés Guerrero. Spr. beseda Milena Blažič. Medvode: Malinc, 2014, 137 str.

| C | 1. stopnja | [ODLIČNO], o avtorjih, spremna beseda

| bratje, družina, ljubosumje, matere, prijateljstvo, problemi najmlajših

Zupan, Dim: **Jaz, Franci Grdi.**

Ilustr. Tanja Komadina. Dob pri Domžalah: Miš, 2014. (Miškolinke), 50 str.

| C | 1. stopnja | [ZELO DOBRO]

| bolezni, dečki, drugačnost, mačke, nesreče, osamljenost, reševanje, sreča, živali v domišljiji

Muc Franci je v družini potepinske mame samohranilke najmanjši in najbolj neboljen, rojen v zelo neprijaznih razmerah, med bratci in sestricami mu ni lahko. K sreči ga kmalu najde fant Mato, ki lepo skrbi zanj in Franci se razvije v lepega in posnosnega muca. Na videz preprosta, a v resnici zelo globoka zgodba poudarja, kako ljubezen, dobra hrana in nega, pa tudi srečna naključja, prispevajo k uspešni rasti in razvoju muca in seveda slehernega mladiča, tudi človeškega. Avtor poudarja sočutje, ljubezen do živali in narave ter je obenem kritičen predvsem do odraslih, katerim so namenjene prenekatere bodice (še posebej okrica gospoda Tavsiga, ki je založnik mladinskih knjig!) Gre za pravo mera nevsiljive in žlahtne vzgojnosti in veliko humorju, duhovitosti in prisrčnosti. K doživljanju Francijevega razvoja vsekakor prispevajo tudi »realistične«, toda tople ilustracije. Knjiga je torej kot nalašč za družinsko branje in pogovore ob njem, pa tudi za začetne samostojne bralce. Skoraj bi si želeli nadaljnjih zgodb o Franciju, podobno kot jih je avtor pisal o psu Hektorju. (T.J.)

STROKOVNE KNJIGE – urejene po UDK in po stopnjah

1

Aubrey, Annette: **Nič manj tvoja: [o ločitvi].**

Prev. Maja Kraigher. Ilustr. Patrice Barton. Murska Sobota: Pomurska založba, 2009, 23 str.

| 1 | B- stopnja | slikanica poučna

| ločitve, starši

Saint Mars, Dominique de: **Očka in mama se prepirata.**

Prev. Milena Pivec. Ilustr. Serge Bloch. Maribor: Obzorja, 1999. (Takšno je življenje), 45 str.

| 1 | 1. stopnja | knjiga je del nanizanke, slikanica poučna, strip
| družina, nesoglasja, problemi najmlajših, starši

Schöberl, Elisabeth: **Moja starša se ločujeta: priročnik za mladostnike.**

Prev. Jana Ambrožič. Radovljica: Didakta, 2006. (Mladostniki), 96 str.

| 1 | 3. stopnja | priročnik
| ločitve, mladostniki, nasveti, starši

3

Bingham, Jane: **Zakaj se družine razidejo?**

Prev. Teja Klavs. Ljubljana: Grlica, 2006. (Zakaj?), 48 str.

| 3 | 3. stopnja | fotografije
| družina, ločitve

Zbirka obravnava štiri aktualne probleme, ki prizadenejo tudi precejšen delež otrok v Sloveniji (predvsem ustrahovanje in ločitev staršev) oz. slišijo zanje (begunstvo in terorizem). Problemi so prikazani korektno in pregledno, z dejstvi in s statističnimi podatki, kar prispeva k verodostojnemu seznanjanju mladostnikov z aktualnimi temami. Dodani so konkretni primeri in izpovedi mladih, kar prispeva k čustveni zavzetosti in identifikaciji bralcev. Knjige so namenjene predvsem mlajšim pubertetnikom, zbirka pa bo vsekakor dobrodošla tudi odraslim, da se bodo z njimi lažje pogovarjali. Na kraju vsake knjige je slovarček manj znanih izrazov in – kar je še posebej dragoceno – dodatne informacije in naslovi drugih virov informacij o obravnavanem problemu ter naslovi organizacij, ki nudijo pomoč.

Duša, Irena: **Vzgoja staršev.**

Ilustr. Izar T. Lunaček. Spr. beseda Jana Zirkelbach. Ljubljana: Cankarjeva založba, 2010. (Najst), 227 str.

| 3 | 4. stopnja | [ODLIČNO], priročnik, spremna beseda, za pogovore o knjigah
| mladostniki, odnosi, odrasli, starševstvo, vzgoja

Izjemno zabaven in domiseln priročnik o odnosih med starši in najstniki sta ustvarila pisateljica, novinarka, prevajalka in priljubljena publicistka v mladinskih revijah ter nič manj iskriivo ironičen in prodoren filozof in stripar. Tako kot uspešnica istega tandema Seksikon (DZS, 2008), je tudi ta priročnik najprej izhajal v obliki podlistka v reviji Pil plus. Priročnik odlikuje »naravna« izbira tem, ki obvladujejo vsakodnevna razmerja med starši in njihovimi najstniki, odlična mera spusta na raven mladih in prepričljiva ponudba razumevanj starševskih zagat, strahov in predsodkov, ki naj bi jim jih njihovi potomci pomagali premoščati na »licu mesta«. Kot nekak zvesti Sančo Pansa temu prizadevanju sledi karikatura ilustratorja – oba hkrati do solz zabavna in do občudovanja kultivirana. (VZ)

Maxeiner, Alexandra: **Vse naše družine!: o otroku nove punce brata očetove nekdane žene in drugih sorodnikih.**

Prev. Neža Božič. Ilustr. Anke Kuhl. Ljubljana: Mladinska knjiga, 2012. (Velike slikanice), 29 str.

| 3 | B- stopnja | [ZELO DOBRO], slikanica poučna
| družina

Muck, Desa: **Blazno resno popolni.**

Ilustr. Matej De Cecco. Ljubljana: Mladinska knjiga, 2012. (Blazno resno o ...), 181 str.

| 3 | 3. stopnja | [ODLIČNO], humor, o avtorjih, ponatis, poučno leposlovje
| bonton, družina, lepo vedenje, mladostniki

Posamezni naslovi uspešne zbirke Blazno resno o ... izpred več kot deset let (tedaj jo je ilustriral Igor Ribič) doživljajo ponovne izdaje. To je v letu 2012 že 3. natis. Avtorica Desa Muck je besedilo mestoma dopolnila in posodobila, ilustrator Matej de Cecco pa je prispeval črno-bele ilustracije (barvne so le na platnicah), ki so sodobnejše, mestoma stripovske, predvsem pa bolj v skladu s posodobitvami v tekstu, ki ga slike odlično dopolnjujejo in poglobljajo. Zbirka obravnava »večne« probleme odrasčajoče mladine: primerno vedenje, spolnost, šolo itn. Pisateljica je razumevajoča, na strani otrok, pa vendar jim nedvoumno in odločno sporoča, kaj je prav in kaj ne. S pozitivno naravnanim in humornim pristopom spretno krmari med vzgojnostjo in uporništvom, kar je še posebej privlačno in dobrodošlo. Vsaka knjiga je priročnik z nešteti nasveti o določenem problemu, obenem pa se bere tudi kot privlačna zgodba, ki pa – prav zaradi vzgojnosti – nima večjega literarnega presežka. Na koncu večine knjig je nekaj koristnih naslovov, kamor se mladi v stiski lahko obrnejo, na hrbtni strani knjig pa so simpatična vabila k branju. (tj)

Naumann-Villemmin, Christine: **Moji starši vedno rečejo ne!**

Prev. Irena Ostrouška. Ilustr. Jessica Secheret. Ljubljana: Tehniška založba Slovenije, 2008. (Bistroumni priročniki), 43 str.

| 1 | 3. stopnja | priročnik
| mladostniki, odraščanje, starši

Zubrzycka, Elzbieta: **Dobre in slabe skrivnosti.**

Prev. Lidija Cerk Dečman. Ilustr. Andrzej Fonfara. Ljubljana: Koleda, 2008, 51 str.

| 3 | 1. stopnja | didaktične vzpodbude
| družina, skrivnosti, starši, varnost, vrednote, zlorabe

Zubrzycka, Elzbieta: **Tri vprašanja za dobro vilo: kako pomagati otrokom, da spregovorijo o krivici.**

Prev. Lidija Cerk Dečman. Ilustr. Grazyna Rigalli. Koleda: Koleda, 2008, 31 str.

| 3 | 1. stopnja
| krivice, zlorabe

6

Goodman, Polly: **Alkohol, droga in tvoje telo.**

Prev. Andrea Švab. Ljubljana: Grlica, 2006. (Zdravo telo), 48 str.

| 6 | 2. stopnja | fotografije

| alkoholizem, človeško telo, mamila, mladostniki, odraščanje, odvisnosti, puberteta

Muck, Desa: **Blazno resno zadeti.**

Ilustr. Matej De Cecco. Spr. beseda Mateja Okanovič. Spr. besedilo Ida Mlakar. Ljubljana: Mladinska knjiga, 2011. (Blazno resno o ...), 378 str.

| 6 | 3. stopnja | [ODLIČNO], humor, nova izdaja, nova likovna obdelava, o avtorjih, ponatis, spremna beseda, spremno besedilo

| mamila, mladostniki, odvisnosti

Knjiga je dopolnjena in posodobljena izdaja "Knjige o vsem, kar je dobro vedeti o zasvojenosti" iz nekdanje uspešne serije Blazno resno o ... (Mladinska knjiga, 1996, z ilustracijami Igorja Ribiča). Tudi na sceni odvisnosti se je v tem času precej spremenilo: še vedno je najbolj pogosta odvisnost od alkohola, nova pa je veliko večja uporaba kokaina, novi sta odvisnosti od računalniških igraric in interneta, po drugi strani se je pojavilo precej centrov za odvajanje odvisnosti. Knjiga seveda ni popolna informacija o zasvojenostih. Avtorica je opisala le večino zasvojenosti, ki bi odraščajoče mlade lahko ranile in jih odtujile od ljudi, ki jih imajo radi oz. si želijo njihove ljubezni. Poudarja, da zaradi odvisnosti trpijo tudi tisti, ki živijo z odvisnikom v ožjem in širšem okolju. Posebno ranljiva skupina so otroci zasvojenih staršev. Avtorica je zelo razumevajoča, toda mladim nedvoumno in odločno sporoča, kaj je prav in kaj ne. S svojo prepoznavno duhovitostjo in toplino pa mladim priporoča odvisnosti, ki osrečujejo, npr. ustvarjalnost, šport, prijateljstvo, ljubezen idr. Na kraju knjige je nabor strokovne literature in leposlovja za nadaljnje branje o odvisnostih, ki ga je pripravila Ida Mlakar, ter strokovna spremna beseda Mateje Okanovič iz Centra za zdravljenje odvisnosti od prepovedanih drog na Psihiatrični kliniki v Ljubljani. Tudi črno-bele (razen na platnicah) ilustracije Mateja de Cecca so nove, sodobnejše, mestoma stripovske, ki besedilo odlično dopolnjujejo in poglobljajo. (TJ)

Sanders, Pete; Myers, Steve: **Alkohol? Ne, hvala.**

Prev. Simona Leitgeb. Ilustr. Mike Lacy, Ian Thompson. Ljubljana: DZS, 1999. (Spregovorimo), 32 str.

| 6 | 3. stopnja | fotografije, strip

| alkoholizem, mladostniki, odvisnosti

Sanders, Pete; Meyers, Steve: **Droge.**

Prev. Vesna Markič Dekleva. Ilustr. Mike Lacy. Ljubljana: DZS, 2001. (Spregovorimo), 32 str.

| 6 | 3. stopnja | fotografije

| mamila, mladostniki, odvisnosti

Mag. Anton Toni Klančnik
Višji kriminalistični inšpektor specialist
Oddelek za mladoletniško kriminaliteto
Uprava kriminalistične policije GPU

INTERNET: MLADOSTNIKI, NASILJE IN TRENDI – VSE VEČ SKUPNIH IZZIVOV

Na Konferenci o participaciji otrok in mladostnikov², ki je lani meseca novembra potekala v Državnem zboru Republike Slovenije so mladi jasno izrazili tudi nekaj stališč glede varne oziroma boljše rabe interneta. Kot sestavni del najpomembnejših ugotovitev, ki so jih izpostavili otroci in mladostniki, je iz poglavja o pravici do informiranosti nastala sledeča:

»Ugotavljamo, da v šolah obravnavajo vsebine o varni rabi interneta in mobilnih telefonov, vendar teh znanj še vedno ni dovolj. Tudi šola nalaga učencem pripravo nalog in izdelkov za šolo z uporabo sodobnih tehnologij. Udeleženci ugotavljamo, da niso dovolj le občasne izobraževalne akcije, temveč morajo ta znanja postati del ozaveščanja vsakega otroka in mladostnika v času šolanja. Tako bodo znali zaščititi svojo zasebnost, se obvarovati pred ustrahovanjem in delovati v skladu s spletno etiko.« (točka 27)³

Pogosto je opazen strah pred neznanjem tistih, ki naj bi otrokom in mladostnikom prvi podali znanja, izkušnje in navodila, kako naj varno oziroma dobro (ustrezno) uporabljajo verjetno največji informacijsko-komunikacijski izum v človeški zgodovini – internet in z njim povezana orodja, sisteme in programe (mišljeni so predvsem splet, spletne aplikacije in družabna omrežja). Iz kriminalističnih izkušenj in s spremljanjem različnih spletnih trendov, katerim so otroci in mladostniki bolj ali manj izpostavljeni, nekateri celo podvrženi, je (nam) odraslim treba razumeti njihova ravnanja, želje, potrebe in znanja. Ali

² Konferenco so organizirali Varuh človekovih pravic Republike Slovenije, Zveza prijateljev mladine Slovenije in ZIPOM (Središče za zagovorništvo in informiranje o pravicah otrok in mladostnikov) pri ZPMS, Dijaška organizacija Slovenije in Državni zbor Republike Slovenije ob 25. obletnici sprejetja Konvencije OZN o otrokovih pravicah; konferenca je bila usmerjena k spodbudi razprave o sedanji ravni in nadaljnjem razvoju participacije otrok in mladostnikov v družbi, kar je po navedbah organizatorjev bistvenega pomena za razvoj demokracije.

³ Zaključki Konference o participaciji otrok in mladih, 13. 11. 2014, dostopni na: http://www.zpms.si/data/upload/Končni_zapis_ugotovitev_priporočil_sklepov_Konferenca_o_participaciji_otrok_in_mladostnikov (dostop 28. 8. 2015).

pa se temu vsaj približati, ker ravno takšno védenje in znanje lahko omogoča obema (mlademu in odraslemu) dober odnos in medsebojno razumevanje.

Na javnem govornem dogodku tipa TEDx⁴ sem izpostavil, da »[...] gre za nov moment v zgodovini človeštva, otroci učijo starše, mladi učijo starejše [...]«, kar lahko vsakdo izmed nas odraslih izkoristi v korist tako otrok, mladostnikov, ki jih poučuje, vzgaja, vodi, uči, kot tudi v svojo korist, da se prav od njih nekaj naučimo. Omenjeni »nov moment« brez dvoma lahko velja v vseh odnosih med otroki/mladostniki in odraslimi (starši – otroci, učitelj – učenec, mediji – mladi, odločevalci politik – mladi itn.). Da bi skušali razumeti vsaj del tega, v nadaljevanju nizam nekaj trendov in družabnih omrežij, ki so v tesnem sozvočju s spletom in mladimi.⁵

DRUŽABNA OMREŽJA

Pri najrazličnejših trendih, ki bodo predstavljeni nekoliko kasneje, osrednjo vlogo, kot nekakšen »servis za izživljanje in sprožanje«, odigrajo družabna omrežja (ang. social networking sites). Definiranje družabnih omrežij oziroma medijev je lahko precej težka naloga; mediji so instrument komuniciranja, kot sta časopis in radio, torej bi družabne medije opisali kot družabni instrument komuniciranja. Nations (2015) pravi, da se dandanes internet uporablja precej drugače, kot so zanj značilni prvi zametki. Isti avtor pravi, da se dandanes govori o »Web 2.0«⁶, o »interaktivnem internetu« ali kar o »družabnem spletu«, kar naj bi pomenilo premike k bolj družabnemu, sodelovalnemu, interaktivnemu in odzivnemu spletu. Takšna narava spleta je naredila mnoge spremembe v družbi, v internetu samem in tehnološkem napredku (Nations, 2015).

Ker se je spremenil način uporabe interneta s ciljem vse večje komunikacije med ljudmi, je potemtakem dejstvo, da je družabno mreženje (ang. social networking) najhitreje rastoča internetna aktivnost med ljudmi. Povsem nič nenavadnega ni, da rastejo družabna omrežja (spletne skupnosti, spletne aplikacije za komuniciranje) kot po tekočem traku. Ker jih je precej, so spodaj zbrane le nekatere s kratko informacijo o njihovi vsebini oziroma namenu:

- **Facebook** (objavljanje fotografij, videoposnetkov, pošiljanje sporočil, komuniciranje z drugimi, pogoj registrirani profil),
- **YouTube** (spletna stran za izmenjavo, ogledovanje in pregledovanje videoposnetkov, ki jih je mogoče ocenjevati in komentirati ob predhodni registraciji),

⁴ Predavanje V (ne)varnem zavetju otroške sobe, 19. 2. 2015, pod okriljem TEDxParkTivoliED, dostopno na: <https://www.youtube.com/watch?v=AEe1uIQEzAI> (dostop 28. 8. 2015).

⁵ Torej otroci in mladostniki oziroma mladi so vselej mišljeni vsi, ki so mlajši od 18 let.

⁶ Ali uporabljate Web 2.0 lahko izveste, če odgovorite k sledečemu: uporabljate »gmail, google maps, facebook, twitter, youtube, skype, wikipedijo« ipd.? Če ste odgovorili z vsaj enim pritrdilnim odgovorom, potem uporabljate Web 2.0.

- **Tumblr** (mikro-blogerska platforma, mešanico med blogom in Twitterjem, omogoča objavo multimedijskih in drugih vsebin na kratko),
- **Twitter** (mikro-blogerska stran, preko katere uporabniki objavljajo kratka sporočila (do 140 znakov; t. i. tviti) ter spremljajo, se odzivajo na dejavnosti drugih uporabnikov),
- **Google+** (Interesno zasnovano družabno omrežje, omogoča selektivno mreženje, torej odkrivati in izmenjavati digitalne vsebine le s posebnimi prijatelji ali z določenimi skupinami prijateljev, združenih v krogih - ang. circles),
- **Ask.FM** (družabna stran, bazira na interakciji vprašanj in odgovorov uporabnikov; možno je nastaviti prepoved anonimnih odgovorov),
- **Pinterest** (ljubiteljem mode, umetnosti, avtomobilskim in drugim entuziastom omogoča možnost pridobiti posebno pozornost skozi njihove najljubše predmete; uporabniki objavijo fotografijo z druge spletne strani v prilagojene »oglasne deske«, dodajo komentarje; lahko spodbudi kreativnost in inspiracije),
- **Flickr** (spletno mesto za hrambo, obdelavo in izmenjavo digitalnih fotografskih in video posnetkov; če je nastavitev postavljena na »javno«, jih lahko vidi ves svet),
- **MySpace** (spletna platforma, ki omogoča uporabniku spoznati druge uporabnike; gre za veliko omrežje, z multimedijskimi vsebinami, naprednim urejanjem, ves čas je možno ohranjati stike s svojimi spletnimi prijatelji, najdejo te lahko tudi drugi),
- **Blogger** (aplikacija, ki omogoča kreiranje enostavnih blogov oziroma zapisov, vključno z objavo posnetkov),
- **Skype** (orodje, s katerim je mogoče spletno komuniciranje s prenosom slike, besedila in glasu; možno je tudi komuniciranje preko obstoječih telefonskih števil),
- **Snapchat** (komunikacijska aplikacija, s časovno omejitvijo objave fotografskega ali video posnetka preden ta izgine, kar nastavi uporabnik sam),
- **Kik Messenger** (aplikacija za pošiljanje brezplačnih besedilnih sporočil, brez omejitev, če se uporablja v osnovi obliki),
- **(Facebook) Messenger** (aplikacija, ki omogoča pošiljanje besedilnih, glasovnih sporočil, za pošiljanje fotografskih in video posnetkov, ali za klice z njihovih mobilnih naprav),
- **Instagram** (z njim je mogoče zajeti, urejati in izmenjati fotografije in do 15 sekundne video posnetke, tako javno, kot v zasebni mreži svojih sledilcev),
- **Viber** (preko njega je možno pošiljati brezplačna besedilna sporočila, fotografije, video sporočila in izvesti telefonske klice do drugih Viber uporabnikov; k sporočilom je mogoče dodati različne dodatke za popestritev komuniciranja),
- **WhatsApp** (omogoča uporabnikom pošiljanje besedilnih, avdio-vizualnih sporočil enemu ali več uporabnikom brez omejitev in stroškov),
- **Vine** (družabna medijska aplikacija, ki omogoča uporabniku da objavlja in si ogleda kratke do 6-sekundne video posnetke),

- **MeetMe** (gre za aplikacijo za »zmenkanje« po principu spregovori in spoznaj nove ljudi; a kljub temu vsebuje dodatek za »zadetke« glede na izražanje simpatij do drugih, zahteva pa veliko podatkov o uporabniku),
- **Tinder** (je aplikacija za »zmenkanje« načeloma heteroseksualnih uporabnikov, ki omogoča objavo fotografij in besedilnih sporočil, pri tem pa zajame ljudi v komunikacijo, ki so v določenem radiusu od uporabnika; ko kdo označi fotografijo drugega uporabnika z »lajkom«, aplikacija omogoči povezavo med obema uporabnikoma v neposredno komunikacijo),
- **Grindr** (aplikacija za »zmenkanje« načeloma za spletne uporabnike iz LGBT skupnosti, deluje po enakem principu kot Tinder),
- **Omegle** (gre za spletno klepetalnico in aplikacijo, ki »spravi skupaj« dva neznanca po njunem izboru, ki nato komunicirata v klepetalnici besedilno ali preko videa).

Iz predstavljenega izhaja, da je vsem tem aplikacijam oziroma spletnim stranem (platformam, portalom) skupno komuniciranje uporabnikov med seboj ali širše (množično), pogosto z besedilnimi sporočili, a tudi z fotografskimi in video posnetki. Na tak način komunicirajo tako odrasli, kot mladi.

RAZLIČNI TRENDI IN MLADOSTNIKI

Med mladostniki in nad njimi (tako v njihovo dobro, kot v njihovo škodo) so opazni različni trendi uporabe elektronskih naprav in spleta (družabna omrežja). Spodaj je naštetih le nekaj teh trendov⁷, ki so v njihovo škodo, kljub temu pa predstavljajo glavnino (zajeti so predvsem v okvir nasilja, [fizične] zlorabe, deviantna ravnanja in nekateri tvegani trendi).

Semkaj sodijo:

- **Sekstanje (ang. sexting):** označuje besedilna, pogosteje pa slikovna sporočila z nazorno seksualno vsebino, ki je med mladimi zelo popularna aktivnost. Takšna sporočila si izmenjujeta običajno dve med seboj emocionalno povezani osebi z namenom spolno vzburiti drugega. Problematično utegne postati, ko med dekletom in fantom oz. partnerjema preneha ljubezensko razmerje, saj prizadeti ne-redko objavijo gole posnetke drugega na spletu. Sekstanje je možno tudi preko mobilne aplikacije Snapchat in nekaterih drugih (npr. s fotoaparatom).
- **»Motivirana spoprijateljitev«⁸ (ang. grooming):** ko odrasli storilec nagovarja otroka oziroma mladostnika k srečanju v živo, pri čemer predhodna komunikacija poteka

⁷ Namenoma dodajam poleg nekaterih slovenskih terminov tudi angleški prevod. Pogosto namreč trendi nastanejo na območju angleško govoreče populacije, nato pa se širijo tudi drugod po svetu. Tudi v Slovenijo.

⁸ Termina v slovenskem jeziku še ni.

preko informacijske ali komunikacijske tehnologije (izdaja se za njegovega vrstnika, pod pretvezo, da razume njegove stiske in razočaranja na različnih področjih, nato pa zlorabi njegovo zaupanje), da bi na samem srečanju storilec izvršil nad otrokom ali mladostnikom kakršno koli spolno zlorabo, vključno s snemanjem golote ali spolnega akta (Klančnik, 2014a).

- **Izsiljevanje za spolne namene (ang. sexual extortion):** gre za prisiljevanje posameznikov k posredovanju svojih golih posnetkov ali k izvajanju različnih spolnih aktivnosti, pri čemer storilec praviloma predhodno pridobi zaupanje svojega spletnega sogovornika ali pa mu že vnaprej zagrozi z objavo intimnih informacij, če posameznik ne bi izpolnil seksualnih zahtev izsiljevalca; slednji utegne dejanja posneti tudi v realnem času, npr. preko skype-a ali z drugimi podobnimi aplikacijami.
- **Spolna zloraba otroka v realnem času [za plačilo] (ang. live stream child sexual abuse, live streaming of abuse for payment, live distant child abuse):** lahko je sestavni del prej omenjenega izsiljevalnega procesa, ki pogosto predstavlja tako rekoč organizirano kriminalno aktivnost. Člani kriminalne združbe sprejemajo vnaprejšnja plačila uporabnikov preko spletnih finančnih instrumentov (eBay, Western Union idr.), hkrati pa tudi nadzorujejo internetne dostope do skritih lokacij, kjer se v živo in pred kamerami spolno zlorablja otroke. Ogled teh zlorab je za uporabnike plačljiv. Otroci so bodisi brezdomci ali pa jih njihove obubožane družine oddajo za spolne aktivnosti; ta dejanja se izvršujejo na skritih lokacijah na različnih območjih sveta, tudi znotraj EU (European Cybercrime Centre, Europol, 2015).
- **Internetna samomorilnost:** gre za ravnanje posameznikov, ki se preko spleta dogovorijo za izvršitev samomora, s predhodno najavo, da si želijo škodovati oziroma samopoškodovati. Takšni primeri so znani v družabnem omrežju Ask.FM. Posamezne napovedi (tj. ene osebe) so bile zaznane tako na različnih družabnih omrežjih, forumih ali blogih.
- **Spletno spolno maščevanje (ang. revenge porn), kibernetško posilstvo (ang. cyber-rape),** tudi **neprostopvoljna ali nesporazumna pornografija**⁹, kar pomeni objavo fotografskih ali video posnetkov posameznika ali posameznice, s katerim je bil storilec v zakonski, zunajzakonski, istospolni ali intimni partnerski zvezi, pri tem pa je prizadeti na posnetkih gol, v spolnem aktu ali v drugačnem nesporodbnem dejanju s seksualno konotacijo. Objava takšnih posnetkov pomeni obliko maščevanja ali sorodnega nizkotnega ravnanja storilca ob razpadu njune zveze, glavni cilj je ponižanje žrtve.
- **Kibernetško zalezovanje (ang. cyberstalking):** pomeni izrabo interneta oziroma informacijsko komunikacijske tehnologije, zlasti pa družabne spletne strani, mobilne spletne aplikacije in podobna orodja z namenom spremljati gibanje, zadrževanje in

⁹ Nekonsistentnost pojmovanja je tu očitna; za pornografijo se domneva, da ima t. i. element soglasja, prostovoljnega pristanka, dodatno opisovanje pornografije z »neprostovoljnostjo, nesporazumom« lahko daje napačen vtis o pravem pomenu. Avtor je bolj naklonjen terminu »kibernetško posilstvo«.

delovanje proti posamezniku, kot tudi z namenom nadlegovanja, napadanja ali njegove izsleditve (spletno lociranje, spremljanje posameznika).

- **Lažna [napadalna] identiteta (ang. catfish):** predstavlja trend, ko si storilec izdela lažni spletni profil na nekem družabnem omrežju (npr. Facebook) in se tudi slikovno predstavlja kot povsem druga oseba (npr. atraktivno mlajše dekle) z namenom, da bi spravil v skušnjavo nedolžne otroke in mladostnike ter se z njimi dobil na srečanju. Običajno se tako pretvarjajo storilci spolnih zlorab otrok, potencialni ugrabitelji, zalezovalci, izsiljevalci ipd. Lahko pa namesto samega srečanja, pride do spletnega izsiljevanja za finančne ali materialne koristi (plačilo, da se ne razkrije identiteta otroka, mladostnika, ki se je v spletni komunikaciji pokazal gol, storilec pa je žrtev posnel).
- **Poosebljanje (ang. impersonation)** po Žakljevi (2013) pomeni, da se storilec predstavlja kot žrtev; najpogostejše uporabi žrtvino geslo za dostop do računov in potem v imenu žrtve komunicira na neprimeren, žaljiv način (npr. pošilja sporočila s seksualno vsebino, žali druge v imenu žrtve ipd.), sem sodi tudi sprememba osebnega profila na družabnih omrežjih, ki jo naredi posameznik, ki je žrtvi ukradel geslo ipd. (prav tam).
- Žakljeva (2013) opisuje med drugimi¹⁰ izrazi tudi »outing in prevaro« (ang. **outing and trickery**), ki se po njenih navedbah nanašata na posredovanje osebnih podatkov komu, komur ti ne bi bili zaupani, a z namenom osramotiti žrtev. Avtorica navaja, da »prevara« pomeni prevarati nekoga z namenom zaupanja intimne informacije o sebi in posredovanje te informacije dalje (prav tam).
- **Spletno ustrahovanje, spletno zbadanje oz. spletno medvrstniško nasilje (ang. cyberbullying)** je najpogostejše povezano z mladostniki, ki z ali brez posebnega motiva objavljajo in razširjajo vznemirljive, boleče, ponižujoče, napadalne, neresnične in lažne vesti ali slikovno gradivo, ki se s pomočjo spleta zelo hitro razširi med ciljne prejemnike (osebe, ki izpostavljeno žrtev največkrat poznajo), medtem ko za žrtev pomeni brezobzirni napad na njeno intimo in zasebnost ter posledično tudi hud pritisk vrstnikov, zaradi česar lahko žrtev utрпи hude travme, psihično stisko, emocionalno izčrpanost in celo izvrši samomor iz sramu in/ali obupa (Buljan Flander in sodelavci, 2007). Kot druge oblike takšnega ustrahovanja lahko semkaj prištejemo tudi **obrekovanja in razžalitve (ang. defamation), očrnitev (ang. denigration), razširjanje laži in/ali zasebnih skrivnosti, odrinjanje (ang. expulsion), izolacija**

¹⁰ Avtorica je v svojem prispevku predstavila še nekatere druge izraze in trende, tudi nekatere, ki sem jih predstavil v tem prispevku. V poglavju Tipologija oblik kibernetnega nasilja je zajela »flaming, nadlegovanje ali harrasment, očrnitev ali denigration, izključitev/izgon ali exclusion/ostricism, zalezovanje v kibernetnem prostoru ali cyberstalking, happy slapping in sexting«. Žakljeva (2013) navaja, da so termini, ki opredeljujejo oblike kibernetnega nasilja, pogosto zelo specifični in da posledično ne-obračuna problematike v določenem jezikovnem prostoru pomeni tudi pomanjkanje ustreznih prevodov terminov. Po njenih navedbah za oblike, kot so *flaming*, *outing* in *happy slapping*, ustreznih prevodov v slovenščini še ni (prav tam), z njeno ugotovitvijo se v celoti strinjam.

posameznika (ang. social isolation), ustvarjanje sovražne spletne strani (ang. hate-page) ipd.

- Z angleško besedo »**flaming**« se označuje izmenjava nasilnih sporočil preko različnih spletnih forumov, tudi preko družabnih spletnih strani, blogov, klepetalnic, novičarskih skupin in spletnih strani z video vsebinami. Nasilneži izkoriščajo možnosti (domnevne) anonimnosti na internetu, da bi vznemirjali, žalili in/ali ustražovali druge. To dejanje lahko postane tudi del **spletnega ustraževanja (ang. cyberbullying)**.
- Z angleškim izrazom »**trolling**« se označuje namensko, zvito in prebrisano spodbujanje drugega uporabnika, da v dialogu preko spleta doseže v njemu bes, jezo in ogorčenje (jih spravijo ob pamet). Bistvena elementa »trollinga« sta, da uporabnik prepriča svojo žrtev, da bodisi resnično verjame v to, kar nekdo sporoča (najsi bo še tako nezaslišano) bodisi svoji žrtvi pod pretvezo resnične pomoči poda zlonamerne inštrukcije. Če ne pride do takšne reakcije žrtve, potem ni prišlo do »trollinga«. Zgolj izmenjava psovok, klevtic, žalitev ali izvajanje smetenja (ang. spam) ne pomeni »trollinga«. Ta dejanja so pogosta v družabnem omrežju Omegle.
- Po angleško »**Happy slapping**« ali t.i. **klofutanje za zabavo** je oblika nasilja, ki se izvaja tako, da znano ali neznano osebo storilec na hitro napade, udari, oklofuta oz. mu na fizičen način prizadene bolečino, medtem, ko s storilec to dejanje posname z elektronsko napravo (npr. mobilni telefon). Po dejanju, ki je praviloma kratkotrajno, storilci zbežijo in video posnetek objavijo na spletu, običajno na družabnih omrežjih z video vsebinami (YouTube, MySpace idr.) ali razpošljejo kar s spletnimi aplikacijami za komuniciranje preko mobilnih telefonov (Viber, WhatsApp, FB Messenger idr.). Takšni napadi načeloma niso vnaprej sistematično načrtovani, so pa posnetki z vidika storilcev namenjeni izmenjavi za zabavo.
- **Gradiva¹¹ spolnega izkoriščanja otrok (ang. child sexual exploitation material, okr. CSEM),** trenutno bolj poznano kot **otroška pornografija¹² (ang. child pornography),** pomeni vsakršno obliko upodobitve, dokumentiranja, snemanja ali drugačne izdelave gradiva, na katerih so prikazane ali nazorno (p)opisani posegi v spolno nedotakljivost oseb, mlajših od 18 let (otroci, mladoletne osebe). Ta gradiva so večinoma prikazana kot slikovni ali video posnetki, lahko pa so tudi v besedilni, zvočni ali kakšni drugi obliki. Posegi v spolno nedotakljivost otrok oz. mladoletnih oseb so razvidni kot seksualno nazorno poziranje, oralna, vaginalna ali analna penetracija delov telesa ali predmetov, različna druga spolna dejanja, zoofilija, bestialnost ipd., pri čemer je bistven element izdelave gradiva upodobitev, dokumentiranje in snemanje.

¹¹ Vsakršna posest, posredovanje, distribucija, obdelava, razpečevanje, objavljane teh gradiv je inkriminirana v slovenski kazenski zakonodaji. Enako velja za razkrivanje identitete osebe na posnetku, razen ko je razkritje v interesu žrtve (nudenje strokovne pomoči, preiskovanje kaznivega dejanja, pregon storilca). Izdelava je tudi kazniva, v primeru avto-produkcije, se pregona v Sloveniji ne uvaža zoper mladoletnega avtorja (v ZDA se tudi to preganja).

¹² Strokovnjaki v preiskovalnih agencijah in nevladnih organizacijah EU opuščamo rabo termina »otroška pornografija«, predlaga se uporaba »posnetki spolnega izkoriščanja otrok« ali »posnetki spolnih zlorab otrok«.

Enako velja tudi v primerih, ko je prišlo do prostovoljnega oziroma sporazumnega spolnega akta med dvema mladoletnima osebam, a je bilo njuno spolno dejanje, npr. slikovno ali video posneto. Prav tako velja za primere, ko je mladoletna oseba sama izdelala svoje lastne posnetke spolnega akta, svoje golo poziranje, pa so bili ti posnetki (kakorkoli) posredovani drugi osebi, javnosti ali objavljene na spletu. Če gre za **gradiva s spolnimi zlorabami otrok (ang. child sexual abuse material, okr. CSAM)**, kar je ožji termin od CSEM, potem je govora o dokumentiranju (snemanju) spolnega nasilja nad otroki, oziroma mladoletnimi osebami. Vsi posnetki predstavljajo dokumentirani kraj kaznivega dejanja.

- **Izmenjava, razširjanje (ang. distribution, dissemination)** posnetkov spolnega izkoriščanja otrok ali izmenjava posnetkov spolnih zlorab otrok preko interneta niti ni več (le) trend, je že kar stalnica storilcev različnih kategorij, s katero se ukvarjajo številne preiskovalne agencije, policije, nevladne organizacije, po vsem svetu, vključno z Europolom, Interpolom in Eurojustom. To dejanje pomeni, da si različni storilci izmenjujejo posnetke teh otrok, katerih spolna nedotakljivost je bila prizadeta, hkrati pa so vse pogostejše udeleženi pri njihovem izdelovanju (= izvrševanju spolnih zlorab). Izmenjava poteka preko P2P omrežij (npr. eDonkey2000, BitTorrent, eMule, Gnutella, Gigatribe idr.), preko skritih omrežij (Deep web, TOR network) ali pa še vedno preko družabnih omrežij, forumov, blogov ipd. Znani so tudi primeri, ko se posnamejo celovečerni filmi in ti v imenu umetnosti vsebujejo prizore s spolnimi dejanji otrok oz. mladoletnih oseb.¹³
- **Izziv rezanja (ang. cutting challenge):** Tompkins (2015), ki povzema psihologa Gregoryja Jantza navaja, da gre za nevaren trend, ki ni toliko povezan s čustvi, stresom ali tesnobo, kot je bila poznana v preteklosti; je bolj simbol pripadnosti skupini vrstnikov, ki se med seboj poznajo, kar lahko pomeni tudi občutek identitete. Avtor navaja, da se mladostniki tako porežejo po rokah ali nogah, fotografirajo ureznine, posnetke pa objavijo na družabnih omrežjih, npr. na Facebooku ali pa jih zgolj pokažejo svojim vrstnikom (prav tam).

Poznani so tudi nekoliko drugačni tvegani trendi, ki ne pomenijo konkretnega nasilja in (fizične) zlorabe nad otroci, mladoletnimi osebami. Bolj gre za to, da neko, praviloma nenasilno dejanje, ki ga izvedejo, posnamejo in se s tem pokažejo vrstnikom, spletnim sledilcem oz. spremljevalcem, javnosti. Ta dejanja so običajno povezana s pomanjkanjem samozavesti, razkazovanjem moči, domnevne samozavesti, iskanje lastne identitete, uravnavanje lastnih frustracij, spodbujanje drugih k enakemu ravnanju, sledenje trendom, modnim smernicam in kratkotrajnim »muham«, izkazovanje šarma,

¹³ Precej je takšnih filmov. Kot dva konkretna primera takega filma sta srbski celovečerec Klip, drama iz leta 2012, v režiji Maje Miloš, in slovenski celovečerec Pokrajina št. 2, triler iz leta 2008, v režiji Vinka Möderndorferja. Oba filma oz. ustvarjalci so prejeli različne nagrade, filma sta bila predvajana tudi v Sloveniji. Avtor prispevka zavrača takšna izkoriščanja otrok.

atraktivnosti in postavnosti ipd. Lahko pa gre preprosto za prikaz ravnanja (samo-poškodovanje, izpovedi žrtev hudega nasilja, tudi raznih neumnosti in bahavosti), za katero posameznik želi prejeti odzive in komentarje. Takšni trendi¹⁴, ki niso nujno samo odraz mladoletnih oseb, ampak tudi odraslih, so lahko:

- **ang. planking** (posnetki posameznikov, ki ležijo z glavo navzdol na nenavadnih, tudi nevarnih mestih),
- **ang. twerking** (predvsem video posnetki posameznikov ob gibanju ali tresenju zadnjice ob ritmih glasbe),
- **ang. modelling, ang. posing** (posnetki poziranja, ne le za modne ali reklamne namene, ampak tudi za samo promocijo ob provokativnih telesnih položajih, npr. z nekaj telesne golote),
- **ang. porn-chic** (Lyncheva (n. d.) navaja, da gre za vključevanje pornografskih podob v modi in popularni kulturi, ki je pomenil dramatične kulturne premike v izgledu ženskosti in moškosti; tako naj bi nekatere javne osebnosti izgrajevale oziroma imele izdelan seksualiziran imidž, s katerim se lahko identificirajo predvsem mladostnice in mlada dekleta ter ga tudi posnemajo. Podobno velja za mladostnike oziroma mlade fante, vendar redkeje.),
- **ang. selfie, ang. naked selfie** (avto-posnetki in avto-portreti posameznikov, običajno izdelani z mobilnimi telefoni s funkcijo fotografiranja, kar posameznik izvede tako, da držeč v rokah ali s posebnim pripomočkom – palico (ang. selfie stick) fotografira samega sebe; njegova različica je, ko posameznik na opisani način fotografira samega sebe golega; podobno kot nevarna mesta pri plankingu, se nekateri posamezniki fotografirajo na nevarnih mestih),
- **razkazovanje bogastva, bogati dojenčki, bogati otroci, ang. showing richness, rich babies, rich kids** (gre za posnetke posameznikov, ki z vsebino posnetka prikazujejo svoje materialno ali finančno bogastvo, pogosto pa te posnetke objavijo na družabnih omrežjih, npr. Instagram, Tumblr, Facebook; pri otrocih in dojenčkih pa gre za to, da jih njihovi starši ali skrbniki fotografirajo ob zlatnini, vrednejših predmetih ali z večjo količino denarja, ter nato takšne posnetke objavljajo na istih družabnih omrežjih).

Opisani primeri lahko dolgoročno povzročijo, da bi posameznik imel precej težav v odrasli dobi zaradi t.i. neprofesionalnega ali neprimernega vedenja, prikazanega v družabnih medijih. Čeprav je lahko nekdo neko ravnanje izvedel v dobi odraščanja, v manj prištevnem ali neprištevnem stanju, v stanju izzvanosti, afektu, v podrejenem ali nadrejenem položaju, v brezizhodni situaciji, pri kriminalnem dejanju, zaradi slabega premoženjskega, zdravstvenega, psihičnega, duševnega in telesnega stanja ali v stiski, ob nezadostni izkušeni, lahkomišelnosti, naivnosti ter drugih situacijah. Objavljene zapise in posnetke na spletu, tudi če bi jih na nekem mestu odstranil, ali pa bi se posameznik

¹⁴ Angleški izrazi »planking, twerking, selfie, porn-chic« še nimajo slovenskih različic oz. prevodov.

lahko odločil, da bi odstranil lasten spletni profil oziroma zapustil družabno omrežje (ang. virtual identity suicide), je dostikrat še vedno možno poiskati te informacije in jih znova objaviti, razširiti. Mladostnike seveda najbolj zanima trenutek tukaj in zdaj, kaj bo čez npr. dvajset let jih niti ne zanima. Zanje je izrednega pomena, če bi zaradi nekega nepremišljenega ravnanja morali doživljati sramoto, občutek krivde, žalosti in ponižanja pred svojimi vrstniki, npr. z javno objavo njihove »gole fotke«. Kolegica, vrhunska kriminalistka, mi je predstavila primer dekleta, ki ji je pomenljivo dejala, da nima težav s tem, da poda izjavo za radio, pomembno je, da njeni starši in njeni prijatelji ne izvedo, da se je takšna stvar zgodila njej.

Takšne možnosti, ki jih ponuja splet, pa lahko posamezniku povzročijo ne-malo težav, vključno z reviktimizacijo. Na tem mestu ne bo odveč dobronamerna sugestija, da naj bo vsakdo pozoren, kako se v danem trenutku počuti, torej tik preden bi morda objavil nekaj, kar bi mu lahko kasneje škodovalo.

Pomemben je namen, ki se ga udejanja s takšnim ravnanjem (je pozitiven ali negativen?). Je možno ta namen oz. cilj doseči kako drugače, ne da bi kdo sebi ali komu drugemu prizadejal bolečino, strah, vznemirjenje, žalost, osramotil ali užalil? In ali je možno doseči prvotni namen tako, da kdo ne bi tega zlorabil proti posamezniku, ki je samega sebe objavil na spletu (v družabnih medijih)?

Odvisnosti so lahko posebna specifika v spletnem okolju. Pretirana raba interneta, oziroma spleta in družabnih omrežij, lahko povzroči, da posameznik opušča svoje običajne aktivnosti, hobije in obveznosti. Internetna odvisnost¹⁵, kot se ji tudi pravi, postaja vse bolj poznana kot psihološka motnja, ki pomeni pretirano rabo računalnikov in interneta, kar negativno vpliva posameznikov vsakdanjik. Ustrezno odmerjen čas za rabo interneta je tako toliko bolj pomemben, znati ohranjati ustrezno distanco pa je izrednega pomena za vsakogar (za odrasle in mlade). Semkaj je možno prišteti tudi pretirano igranje spletnih iger (ang. gaming), pretirano ali nekontrolirano igranje spletnih iger na srečo¹⁶ (ang. online gambling), odvisnost od rabe družabnih omrežij, ogledovanja pornografije in drugih video posnetkov, npr. na YouTubeu, ter pri konstantnem objavljanju slefijev.

¹⁵ Kot zanimivost, Aldama (2015) navaja, da so na Kitajskem ocenili, da je takšna odvisnost med najstniki resen problem, zato so uvedli kampe zanje, na katerih z njimi delajo po vojaških metodah (ponekod s strogimi in celo nasilnimi disciplinskimi taktikami), da bi jih ozdravili internetne odvisnosti. Po nekih ocenah obstaja okrog 400 takšnih taborov in rehabilitacijskih centrov namenjenih izključno za zdravljenje internetne odvisnosti (prav tam).

¹⁶ Nikakor ne gre spregledati, da vzorniki mladih Cristiano Ronaldo, Neymar Jr in Ronaldo Nazário v reklamne namene spodbujajo k igranju spletnega pokra. Na spletni strani Pokerstars.eu odkrito spodbujajo online gambling s slogani »Želiš postati milijonar na PokerStars?« in »Zbiraj delčke sestavljanke Dream Team Collection za priložnost, da osvojiš do 1.000.000 \$«. Več na: <https://www.pokerstars.eu/si/poker/promotions/dream-team-collection/> (1. 9. 2015).

Otroški parlamenti®

Slednjič je treba omeniti še prevare. Govora je o nekritičnem sprejemanju ter odzivanju (odgovarjanje) na nezaželeno, vsiljeno pošto (ang. spam), v katerih so med drugimi informacijami pojavljajo tudi neresnična obvestila o visokih loterijskih zadetkih oziroma prošnje za pomoč pri transferju denarja na osebni račun prejemnika spama. V obeh slednjih primerih se ponuja bodisi denarna nagrada v višini nekaj odstotkov prikazanega zneska bodisi je treba najprej nakazati »manjši« znesek, da bi nato uporabnik prejel obljubljeni večji znesek. Kot omenjeno, gre za prevaro.¹⁷

POGOSTO ZAZNANI ODKLONI V ŠOLSKEM PROSTORU IN SKUPNI IZZIVI

Upošteva je predstavljene družabne spletne strani in z njimi povezane aplikacije, ki jih uporabljajo tudi otroci in mladostniki, ter izpostavljene večinoma negativne trende, je treba opozoriti na nekatere, ki se najpogosteje pojavljajo oziroma jih utegnejo zaznati strokovni delavci v šolah. Po izkušnjah sodeč se najpogosteje pojavljajo sledeči primeri: spletno ustrahovanje z vsemi oblikami žaljenja, obrekovanja, poniževanja, ter posest in razširjanje slikovnih oziroma video posnetkov otrok in mladostnikov (v neprimernih situacijah, vključno z goloto in v spolnih aktih) ter z obema trendoma povezani sekstanje, t.i. motivirana spoprijateljitev in izsiljevanja. Pojavljajo se tudi žaljivi in sovražni zapisi, komentarji ter posnetki pedagoških delavcev.

Kljub temu je še pred zaznavo takih primerov pomembna predpriprava šol na možen pojav teh dejanj. Mišljeni so preventiva, osveščanje ter vizija šole o tem fenomenu, slednjič pa tudi strategije, ki bodo pomagale k zaježitvi teh odklonov v šolskem prostoru.

Pod prvo kategorijo ukrepov so mišljeni izobraževanje in usposabljanje učiteljev, učencev in dijakov ter njihovih staršev. Dokaj učinkovito je to izpeljati do strokovnega kadra v šolah ter do učencev in dijakov (izvedba delavnic, specialnih učnih ur, namenskih 15 minut vsak teden, npr. med razrednimi urami, izvedba preventivnega dneva, obisk strokovnjakov na šolah, udeležba šolskih delavcev na posvetih, zunanjih usposabljanjih, iskanje kratkoročnih in dolgoročnih rešitev posebej za vsako šolo posebej ipd.), precej težavno pa je še vedno sodelovanje staršev, na njim namenjenih izobraževalnih in ozaveščevalnih delavnicah (njihova udeležba je pogosto nizka).

Pod drugo kategorijo pa so mišljene strategije, kako doseči ustrezno spletno kulturo vseh udeležencev. Ocenjujem, da je interaktivno sodelovanje otrok oziroma mladostnikov z učitelji ter starši ključnega pomena. Izvedba dogodkov, kjer eni in drugi in tretji sodelujejo

¹⁷ Obstajajo še mnoge druge vrste prevar in spletnih goljufij, glede katerih svetujem ogled spletne strani SI-CERT-a (Slovenian Computer Emergency Response Team), nacionalnega odzivnega centra za obravnavo incidentov s področja varnosti elektronskih omrežij in informacij. Povezava: <https://www.cert.si/>.

Otroški parlamenti®

kot enoten tim, kjer naj skupaj poiščejo skupne izzive, težave, a tudi skupne rešitve. Ni dovolj postaviti zgolj neka pravila vedenja, ki niso rezultat skupnega, tvornega dela vseh treh skupin, ampak pravila bodo zaživela, v kolikor bodo lahko sestavljena v resnični skupni želji vseh udeležencev.

Ko do teh odklonov že pride, bodo prej omenjeni pristopi omogočili proaktivno reševanje problemov. Če teh ni, potem bo običajno prišlo do »gašenja požarov«.

Po drugi strani pa se ob zaznavi teh dogodkov vsak strokovni delavec v šolah sooči z ovirami in (novimi) izzivi. Porajajo se mnoga vprašanja, zlasti, kako se soočiti z njimi, kaj storiti, koga poklicati, kako ravnati, da se ne škoduje otroku oziroma mladostniku, naj se takoj pokliče starše, naj to rešuje samo svetovalna služba, ali pa kar ravnatelj šole, naj se vključi še druge službe izven šole (npr. socialno službo, nevladno organizacijo, psihologa, kriminaliste), naj šolski delavec odvzame elektronsko napravo otroku, kako naj z njo ravna, naj takoj pogleda, kaj je posneto, oziroma naj prebrska vsebino mobilne naprave, naj prepove rabo elektronskih naprav pri pouku, kam naj shrani napravo in druga vprašanja.

Dodatna vprašanja, ki se pojavljajo ob zgoraj predstavljenih primerih: je strokovni delavec že kdaj zaznal kak tak primer, kako se je lotil tega, je po dogodku seznanil sodelavce o svojem odzivanju, da se izmenjajo izkušnje, ponovno - so bili starši obveščeni in kako so reagirali, kako je šolski delavec reagiral na reakcijo staršev, kako se je počutila žrtev in kako povzročitelj nasilja, kako se je počutil strokovni delavec šole, ali ima podporo šole, vodstva šole in šolskega kolektiva, ima šola izdelane protokole ravnanja, jih je treba kako dopolniti, kaj je pravzaprav naredila šola ob pojavu teh primerov, je bila podana prijava, za katere primere je bila in za katere ne, zakaj, ter komu je bila podana prijava, je morda o primeru učitelj seznanil le šolsko svetovalno službo, sam pa se ni hotel vpletati oziroma je hotel imeti »nič« s tem dogodkom, je morda že kdo drug prej zaznal tak primer, pa je počakal, da bo še kdo drug zaznal problem, pa bo slednji seznanil interno službo šole, ali pa sta nemara skupaj stopila in aktivno sodelovala pri razrešitvi težave (primera), je to v pristojnosti šole, šolskega sveta staršev, socialne službe, zdravstva, strokovno podkovane nevladne organizacije, svetovalnega centra, zavoda za šolstvo, policije, tožilstva, sodstva, drugih? Se je možno o primeru s kom posvetovati?

Odgovori na ta in morda še na mnoga druga vprašanja so precej težavna. Namen izpostavljenih vprašanj je v tem, da se lahko šolske sredine lažje fokusirajo na izzive, ki so pred njimi, da bodo lažje zastavile svoje preventivne dejavnosti, izobraževanja ter strategije za ravnanje v prihodnosti. Brez kančka dvoma se je modro posvetovati o primeru, ker se bo večino preostalih vprašanj razrešilo po sistemu padajočih domin.

Otroški parlamenti®

Na tem mestu se je morda pametno vprašati o starših. Torej kaj pa starši? Nekoč sem zapisal¹⁸, da je skrb zbujačo pogostokrat tudi neodgovorno ravnanje staršev do otrok, ki imajo ob njihovi viktimizaciji večkrat pretirano visoka pričakovanja o delu preiskovalcev in drugih v strokovni mreži pomoči (pedagogov, svetovalcev, socialnih delavcev, psihologov, ravnateljev idr.), čeprav največkrat ne sprejmejo, da del odgovornosti sloni tudi na njih. Namreč obstajajo starši, ki v družabnih omrežjih že najmlajšim vzpostavljajo profile, posnetke svojih otrok nekritično objavljajo na spletu, mnogi niti ne poznajo delovanja spleta in orodij, otrokom priskrbijo najsodobnejše mobilne telefone, v otroških sobah jih pustijo same z »računalnikom«, skorajda ni spodbud k spletnemu bontonu, varstvu osebnih podatkov, spoštovanja drugih itn.

SKLEPNO

Ob predstavljenem vsi potrebujemo vizijo, h kateri je treba stremeti in jo sprejeti v vsakdanje delo z otroki, mladostniki in njihovimi starši. Moj kolega Colm Gannon, ki dela kot preiskovalec v Uradu za notranje zadeve Nove Zelandije, je na usposabljanju COSEC v Nemčiji jasno povedal, da potrebujemo (strokovno) mrežo, da premagamo omrežje(!).¹⁹ Ob tem je pojasnil, da lahko v dobro otrok in mladostnikov delujemo le, če združimo moči kot neka strokovna mreža z znanjem, izkušnjami, predanosti in etičnemu ravnanju, ter da delujemo nasproti tistim, ki bodisi škodujejo otrokom, mladostnikom bodisi jim omogočajo tvegana ravnanja. Na vabljenem predavanju sem predstavil, da je izkoriščanje otrok (tudi spolno) družbeni problem, ne le šolska ali policijska zadeva (Klančnik, 2014b). Že res, da je bilo prej omenjeno usposabljanje neposredno povezano z zaščito otrok pred spolnim izkoriščanjem preko interneta, pa je Gannonove besede moč razumeti širše, tudi za raznovrstne oblike nasilja, zlorab in drugih deviantnih ravnanj, s katerimi se lahko soočijo šole s (zgoraj predstavljenimi) preventivo, osveščanjem in vizijo, ter s šolskimi strategijami.

Da ne bo pomote: niso le mladi tisti, ki hodijo po robu varnosti interneta, ampak tudi njihovi starši, skrbniki, javnost in družba, ki dopuščamo takšno hojo po robu. Razlika med enim in drugim je le v vzrokih za »hojo po robu«.

Odrasli ne smejo (ne smemo) pozabiti: cele generacije dandanašnjih otrok se rodi z računalniki in tablicami (Klančnik, 2015) in zanje predstavljajo sredstvo za vzpostavlanje in izgradnjo lastne identitete. Če te ni na »fejsu« (beri: družabnem omrežju), potem te ni nikjer, je možno slišati. Dejstvo je, da si mladi nabirajo izkušnje, se učijo, testirajo svoje

¹⁸ Glej Klančnik, 2014.

¹⁹ »We need a network to defeat a network!«, Colm Gannon, NZ Department for Internal Affairs, 8. 10. 2014. Avtor prispevka sem se udeležil 9-dnevnega usposabljanja v LAFP-NRW Policijski akademiji (Selm, Nemčija), ki je potekalo pod pokroviteljstvom Europol. Usposabljanje se imenuje »COMbating the Sexual Exploitation of Children on the Internet (COSEC)«.

Otroški parlamenti®

zmožnosti, ugotavljajo kaj je prav in kaj narobe, iščejo informacije v zvezi z njimi samimi (npr. o spolnosti, odraščanju), gredo skozi spoznavne procese, iščejo somišljenike, socialne stike, možnosti za lastno promocijo, iščejo svojo samopodobo, izgrajujejo lastno identiteto, samozavest, mnenja vrstnikov štejejo tudi tu preko spleta, verjetno so tudi tekmovalni ipd.

Odrasli: mnogi, ker se ne spoznajo na »novotarije«, ki jih prinaša svetovni splet, družabna omrežja in vsa s tem povezana IKT tehnologija, raje opustijo možnosti, ki jim ga ravno vsa ta »novotarija« prinaša; možnosti naučiti se, sprejemati in dajati zgled svojim otrokom/mladostnikom, konkretneje soočiti se z izzivi sodobnega starševstva in najti rešitve za vzgojo, podporo in pomoč svojim otrokom/mladostnikom, ter po drugi strani posledično opuščajo vse te dolžnosti in odgovornosti do njih, ter jim pod pritiskom njihovih vrstnikov in potrošništva pogosto popustijo – in jim npr. kupijo najmogočnejše elektronske naprave, ki jih ne eni ne drugi niso zmožni uporabljati z vsemi možnostmi, ki jih ponujajo. Posebno mesto v odnosu med staršem in otrokom ima tudi samo potrošništvo, o katerem Bauman (2009) pravi, da je družbeni pojav, ki predstavlja glavno gibalno silo družbe, in sila, ki koordinira reprodukcijo sistema, družbeno integracijo, razslojenost in oblikuje posameznike.

Witmerjeva (2015) pravi, da so mladostniki neprepoznavni, če bi bili ob robu trenutnih modnih muh in trendov, ter poudarja, da je vzrok temu njihova dejavna izgradnja lastne identitete. Zanimivo je tudi, da avtorica predstavi tudi, da vsakokrat ko se kaj novega pojavi med vrstniki, bodo vsi to preverili, morda preizkusili. Če se bo obdržala le hipoma, potem gre bolj za »muho«, če pa ta reč ostaja med njimi dalj časa, potem postane trend (prav tam). Toda ne gre spregledati, da so nekatera početja otrok in mladostnikov ne-ogrožujoča, spet druga pa precej nevarna. In tudi nekatere situacije so tiste, za katere najpogosteje niso sami krivi, da je do njih prišlo, npr. ob vmešavanju tretje osebe v njihovo odraščanje, ko izkoristi njihovo naivnost, neznanje, neizkušenost ipd. Na tem mestu so odrasli, predvsem starši, šele nato vsi drugi, prva »bojna linija«. Vsak starš si za svojega otroka, mladostnika želi najboljše, zato je prav, da vsi trije stopimo skupaj – otroci in mladostniki, njihovi starši in strokovnjaki. Starševstvo ne pozna bližnjic, zato so na razpolago strokovnjaki, ki lahko odstrejo tančico dvoma, ponudijo podporo, pomoč in smernice za ustrezno ravnanje, ter relevantna znanja in izkušnje.

Internet ponuja neslutene možnosti pozitivnih stvari, kreiranja idej, vzpostavljanja zdravih odnosov, novih znanj, vizije za prihodnost, za vse in za vsakogar. Naj bo internet tisti, ki vsem ponuja paleto možnosti in priložnosti, takšnih – lepih, igrivih in pomembnih.

Prav je, da morajo tudi otroci in mladostniki imeti možnost izraziti svoje mnenje, na odraslih pa je, da jih slišimo in ravnamo v njihovo največjo korist.

Otroški parlamenti®

VIRI IN LITERATURA:

- Aldama, Z. (2015). *Inside the Chinese boot camp treating Internet addiction*. The Telegraph. Dostopno na: <http://www.telegraph.co.uk/news/health/11345412/Inside-the-Chinese-boot-camp-treating-Internet-addiction.html> (1. 9. 2015).
- Bauman, Z. (2009). *Consuming life*. Cambridge, Malden: Polity Press.
- Buljan Flander, G., Krmek, M., Borovec, K., Muhek, R. (2007). *Nasilje preko interneta – cyberbullying*. Zagreb, Poliklinika za zaščito djece grada Zagreba, <http://www.poliklinika-djeca.hr/>.
- European Cybercrime Centre, Europol (2015). *Commercial Sexual Exploitation of Children Online*, strateško poročilo. European Financial Coalition against Commercial Sexual Exploitation of Children Online, dostopno na: https://www.europol.europa.eu/sites/default/files/publications/efc_strategic_assessment_2014.pdf (30. 8. 2015).
- Holly, R. (2015). *What is Google+, and who actually uses it?*, Mobile nation. Pridobljeno na: <http://www.androidcentral.com/what-google-and-who-actually-uses-it> (29. 8. 2015).
- Klančnik, A. T. (2013). *Internetno medvrstniško nasilje*. Radovljica, Didakta, Letn. 23, št. 163.
- Klančnik, A. T. (2014a). *Ukradeno dostojanstvo: spolno zlorabljeni in izkoriščeni otroci nikdar niso nastopali v »otroški pornografiji«*. V: Jager Aguis, I. (ur.), *Otrokove pravice v Sloveniji - Od normativnih standardov do učinkovitega varstva*, Zbornik ob 25-letnici Konvencije o otrokovih pravicah. Fakulteta za družbene vede UL, Založba FDV, Ljubljana, in Ministrstvo za zunanje zadeve RS.
- Klančnik, A. T. (2014b). *Child Sexual Exploitation online - Common Challenges*, vabljen predavanje. Ljubljana, International Expert Science Conference EDUvision 2014, »Modern approaches to teaching the coming generations«.
- Klančnik, A. T. (2015). *V (ne)varnem zavetju otroške sobe, predavanje*. Javni govorni dogodek TEDxParkTivoliED, 19. 2. 2015. Dostopno na: <https://www.youtube.com/watch?v=AEe1uIQEzAI> (dostop 28. 8. 2015).
- Lynch, A. (ni datuma). *Porn Chic*. Berg Encyclopedia of World Dress and Fashion (Berg Fashion Library), Volume 10, Global Perspectives. Dostopno na: <http://www.bergfashionlibrary.com/view/bewdf/BEWDF-v10/EDch10915.xml> (1. 9. 2015).
- Nations, D. (2015). *What is Web 2.0? How Web 2.0 Is Defining Society?*. Pridobljeno na: <http://webtrends.about.com/od/web20/a/what-is-web20.htm> (29. 8. 2015).
- Tompkins, J. (2015). *A dangerous trend among kids: 'The Cutting Challenge' on social media*. Q13Fox. Pridobljeno na: <http://q13fox.com/2015/06/02/a-dangerous-trend-among-kids-the-cutting-challenge-on-social-media/> (29. 8. 2015).
- Witmer, D. (2015). *How Parents Can Keep Up with Teen Fads and Trends*. Pridobljeno na: http://parentingteens.about.com/od/teenculture/a/teen_fadstrends.htm (1. 9. 2015).
- Zaključki Konferenca o participaciji otrok in mladih, 13. 11. 2014, dostopni na: http://www.zpms.si/data/upload/Koncni_zapis_ugotovitev_priporocil_sklepov_Konferenca_o_participaciji_otrok_in_mladostnikov (dostop 28. 8. 2015).

Otroški parlamenti®

Žakelj, T. (2013). *Nasilje med mladimi v kibernetskem prostoru: Neraziskanost pojava v Sloveniji*. Ljubljana, Slovensko sociološko društvo, Fakulteta za družbene vede UL, Družboslovne razprave, Letnik XXIX, št. 74. Pridobljeno na: <http://druzboslovne-razprave.org/clanek/pdf/2013/74/6/> (29. 8. 2015).

Pomembne spletne strani:

- Common Sense Media, <https://www.commonsensemedia.org/>.
- Ins@fe, <http://www.saferinternet.org/>
- No Bullying, <http://nobullying.com/>.
- Policija, <http://www.policija.si/>
- Projekt TOM (telefon), <http://www.e-tom.si/>
- SAFE-SI, Center za varnejši internet, <http://safe.si/>
- SI-CERT, Nacionalni odzivni center, <https://www.cert.si/>
- Spletno oko, Točka za prijavo sovražnega govora in posnetkov spolnih zlorab otrok na internetu, <http://safe.si/spletno-ok>
- TOM Telefon, <http://safe.si/center-za-varnejsi-internet/o-centru/tom-telefon>
- UNICEF Slovenija, <http://www.unicef.si/>
- Varni na internetu, <https://www.varninainternetu.si/>

Doc. dr. Helena Jeriček Klanšček
Nacionalni inštitut za javno zdravje

PASTI IN IZZIVI MLADOSTNIŠTVA: VEDENJA, KI LAHKO VODIJO V TEŽAVE, MOTNJE IN ZASVOJENOSTI MED MLADOSTNIKI

UVOD

Obdobje mladostništva je še posebej občutljivo in zahtevno, saj je to obdobje številnih sprememb in izzivov. Mladostniki preizkušajo nova vedenja, eksperimentirajo, imajo želje po novih, razburljivih izkušnjah, po sprejemanju s strani okolice, predvsem vrstnikov, iščejo lastno identiteto, si oblikujejo svojo hierarhijo vrednot in etičnih načel in so pogosto v konfliktu vrednot - med pričakovanji drugih in družbe ter lastnimi željami. V tem času je značilen pospešen telesni ter spolni razvoj, razvoj spoznavnih sposobnosti, duševno dozorevanje in tudi številne spremembe na področju socialnega razvoja in življenjskega sloga. Poleg tega je za mladostništvo značilen hiter razvoj možganov, večja ranljivost možganskega nagrajevalnega centra, večja občutljivost na stimulacijske učinke, a tudi različne hitrosti, s katerimi poteka kognitivni in psihosocialni razvoj (npr. kontrola impulzov, nadzor nad čustvi, odpornost na vpliv vrstnikov), kar ima za posledico, da se mladostniki ne odločajo na osnovi razumske presoje, ampak na podlagi trenutnega počutja ali socialne sredine, v kateri se nahajajo.

V zadnjem desetletju se pod vplivom številnih družbenih, ekonomskih in tehnoloških sprememb dogajajo spremembe tudi na področju vedenj, povezanih z zdravjem, značilnosti odraščanja in razvoja. Vprašanje je, ali mladostniki drugače preživljajo svoj prosti čas, se drugače vedejo, kot so se pred leti. V prispevku bomo strnili ugotovitve mednarodne raziskave Z zdravjem povezan vedenjski slog med mladostniki (Jeriček Klanšček in drugi, 2014) o preživljanju prostega časa in vedenjih, ki lahko vodijo v težave, motnje in zasvojenosti med mladostniki.

TVEGANA IN VAROVALNA VEDENJA

Vedenja, ki lahko vodijo v težave, motnje in zasvojenosti med mladostniki imenujemo tudi tvegana vedenja, saj predstavljajo tveganje za zdravje mladostnika, in sicer lahko povzročijo takojšnjo fizično ali duševno škodo ali pa zmotijo normalen razvoj otroka ali mladostnika. Tvegana vedenja še posebej ogrožajo posameznika, kadar se pričnejo zgodaj – v otroštvu ali mladostništvu, se pojavljajo redno (kontinuirano) in v kombinacijah oz. ko se pojavi več tveganih vedenj naenkrat (Koprivnikar in drugi, 2012).

Tvegana vedenja s starostjo naraščajo, se pogosto nadaljujejo v obdobje odraslosti in imajo pomembne učinke na zdravje v vseh življenjskih obdobjih (Jeriček Klanšček in drugi, 2011). Poleg tveganih vedenj pa je pomembno, da se usmerimo tudi na zdrava ali varovalna vedenja, ki so lahko varovalni dejavnik, saj krepijo zdravje in preprečujejo nastanek težav, motenj in zasvojenosti. Tradicionalno med tvegana vedenja pri mladostnikih uvrščamo npr. uporabo psihoaktivnih snovi, nasilje, spolnost, med varovalna vedenja pa zdravo in redno prehranjevanje, redno telesno aktivnost, dobre odnose in komunikacijo s starši itd. V nadaljevanju se bomo usmerili v nekatera izmed njih.

Razširjenost tveganih vedenj (uporaba psihoaktivnih snovi in nasilja) med mladostniki pomembno narašča s starostjo. Deleži pri vseh merjenih kazalnikih tveganih vedenj so po zadnjih podatkih mednarodne raziskave Z zdravjem povezan vedenjski slog (HBSC, 2014) za Slovenijo najvišji med 15-letniki v primerjavi z 11- in 13-letniki (razen pri pretepanju in trpinčenju, kjer so višji deleži v nižjih starostnih skupinah) - Tabela 1.

Tabela 1: Tvegana vedenja po starostnih skupinah (HBSC, 2014)

VRSTA TVEGANEGA VEDENJA	11 let (%)	13 let (%)	15 let (%)
Pretepal se je vsaj 3-krat ali pogosteje v zadnjih 12 mesecih	11,2	11,3	7,0
Bil žrtev trpinčenja vsaj 1-krat v zadnjih nekaj mesecih	23,8	25,5	16,7
Sodeloval pri trpinčenju 2-krat mesečno ali pogosteje v zadnjih nekaj mesecih	10,8	9,1	6,7
Opit 2-krat ali večkrat v življenju	1,2	5,8	30,3
Pije alkoholne pijače vsaj 1-krat na teden ali pogosteje	4,9	6,9	13,9
Že kdaj pil alkoholne pijače	18,4	44,0	80,6
Kadi tobak vsak dan	0,2	1,3	8,6
Kadi tobak vsaj 1-krat na teden ali pogosteje	0,3	2,0	13,1
Že kdaj kadil tobak (vsaj eno cigareto, cigaro ali pipo)	3,0	14,2	40,0

V obdobju 2002–2014 se je razširjenost uporabe tobaka, alkohola in nasilje med mladostniki v Sloveniji večinoma zmanjšala. Izjema so: deleži 15-letnikov, ki so prvič pili alkoholne pijače v starosti 13 let ali manj in deleži mladostnikov, ki so sodelovali pri trpinčenju, saj so se zvišali (Jeriček Klanšček in drugi, 2014).

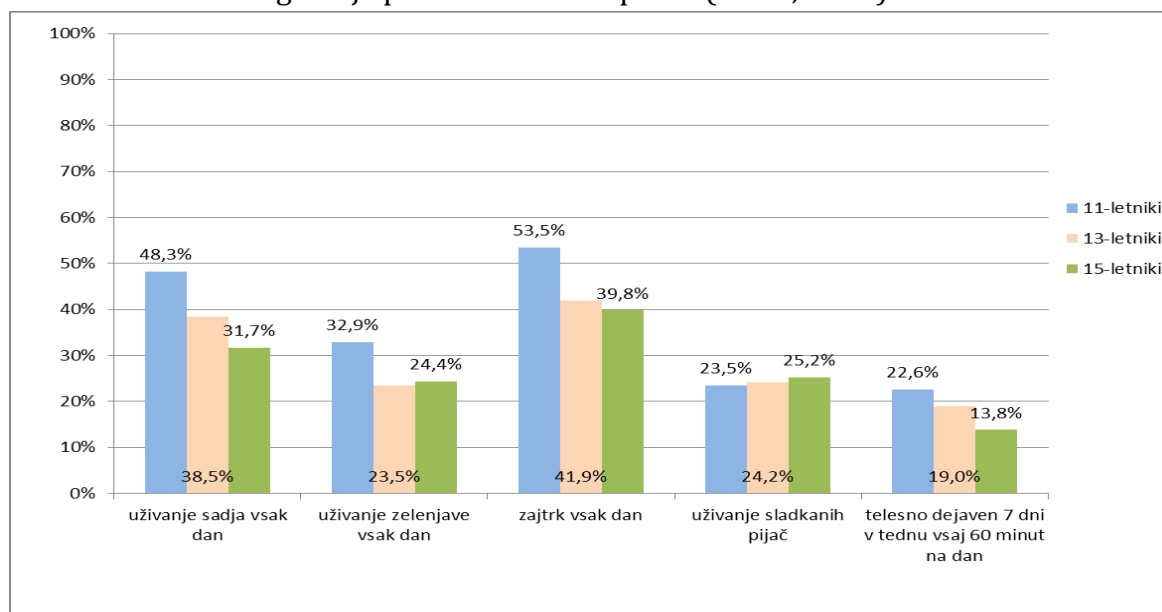
Pomembno je, da pri otrocih in mladostnikih dosežemo ustrezno znanje o tveganih vedenjih, da razvijemo odgovoren odnos in stališča do tveganih vedenj, da krepimo varovalne dejavnike (npr. socialne spretnosti, oporno socialno omrežje, občutek kompetentnosti, asertivnost, reševanje problemov, zdrav odnos odraslih, zlasti bližnjih oz. pomembnih drugih, do alkohola in kajenja – nekajenje in odgovorno pitje) oziroma

zmanjšujemo dejavnike tveganja. Pomembno je tudi, da se učitelji in drugi odrasli izogibamo povezovanju npr. uporabe psihoaktivnih snovi s pozitivnimi prepričanji, pozitivnimi vrednostnimi ocenami, pozitivnimi izidi in pozitivnimi čustvi ter da pri otrocih in mladih ne krepimo občutka, da je uporaba psihoaktivnih snovi med njihovimi vrstniki in odraslimi zelo pogosta, družbeno sprejemljiva in del našega vsakdanjega življenja. Večina otrok in mladostnikov je namreč zmotno prepričana, da večina njihovih vrstnikov npr. kadi in/ali pije alkoholne pijače, s čimer pogostost kajenja in pitja alkohola precenjuje. Učinkovitost pristopov povečamo, če v aktivnosti vključimo starše, lokalno skupnost ter si prizadevamo za sistemsko ureditev področja na nacionalni ravni. Ključno pa je tudi, da gre za kontinuirane in ne enkratne aktivnosti.

ŽIVLJENJSKI SLOG IN PREŽIVLJANJE PROSTEGA ČASA

Življenjski slog se razvija že v otroštvu in mladostništvu in vpliva na razvoj, splošno počutje, dolgoročno zdravje, produktivnost in kakovost življenja. Z življenjskim slogom povezana vedenja predstavljajo tudi varovalni dejavnik pred večino kroničnih nenalezljivih bolezni in njihovim zgodnjim razvojem. Po zadnjih razpoložljivih podatkih HBSC, 2014 večina mladostnikov ne zajtrkuje redno, niti ne uživa sadja in zelenjave, in le 18,5 % jih je telesno dejavnih 60 minut na dan. S starostjo se življenjski slog slabša in s starostjo vse manj mladostnikov živi v skladu s priporočili Svetovne zdravstvene organizacije (Graf 1). V obdobju 2002–2014 se je pomembno zvišal delež mladostnikov, ki med šolskim tednom redno zajtrkujejo in znižal delež mladostnikov, ki so redno telesno dejavni (drugod pa ni bistvenih razlik).

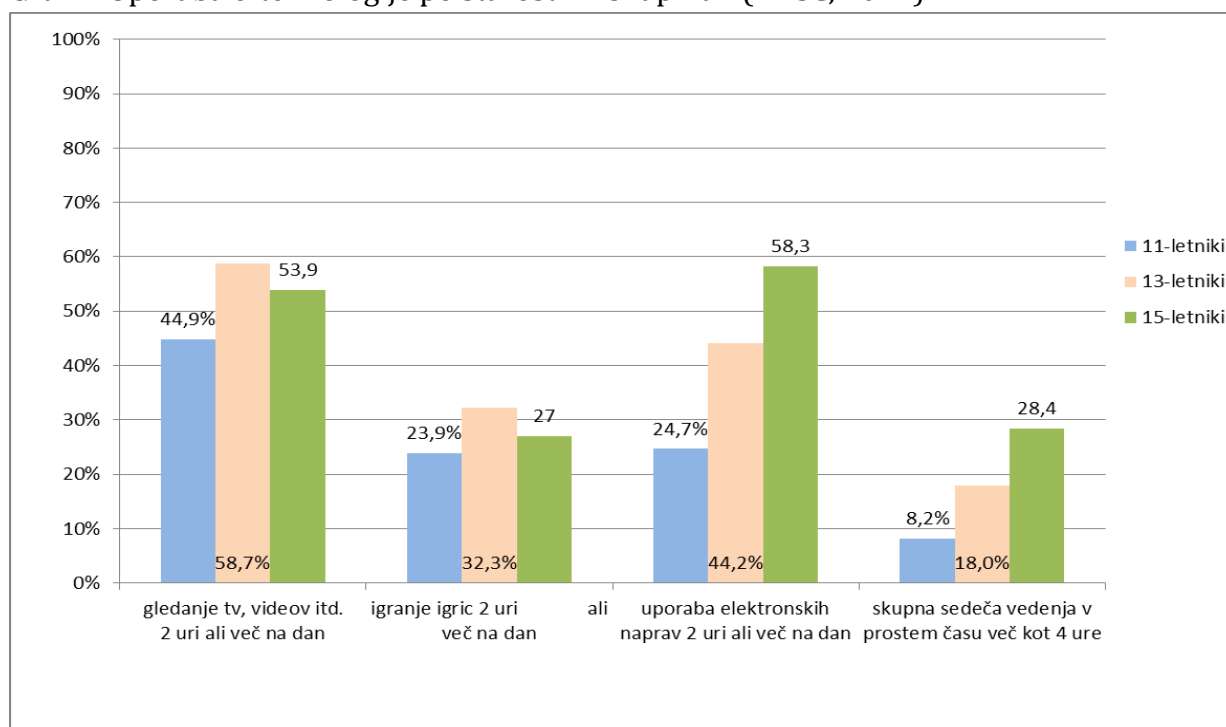
Graf 1: Prehrana in gibanje po starostnih skupinah (HBSC, 2014)

O prehrani in gibanju sicer tako mladostniki kot starši in učitelji veliko vedo, vendar pa vseeno ne upoštevajo načel zdravega prehranjevanja in gibanja. Mladostniki npr. navajajo, da bi si želeli več gibanja med samim poukom oz. šolskimi urami, pri prehrani pa se bolj kot na podlagi zdravstvenih vidikov, odločajo na podlagi senzoričnih značilnosti (dober okus, izgled, barva, vonj hrane), poznavanja, navad, predhodnih izkušenj, pozitivnega mnenja vrstnikov glede določene hrane in tudi na podlagi reklam.

Zanimivi so tudi podatki o preživljanju prostega časa: 15-letniki največ časa preživijo sede in v najvišjem deležu uporabljajo e-tehnologijo več kot 2 uri na dan, medtem ko 13-letniki gledajo največ TV-ja in igrajo igrice (Graf 2).

Graf 2: Uporaba e-tehnologije po starostnih skupinah (HBSC, 2014)

Straker, Pollock in Maslen (2009) na podlagi pregleda raziskav o vplivu uporabe interneta na otroke in mladostnike izpostavljajo naslednje pozitivne učinke uporabe interneta: boljši učni in akademski dosežki, ohranjanje stika z vrstniki, boljša socialna podpora, izboljšanje vidnega procesiranja, fine motorike ter koordinacije oči-roka. Med negativnimi učinki pa izpostavljajo težave z vidom, bolečine mišično-skeletnega sistema, posledice zaradi dolgotrajnega sedenja, dostopnost do neprimernih vsebin, izpostavljenost spletnemu ustrahovanju in nasilju, socialna izolacija, zasvojenost z uporabo računalnika. Gardner in Davis v knjigi *The App Generation: How Today's Youth Navigate Identity, Intimacy, and Imagination in a Digital World* (2014) ugotavljata, da je

današnja generacija mladostnikov generacija, ki razmišlja in deluje po principu aplikacij, kar se odraža v tem, da so mladi vedno bolj usmerjeni v iskanje direktnih, hitrih in lahkih rešitev. Vse to se kaže tudi na področju identitete, intimnosti in domišljije. Mladi naj bi se tako danes pogosto skrivali za »kul«, prefinjenimi, uglajenimi spletnimi profili, v ozadju katerih, pa se pogosto nahaja globoko zakoreninjen strah, ki se navzven kaže kot potreba po odobritvi in potrditvi. Na področju intimnosti naj bi se pri mladih kazala vse večja izolacija in osamljenost. Digitalni mediji namreč pogosto dajejo vtis bližine in povezanosti, vendar gre večinoma za površne in plitve odnose. Spletna prijateljstva in odnosi mladim omogočajo, da se izognejo globljim čustvenim odnosom in jih s tem ščitijo pred ranljivostjo.

ZAKLJUČEK

Mladostništvo je obdobje, ki je polno pasti, a tudi priložnosti, izzivov in rasti. Zaradi družbenih tehnoloških, socialnih in drugih sprememb, se pojavljajo nove oblike tveganih in varovalnih vedenj, ki zahtevajo redefiniranje tradicionalnih definicij, kaj vse sodi med tvegana in varovalna vedenja. Ker so v zadnjih letih mladostniki zaradi e- tehnologij razvili nove načine razmišljanja, vedenja in odnosov, ki upočasnjujejo predvsem psihosocialni razvoj, se je nujno ukvarjati in razvijati socialne veščine, kot so npr. sočutje, izražanje in kontroliranje čustev, odpornost na vplive drugih, medsebojno razumevanje, poslušanje, iskanje smisla in bistva v veliki količini informacij.

LITERATURA IN VIRI:

Gardner, H. in Davis, K. (2014). *The App Generation: How Today's Youth Navigate Identity, Intimacy, and Imagination in a Digital World*. London: Yale University Press.

Jeriček Klanšček H, Koprivnikar H, Drev A, Pucelj V, Zupanič T, Britovšek, K. Z zdravjem povezana vedenja v šolskem obdobju med mladostniki v Sloveniji: izsledki mednarodne raziskave HBSC, 2014. Ljubljana: Nacionalni inštitut za javno zdravje, 2015.

Jeriček Klanšček H, Roškar S, Koprivnikar H, Pucelj V, Bajt M, Zupanič T. (ur.) Neenakosti v zdravju in z zdravjem povezanih vedenjih slovenskih mladostnikov. Ljubljana: Inštitut za varovanje zdravja Republike Slovenije, 2011: 129-42.

Jeriček Klanšček H, Roškar S, Koprivnikar H, Pucelj V, Bajt M, Zupanič T (ed.). Spremembe v vedenjih, povezanih z zdravjem mladostnikov v Sloveniji v obdobju 2002–2010. Ljubljana: Inštitut za varovanje zdravja, 2012.

Koprivnikar H, Drev A, Jeriček Klanšček H, Bajt M. Z zdravjem povezana vedenja mladostnikov v Sloveniji- izzivi in odgovori. Ljubljana: Inštitut za varovanje zdravja Republike Slovenije, 2012.

**Jan Pelloza, predsednik
Mladinska zveza Brez izgovora Slovenija**

PASTI MLADOSTNIŠTVA – KAKO LAHKO MLADI POMAGAJO?

Mladi smo v večini primerov, ko pride do nezdravega življenjskega sloga, videni kot problem. Pa ne zato, ker bi bili komu v napoto, ampak zato ker so z nami »vedno neki križi in težave«. Seveda mladi v taki poziciji velikokrat sprejmemo dano vlogo in se še naprej upiramo avtoriteti, pa naj bo ta od staršev, šole, »sistema« ali kogarkoli drugega. Jasno je, da bo do eksperimentiranja v življenju mladostnika prej ali slej prišlo, ampak ali ni vredno razmisliti in usmeriti višek energije v kaj bolj konstruktivnega in na mlade začeti gledati kot morebitno sredstvo za rešitev problema?

Res je, da sam svojo mladost počasi zaključujem in prav tako drži, da bi pred tridesetimi leti v tem času bil že poročen, imel dva otroke in deset let delovne dobe, vendar po zadnjih podatkih spadam pri svojih »rosnih« 29. letih še vedno v skupino nadpovprečno samostojnih in neodvisnih mladih. Prav tako pri meni »hotel mama« ne obratuje že dobro desetletje. V duhu premikanja starostne meje mladosti navzgor, velja predstaviti še en, v Evropi svojevrstven fenomen. Ta je, da smo mladi edina skupina prebivalstva, ki, ko se nauči »jezika birokracije« sektorja, v katerem deluje ali okolja v katerem živi, de iure in de facto ne spada več v to starostno skupino. Seveda obstajajo svetle in manj svetle izjeme, ampak realno je, da smo mladi skozi odraščanje »potniki« do lastne avtonomije.

KRITIČNO RAZMIŠLJANJE KOT FASADA

V mladinski zvezi Brez izgovora Slovenija verjamemo, da je vsak mlad človek v svojem bistvu dober, prav tako pa smo prepričani, da lahko s pozitivno spodbudo in okolico, ki nas posredno opominja, da je »delati dobro« in biti pošten, prava pot, dosežemo dosti za sočloveka, družbo in sami zase. »Kritiziraj, predlagaj, ukrepaj« je vodilo naše organizacije, saj smo mnenja, da se mlade osebe dandanes prepogosto ustavijo pri prvi o omenjenih treh besedah in je na tem področju potrebno nekaj postoriti. Floskule okoli kritičnega razmišljanja, smiselne (ang. meaningful) mladinske participacije in »biti sprememba, ki jo

želiš videti v svetu«, so zgolj priročna fasada za politične programe in prepogosto spreminjajoče statuse mladih na socialnih omrežjih. V kolikor ne boš predlagal boljše rešitve in si pripravljen za spremembo kaj storiti, potem tudi ne kritiziraj! Menim, da imamo več kot dovolj novodobnih komentatorjev, ki vedo o vsem nekaj, o ničemer pa dovolj, in ustvarjajo javno mnenje zgolj z namenom biti videni, da lahko s tem zadostijo

lastni potrebi po pozornosti. Že sam primer trenutne migrantske krize v Evropi nam pokaže kako daleč lahko seže »kritično razmišljanje«, ki ga opevajo številni, nihče pa točno ne razume, kaj to pomeni. Kritično razmišljanje je po brazilskem filozofu Paulu Freiri poenostavljeno ravno v temu, kar v Brez izgovora pravimo »kritiziraj, predlagaj, ukrepaj«.

KAJ TI BO KOLO, ČE GA NE ZNAŠ VOZITI?

Tako kot »kaj ti bo politična participacija, če je ne znaš uporabljati?« V tem primeru kritika ne leti na mlade, temveč na našo družbo, ki ponudi mlademu človeku preko volitev pravico odločati o najpomembnejših usmeritvah skupnosti, ne dvigne pa niti mezinca, da bi nas poučila, kako to storiti. Tehnično se bomo že znašli, ampak ali smo mladi sposobni razumeti nekaj, kar tudi naši starejši bratje, starši in stari starši niso doumeli? In ali je mladinska participacija zgolj kamenček v mozaiku nečesa večjega ali je to ultimativna rešitev za vse naše probleme? Različne ustanove si pri tem vprašanju niso enotne. Torej ali je mlad človek sploh usposobljen vstopiti na trg delovne sile in biti (pozitiven) aktiven državljan? In ali v to vstopi prostovoljno ali »silom prilike«?

Na vsa postavljena vprašanja seveda nimamo odgovora. Imamo pa nova vprašanja, ki lahko potem sprožijo debato, ki nato sprožijo kritike, približno strinjanje in morda predloge. In med nešteti odštekanimi predlogi se bo že našel eden, ki bo morda tudi sistemsko pomagal sočloveku ali celo širš družbi.

“I COULD BE JUST LIKE YOU”

Biti prijatelj mladim v času njihovega najbolj turbulentnega obdobja v življenju - odraščanja, je zlata vredno. In to ne mentorsko, temveč predvsem vrstniško. Človek je socialno bitje in upam si trditi, da je oseba v času odraščanja socialno bitje »na steroidih«. Takrat iščemo pozornost in dostikrat verjamemo, da jutrišnjega dneva sploh ne bo in je potrebno vse narediti danes. Še več, »danes« lahko doživim samo tukaj in zdaj, na način kot to počnejo moji vrstniki. In kaj počnejo moji vrstniki? Tisto, kar počnejo ali so počeli njihovi starejši vrstniki. In zgodba se nadaljuje iz generacije v generacijo, s priložnostnimi iteracijami.

Spomnim se dokumentarnega filma, ki sem si ga ogledal v času mojega podiplomskega študija, kjer je bilo izpostavljeno, da je vsaka naslednja generacija »Spring Break«-ovcev, kar je v slovenskem prostoru primerljivo z generacijami maturantov, kopija tistega, kar

so uspeli organizatorji prikazati mladim v času promocije izletov iz preteklih let. Četudi so kakšno leto poprej na priljubljenem dogodku zgolj trije posamezniki pomanjkljivo oblečeni poplesavali po ulicah ene od turističnih destinacij, so z izpostavitvijo tega prizora, kot nečesa vsakdanjega in trendovskega, leta zatem sprožili pravo senzacijo

odštekane zabave na ulicah Ibize.

In v tem grmu tiči zajec. Če uspe promotorjem maturantskih izletov pri mladih sprožiti željo po zabavi, orkestrirani s strani organizatorjev, zakaj potem ne bi uspelo npr. alkoholni industriji sčasoma prepričati svoje ciljne skupine, da pije alkohol praktično vsaka mladoletna oseba. Temu fenomenu v žargonu pravimo zrcaljenje (ang. mirroring), kar se, če nekoliko širše pogledamo, dogaja takorekoč povsod, še največ preko oglaševanja izdelkov, ki jih v resnici ne potrebujemo.

DOL Z NEMORALNIMI MARKETINŠKIMI PRIJEMI

In kako lahko konkuriramo z večmilijardno alkoholno ali tobačno industrijo, če ne tako, da razkrivamo njihove nemoralne poteze. Ena takih potez je recimo, da želijo kozarec alkohola oz. cigareto potisniti v roke čim mlajšega posameznika, da bi se lahko s tem lažje zasvojil, več časa kupoval in rentno industriji prinašal dobiček. Nič ni lažjega, kot zmanipulirati mlade možgane v neko početje, češ da je to »kul« in »si čuden, če tega ne počneš«, saj bo po nekajkratnem početju preostanek opravila snov, ki na dolgi rok povzroča zasvojenost. Zakaj le so bili v preteklosti največji oglaševalci v hollywoodskih filmih tobačna podjetja in so jih zdaj nadomestila ravno alkoholna? Verjetno ne zaradi družbene odgovornosti in podpore filmski industriji.

MLADI KOT REŠITEV

Upoštevanje mladih kot enakovrednih deležnikov v družbenih procesih je seveda dvorezen meč. Smo zaletavi, velikokrat preveč ponosni in samozavestni za kompetenčnost, ki jo imamo. Smo pa tudi v svojem delu izredno srčni, predani in predvsem še vedno verjamemo, da se da v tem svetu še kaj spremeniti. Če ne zdaj, kdaj, in če ne mi, kdo potem?

Program aktivisti Brez izgovora Slovenija je v zadnjih devetih letih skozi svoj štiri-letni program uspešno prepeljal več kot 370 mladih iz sedmih slovenskih regij. Z neformalnim izobraževanjem, ki ga sprejemamo kot strukturirano priložnostno učenje, mlade spodbujamo k aktiviranju sovrstnikov na dveh ključnih področjih - javnem zdravju in trajnostnem razvoju. Prepričani smo tudi, da se mlada oseba nauči o življenju več v enem tednu mednarodne mladinske izmenjave kot v enem letu formalnega izobraževanja. To seveda ne pomeni, da je formalno izobraževanje nepomembno, ravno nasprotno - hoditi mora z roko v roki z neformalnim, saj bo mladostnik le tako imel možnost biti pripravljen na življenje - pa naj bo to kot prijatelj, partner, sodelavec, državljan ali kaj petega. In mladinsko delo to omogoča.

BLODIMO KOT MUHE, AMPAK SMO NA PRAVI POTI

Najbolj preprost način neformalnega izobraževanja mladih je učenje z delom (ang. learning by doing). Kje boš dobil boljši »peskovnik«, da boš lahko delal napake in testiral vse svoje skrite talente, kot med prijatelji v mladinski organizaciji? Padeš, se pobereš, »zabluziš«, poskusiš ponovno. V življenju dostikrat ni drugih priložnosti, zato je biti član take organizacije darilo, ki bi ga moral vsak starš omogočiti svojemu otroku. In številni to že počnejo – npr. preko tabornikov in skavtov. Brez izgovora v tem primeru nastopi nekoliko pozneje, pri petnajstih letih, saj verjamemo, da se mora mlad človek sam odločiti, da želi biti aktiven pod našim okriljem. Pa ne zato, ker bi bili nečimrni in ne bi želeli »polovičarstva«, ampak zato, ker bi želeli s tem potešiti njihovo potrebo po uporništvu. Ne pri vseh, vendar pri številnih, predstavlja ravno sodelovanje mladih v mladinski zvezi Brez izgovora Slovenija način upiranja »sistemu«. Največkrat je to upiranje nemoralnim škodljivim industrijam, katerih glavni namen je maksimizacija dobička in jim je malo mar za davek, ki ga pusti na prebivalstvu.

In zakaj blodimo kot muhe? Zato, ker je mladinsko delo v Sloveniji bilo prvič uradno opredeljeno v Zakonu o javnem interesu v mladinskem sektorju pred štirimi leti in je imelo pred tem milijon in eno definicijo in zato, ker še vedno ne moremo z zagotovostjo trditi, da je mladinsko delo resnično vplivalo na milijone ljudi, ki so ga bili do sedaj deležni širom sveta in temu pritrjujejo. Tudi zato, ker ne delamo po šabloni, je eksperiment težko ponovljiv, in ker mladi kmalu nismo več mladi, je tudi časovno (generacijsko) omejen.

Kako lahko torej mladi pomagamo? Tako, da starejšim razložimo, da je naša pomoč mogoča in uporabna, ter da vsaki novi generaciji mladih omogočimo izkušnjo, skozi katero sem šel tudi sam, vsaj še 370 drugih mladih v naši organizaciji ter več deset tisoč Slovencev, ki so padli in se ponovno pobrali, "zabluzili" in poskusili ponovno.